

VSEBINA

- 5 Intervju z Davidom Greigom **NAPISATI NADALJEVANJE *MACBETHA*?!
TO PA JE AROGANCA!**
- 15 Eva Mahkovic **#THIS #IS #OTHERNESS**
- 21 Gašper Jakovac **»NAŠ JEZIK JE GOZD«; VIDEZ IN RESNICA
V GREIGOVI IGRI *DUNSINANE***
- 25 Irena Štaudohar **JUTRI IN JUTRI IN JUTRI**
- 29 Mojca Podlesek **MANIPULATIVNA ZAPELJIVKA, PRETKANA VLADARICA
ALI ŽELJA PO PREŽIVETJU**
- 33 David Greig ***DUNSINANE***
- 85 FOTOGRAFIJE

David Greig

DUN SINANE

Prva slovenska uprizoritev

Premiera 6. februarja 2016

Prevajalka **TINA MAHKOTA**

Režiser **ALEKSANDAR POPOVSKI**

Dramaturginja **EVA MAHKOVIC**

Scenografka in kostumografka **ANGELINA ATLAGIČ**

Avtor glasbe **SILENCE**

Lektorica **MAJA CERAR**

Oblikovalec svetlobe **ANDREJ KOLEŽNIK**

Asistentka dramaturginje, študijsko **MOJCA PODLESEK**

Asistentka kostumografke **IRIS KOVAČIČ**

Treningi kenda: Kendo & iaido klub Shubukan

Vodja predstave **Sanda Žnidarčič**

Šepetalka **Nataša Ahtik Gregorin**

Tehnični vodja **Jože Logar**

Vodja scenske izvedbe **Janez Koleša**

Vodja tehnične ekipe **Matej Sinjur**

Tonski tehnik **Tomaž Božič** in **Gašper Zidanič**

Osvetljevalca **Andrej Koležnik** in **Aljoša Vizlar**

Frizerka **Jelka Leben**

Garderoberki **Erna Nelc** in **Sara Kozan**

Rekviziter **Borut Šrenk**

Sceno so izdelali pod vodstvom mojstra **Vlada Janca** in kostume pod vodstvom mojstric **Irene Tomažin** in **Branke Spruk** v delavnicah MGL. Scenografijo je poslikal **Mišo Kokovnik**.

Igrajo

Siward **JURE HENIGMAN**

Gruach **JANA ZUPANČIČ**

Malcolm **MATEJ PUC**

Macduff **JAKA LAH**

Egham **PRIMOŽ PIRNAT**

Angleški vojak, ki je lačen **ROBERT KOROŠEC** k. g.

Angleški vojak, ki ga zebe **FILIP SAMOBOR** AGRFT

Angleški vojak, ki dvomi **MATIC LUKŠIČ** AGRFT

Otrok vojak **TOSJA TIČ** k. g.

Angleški narednik, Luss **GABER K. TRSEGLAV**

Mrtvi škotski vojak, mrtvi angleški vojak, Donald, Kintyre **TOMISLAV TOMŠIČ** k. g.

McAlpin **BORIS KERČ**

Moray **JOŽEF ROPOŠA**

Kokošarica, Dekle na otoku **AJDA SMREKAR**

Osborn, Lulach **JORDAN ARIH KRANJEC** k. g.

Intervju z Davidom Greigom

NAPISATI NADALJEVANJE MACBETHA?! TO PA JE AROGANCA!

David Greig (1969) je eden najpomembnejših sodobnih škotskih dramatikov, sicer tudi režiser in dramaturg, in kmalu novi umetniški vodja gledališča Lyceum v Edinburgu. Njegov gledališki opus je bogat in žanrsko raznolik, obsega okrog petdeset dramskih tekstov, libretov, otroških iger, adaptacij in prevodov s tako raznovrstnimi naslovi, kot so *Stalinland* (1992), *Evropa* (*Europe*, 1995), *Kozmonavtovo zadnje sporočilo ženski, ki jo je nekoč ljubil v nekdanji Sovetski zvezi* (*The Cosmonaut's Last Message To The Woman He Once Loved In The Former Soviet Union*, 1999), *Tintin v Tibetu* (*Tintin in Tibet*, 2005), *Damask* (*Damascus*, 2007), *Šentjanževo* (*Midsummer*, 2008) in *Dogodki* (*The Events*, 2013). Med številnimi temami, o katerih piše, izstopajo srečanja med globalnim in lokalnim, med političnim in osebnim, kar je tudi osrednja vsebina teksta *Dunsinane*.

Predstavljam si, da na ta vprašanja odgovarjate v svoji lepi novi pisarni v gledališču Royal Lyceum v Edinburgu, saj ste bili pred kratkim imenovani za novega umetniškega vodjo. Se motim?

Ha! (*Smeh.*) V bistvu pišem odgovore na vlaku. Velik del življenja preživim na vlaku. Trenutno se od doma v North Queensferryju, ki je vas v senci velikega konzolnega mostu čez ustje reke Forth nedaleč od Edinburga, peljem v mesto na sestanek. Službo bom uradno nastopil šele aprila, seveda pa sem že začel načrtovati repertoar za svojo prvo sezono v Lyceumu in se pogosto sestajam s svojimi prihodnjimi sodelavci. Nasploh sem dobesedno zasut z delom, saj moram dokončati še vrsto stvari, za katere sem se dogovoril še kot svobodni pisatelj. Gledališki repertoar pa tudi ni stvar, ki bi lahko počakala.

Bo to vaša prva redna služba? Ste bili vsa leta svoje uspešne kariere v svobodnem poklicu?

Tako je, svobodnjak, vse življenje. Še nikoli nisem imel redne službe. Le med poletnimi počitnicami in ko sem bil študent, sem imel kakšno honorarno službo. Sicer pa sem vse življenje pisatelj. To bo zdaj zame gotovo velika sprememba. Nanjo pa gledam predvsem kot na umetniški projekt, ki bo trajal pet let, ogromen gledališki projekt z veliko zasedbo in množico režiserjev in piscev, ki bodo povedali številne zgodbe. V svojem jedru pa bo to projekt preobrazbe. Do gledališkega občinstva v Edinburgu čutim enako, kot čutim do ljudi, ki prihajajo gledat moje drame. Želim si jih premakniti, želim jih spraviti v smeh. Želim si, da bi občutili preobrazbo.

Menite, da bo to vplivalo na vašo osebno ustvarjalnost?

Ta sprememba bo gotovo vplivala na mojo ustvarjalnost. Spet pa ne preveč, saj sem zmeraj počel različne stvari. Pri številnih projektih sem sodeloval kot dramaturg ali režiser. To bo pač zdaj neka nova faza. Dobro je biti malo na trnih!

Kakšne načrte, cilje in ambicije imate v svoji novi vlogi umetniškega vodje? Zakaj ste se odločili, da se boste potegovali za to mesto?

Od nekdaj sem si želel voditi gledališče. Po mojem je to globoka želja vsakega dramaturga. Dolgo sem razmišljal o tem in tehtal različne možnosti, a se mi nobena ni zdela prava. Ko pa je sedanji umetniški vodja Lyceuma Mark Thomson objavil, da se bo po trinajstih letih poslovil, sem začutil, da je nastopil pravi trenutek. Če kdaj, potem zdaj. Živim namreč nedaleč od Edinburga, Lyceum pa je najlepše gledališče v Edinburgu. In nekako povezan sem z njegovim občinstvom, saj je bilo več mojih dram krstno uprizorjenih prav tam. Zdaj pa bi rad odkrival in raziskoval Lyceum tudi kot javni prostor in kot prostor preobrazb. V današnjem svetu se ljudje pogosto srečujemo samo še elektronsko, pri čemer igrajo vlogo posrednika vse mogoči zasloni in displeji. Gledališče pa je tisti pravi demokratični prostor. V gledališču se prebivalci nekega mesta shajajo, osebno srečujejo, vonjajo, poslušajo drug drugega. V gledališču naletijo na različne ideje, misli in izzive. Ravno to se mi zdi bistvo in dejansko smisel gledališča. Mi pa se moramo truditi, da bodo vanj lahko prihajali vsi in da bodo vsi v njem prikazani in izzvani. Tako kot Grki pa tudi sam vidim in prepoznavam v gledališču tudi njegov dionizični impulz. Oder razumem kot prostor za prikazovanje šamanskega drugega sveta lepote in preobrazbe. Portalna odprtina je vhod, skozi katerega odpotujemo v svet domišljije, v preteklost, v prihodnost, v svoja srca ... Tudi to je del moje službe. Da skrbim za to, da so ta vrata odprta.

Kakšno gledališče pa je Royal Lyceum, denimo v primerjavi z gledališčem Traverse v Edinburgu ali s Citizen's in gledališčem Tron v Glasgowu? Je to gledališče, ki prav posebej spodbuja nove avtorje?

Lyceum je gledališče iz 19. stoletja z arhitekturnim portalom in s približno 650 sedeži. V bistvu je to zelo intimen in eleganten prostor. Lep, malce zadržan in resnoben, a z zelo širokim robom. Tako kot sam Edinburg! Igralci zelo radi igrajo na njegovem odru. Število premier v sezoni je nekje med sedem in deset, repertoar pa je mešanica klasične dramatike, novitet in prevodov. To nameravam tudi nadaljevati, hkrati pa bi naše delo rad razširil še na druge prostore in stavbe v mestu.

Leta 2006 je bilo ustanovljeno Škotsko narodno gledališče (National Theatre of Scotland, NTS), ki slovi po tem, da je gledališče brez lastne stavbe, »gledališče brez zidov«, ki uprizarja predstave na najrazličnejših prizoriščih. Do danes je imelo že več kot 200 premier. Vi ste bili njegov prvi dramaturg. Kakšna je bila ta izkušnja?

Čudovita. To, da sem bil prvi dramaturg NTS, je bil resnični privilegij. Ideja o »narodnem gledališču brez zidov« me je navdušila od samega začetka, in goreče sem si želel podpreti Vicky Featherstone in njeno vizijo narodnega gledališča. Bilo je resnično zabavno. Zraven sem bil čisto od začetka, ko je bilo Škotsko narodno

gledališče zgolj košček papirja z NTS, s selotejpmo prilepljen na vrata majhne najete pisarne. V njej sta bili dve pisalni mizi in kavč. Nič drugega. Vse ostalo je bilo zgrajeno na tem. Mislim, da model gledališča brez zidov spodbuja tiste vrste narodno gledališče, ki želi zaobjeti vse ljudi v nekem narodu. Takšno gledališče pomeni zemljepisno in gledališko drznost. Mislim, da je to pravi način, način 21. stoletja, kako misliti in delati narodno gledališče, in vesel sem, da je Vicky resnično uspelo uresničiti svojo vizijo.

Ali je obstoj Škotskega narodnega gledališča uspel zajeziti »odtekanje umetniških talentov na jug«, to se pravi v Anglijo, o katerem so v preteklosti pogosto tožili škotski komentatorji?

Do neke mere že. Predvsem pa je uspeh NTS v tem, da smo lahko postali bolj ambiciozni glede svojega dela. NTS je podaljšal življenje predstav, omogočil večje produkcije, mednarodna gostovanja in podobno. Če ne bi bilo NTS, bi šel *Dunsinane* z repertoarja po treh tednih. Zaradi NTS pa je predstava gostovala v Rusiji, na Kitajskem, v ZDA, Avstraliji in seveda po vsej Škotski. Da, v tem smislu je bila ustanovitev NTS resnična spodbuda, ki je dvignila samozavest in izboljšala vidnost in prepoznavnost dramatikov, režiserjev in igralcev iz Škotske.

Po drugi strani pa mislim, da je seveda tudi čisto v redu, če ustvarjalci odhajajo delat v London. London je vendarle gledališko velemesto. Nikoli se ne bomo mogli kosati s številnimi možnostmi za delo, ki jih nudi igralcem in režiserjem. Hkrati pa so tudi na Škotsko začeli prihajati ljudje iz vseh koncev sveta, ostajajo pri nas in delajo. Tako da se nekako vse uravnoteži. Dokler bodo na Škotskem kontinuirane možnosti za delo in se bodo režiserji in igralci tu lahko s svojim delom preživljali, bom zadovoljen. Narod mora imeti svojo lastno gledališko kulturo. Zame osebno pa je ta še posebej bogata takrat, kadar ljudje odhajajo in se vračajo.

Tudi vi ste študirali v Angliji, na univerzi v Bristolu. Kako to, da ne na Škotskem? Kdaj ste vstopili v svet dramatike in gledališča?

Bristol je imel takrat najboljšo gledališko akademijo v državi, zato sem šel študirat tja. Z gledališčem pa sem se okužil že kot najstnik, ko sem se pridružil edinburškemu Mladinskemu gledališču. Strašno sem užival, da sem se lahko družil z igralci. Naravnost oboževal sem jih. Še vedno se rad družim z igralci, ker se nam dogajajo vse mogoče zanimive stvari. Žal pa sem bil sam obupno zanič igralec in kmalu mi je postalo jasno, da bom moral početi nekaj drugega, če se bom hotel še naprej gibati v gledališkem svetu. In tako sem šel študirat v Bristol, da bi postal režiser. Morda bi lahko začel tudi pesniti ali pa pisati besedila za rokovsko skupino. Ampak kaj, ko najbolj od vsega razumem fiziko gledališča. Resnično jo čutim.

Bristol je bil v tistem času res fantastičen kraj za učenje. Oddelek, na katerem sem študiral, je bil majhen, moji kolegi so bili Sarah Kane, Simon Pegg, Mark Ravenhill, David Walliams, Matthew Warchus in mnogi drugi, ki so po končanem študiju odšli iz Bristola in počeli in še počnejo krasne stvari.

Kdaj pa ste sami začeli pisati?

V Bristolu. Najprej me je sicer zanimala režija novitet drugih avtorjev in hotel sem pokazati, da bi to lahko znal. Seveda pa nisem imel denarja za pridobivanje avtorskih pravic, kaj šele, da bi nove igre naročal

pri dramatikih. Zato sem sklenil, da bom kar sam napisal dramo, ki bi jo lahko tudi zrežiral in dokazal, da sem sposoben režirati nove igre. To sem nekajkrat tudi naredil. Svoje drame sem uprizarjal v majhni sobi nad pubom z imenom *Kura in jajce*. Vsi igralci so bili moji prijatelji. V hud minus v banki sem šel, da sem jih lahko plačal. Naš proračun za sceno je znašal okoli 50 funtov. Vsi smo delali zastoj. Če nam je uspelo tri večere zapored prodati 70 odstotkov vstopnic, smo zaslužili okoli 300 funtov. S tem denarjem smo lahko plačali najem prostora in lučne konzole, stroške za sceno ... in pijačo za žur po zadnji ponovitvi. In je delovalo! To sem potem naredil še nekajkrat. Nazadnje sem imel na repertoarju približno pet iger, s katerimi sem se poleti odpravil na Edinburški festival. Tam pa so me končno opazili, a ne kot režiserja, temveč kot dramatika. In tako se je začelo.

Veliki bum, preboj in uspeh novega britanskega in irskega dramskega pisanja v začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja pogosto pripisujemo iskalcem novih talentov v gledališčih, kakršna sta denimo Royal Court v Londonu in Traverse v Edinburgu, ki se prav posebej ukvarjata in gojita novo dramatiko. Ste bili tudi vi sami del tega procesa? Ste velikokrat sodelovali na delavnicah dramskega pisanja?

Ne. Ljudje iz Traversa so prišli pogledat mojo dramo na Edinburški festival in mi naročili, naj napišem dramo zanje. Nasploh pa mislim, da je vzrok za tedanji bum, ki ga omenjate, dolga tradicija in kultura novega pisanja v Veliki Britaniji in na Irskem. Gledališča nenehno iščejo nove tekste, hkrati pa nimajo nobene želje po tem, da bi se uspešne igre ponovno in večkrat uprizarjalo. Če neka drama zaslovi na primer v Nemčiji, je zelo verjetno, da jo bo kmalu uprizorilo več gledališč v državi. Pri nas pa ni tako. Tudi uspešne drame še nekaj let po prazvedbi ne bo uprizorilo nobeno drugo gledališče. To je lahko precej zoprno, po drugi strani pa sili gledališča, da so nenehno na lovu za novitetami.

V čem vidite prednost gledališča pred drugimi umetniškimi oblikami za prikazovanje zgodb?

Gledališče je *edini* način za prikazovanje zgodb. Če samo pomislimo, kako se je človeštvo razvijalo tistih 100.000 let ali več v afriških savanah ... Kaj smo počeli ob večerih? Sedeli smo ob ognju in si pripovedovali zgodbe. Uprizarjali smo rituale, s katerimi smo raziskovali svoje strahove in mirili bogove. Ustvarjali smo glasbo in si znova in znova pripovedovali zgodbe prednikov. Sedeli smo in si pripovedovali šale ... Kaj je to drugega kot gledališče! Mislim, da so človeški možgani fiksno ožičeni za gledališče. Če malce pomislimo, je roman umetniška oblika, ki terja določeno tehnologijo. Odvisen je od izuma tiska. Tudi kino je tehnološki medij. Gledališče pa ... gledališče je, tako kot pesništvo in glasba, del našega DNK.

Kakšen odnos imate kot dramatik do režiserjev svojih dram?

Strašno rad jim imam. Ta odnos je vedno zelo intenziven in vsakič je drugačen. Tako kot v ljubezni – vsaka ljubica, vsak ljubimec je drugačen, naša interakcija je vsakič drugačna. Nekateri režiserji me pripravijo do tega, da raziskujem, nekateri do tega, da sem bolj rigorozen, nekateri izvajajo iz mene igrivost ... Vedno moram najti svoj drugi pol, nekakšno komplementarnost. *Dunsinane*, na primer, je režirala Roxana Silbert, ki mi je nudila

trdno oporo in zavetje, ki sem ga potreboval, da sem ostal miren. Veliko bojazni in strahov me je mučilo. S težavo sem ga dokončal. Vstopnice so bile že naprodaj, jaz pa sem imel napisano manj kot prvo polovico. Roxana pa je bila ves čas neverjetno mirna. Zaupala mi je.

Radi sodelujete pri nastajanju predstave? Hodite na vaje, popravljate besedilo, ga spreminjate?

Da, rad hodim na vaje in sodelujem. Pri vajah za *Dunsinane* sem bil ves čas zraven. In tudi veliko popravljam in spreminjam. To se mi zdi izredno pomemben del procesa. Predstava ni dokončana vse do premiere. Med nastajanjem predstave se ogromno naučiš, še posebej od igralcev: kaj manjka, kaj je odveč, česa je preveč ... Nazadnje pa seveda tudi od gledalcev, ki ti jasno pokažejo, kaj jih bega, kaj jim ni jasno, kaj se jim zdi nepotrebno.

Ste kdaj sami režirali svojo igro? Kakšna je bila ta izkušnja?

Da, sem, režiral sem *Šentjanževo (Midsummer)* in ugotovil, da sem nadvse težaven in da ni fino delati z mano.

Ali spremljate uprizoritve svojih dram v tujini? Vas zanima, kako funkcionirajo v drugih in drugačnih družbenih in kulturnih kontekstih?

Zelo vesel in počaščen sem, kadar v tujini uprizorijo katero od mojih dram. Kot avtor si seveda polaskan, da tvoja igra nagovarja občinstvo v drugi državi in zaživi v drugem jeziku. Žal pa nisem videl prav veliko uprizoritev, saj preprosto nimam časa oziroma možnosti, da bi lahko toliko potoval. Kadar pa mi uspe, je občutek krasen. Seveda pa ne vem, ali sploh lahko presojam o tem, kako učinkuje moja igra v drugačnem kulturnem kontekstu. Nekaj pa vem, in sicer to, da se moram povsem zanesti in zaupati režiserjem, ki so si za uprizarjanje izbrali moje drame. Vselej pa upam in verjamem, da če sem napisal dramo, ki je resnična in verodostojna zame, bo takšna tudi za druge, kjer koli že so.

Kakšni pa so vaši občutki, ko doživite in vidite odziv občinstva na gostovanju v tujini?

Ni bolj vznemirljivega občutka na svetu, kot je ta, ko vidiš ljudi, ki govorijo drug jezik, kako se smejejo stavkom, ki si jih sam napisal. To, da spodbudiš telesni odziv pri občinstvu in da prečiš jezikovne ovire, to ti daje občutek nekakšne neverjetne povezanosti. Kot elektrika, ki lahko prepotuje velikanske razdalje. Ko bi le lahko to doživel večkrat!

***Dunsinane* ste napisali po naročilu za Royal Shakespeare Company (RSC). Ste dobili kakšne sugestije, so vam določili osnovne obrise drame? So želeli, da napišete igro-po-Shakespearu? Morda zgodovinsko igro? Za veliko zasedbo? Koliko svobode ste imeli?**

Prav nobenih napotkov mi niso dali. Jaz sem sem jim predlagal, da bi napisal dramo zanje. RSC ima velik ansambel, tako da sem vedel, da lahko napišem dramo z velikim številom likov. Nihče pa mi ni dal nobenih navodil ali me usmerjal. Iskreno rečeno, sem imel kar malo preveč svobode. *Dunsinane* so dali že na spored in začeli prodajati vstopnice, jaz pa sem imel napisano šele dobro polovico! Nato sva veliko delala na besedilu skupaj z Roxano, kar mi je zelo pomagalo, da sem se osredotočil in ga dokončal.

Kako to, da ste se odločili za škotsko tematiko in za ukvarjanje s »škotsko igro«, se pravi z *Macbethom*?

Ker se mi je to zdelo zabavno. Začetek mojega raziskovanja »škotske igre« sega že v leto 2005 ali tam nekje, ko sem opazil, da v številnih gledališčih nenadoma uprizarjajo *Macbetha*. To je bil čas vojne v Iraku, ko so Američani vrgli z oblasti Sadama Huseina. V Dundee sem šel pogledat še enega *Macbetha* in na vsem lepem opazil, kako zelo *škotska* igra je *Macbeth*. Krajevna imena, ki so omenjena v njem, denimo, so krajevna imena v moji neposredni bližini. Saint Colm Inch, na primer, je otok Inchcolm, ki ga vidim iz svoje vasi. Takrat sem šele dojel, da je *Macbeth* drama, ki govori o zrušitvi tirana z oblasti, da pa je, in to nas je naučil Irak, dejansko najbolj zanimivo tisto, kar se zgodi *po* padcu tirana. Ko sem torej gledal predstavo v Dundeeju, sem začutil, da bi moral napisati nadaljevanje *Macbetha*. Kar me je seveda spravilo v krohot. Kakšna aroganca! Zanimivo pa se mi je zdelo tudi to, da je najslavnejšo škotsko igro, pravzaprav to *najbolj* škotsko igro, napisal angleški avtor, ki ni nikoli niti stopil na Škotsko. In tudi to, seveda, da je ta zgodovinska igra napisana s stališča zmagovalcev. Malcolmov rod se je nadaljeval vse do dinastije Stuartov, ki so naposled zavladali tudi Angliji, saj je po smrti Elizabete I. kralj Jakob VI. Škotski, postal Jakob I. Angleški. Shakespeare se je hotel z *Macbethom* pokloniti Stuartom, ko je Jakob postal novi kralj. *Macbeth* je torej zgodba o dogodkih, kakor jih je videla Malcolmova stran.

To ve seveda vsak šolar na Škotskem, res pa je tudi to, da o pravem in resničnem Macbethu ne vemo veliko. Tisto malo, kar vemo, pa daje slutiti, da je bil kar dober kralj. Med njegovo več kot desetletno vladavino ni bilo v deželi državljanske vojne, kar je bilo v tistem času sila nenavadno. Kakor koli že, zdelo se mi je zabavno, da bi napisal nadaljevanje *Macbetha*. In sem si rekel, pa dajmo.

***Dunsinane* se zdi po eni strani lokalno specifična drama, ki se ukvarja z odnosi med Angleži in Škoti, po drugi pa so v njej vidni vplivi globalne politike 21. stoletja. V Sloveniji se dokaj lahko poistovetimo s potezami in značilnostmi naroda, ki je bil večji del svoje zgodovine politično in kulturno podrejen velikim in mogočnim sosedom. Katere od omenjenih tem so bile v ospredju, ko ste snovali dramo?**

Najbolj poglobljeno me je zanimal problem zasedbe, kaj se pravi nekoga okupirati in kaj pomeni biti okupiran. Pri tem sem imel v mislih Afganistan in Irak. Škotska je hribovita dežela, ki ima svoje »klane«, in ki so jo v zgodovini pogosto označevali s pridevniki »divja« in »drugačna«. Hkrati pa smo tudi dežela, ki je ... preko britanskega imperija ... okupirala številne dežele in bila del okupacijskih sil po vsem svetu. Ravno to me je najbolj zanimalo. Nisem pa imel v mislih posebnosti in svojskosti Škotske v sodobnem svetu. Vseeno pa, zdaj ko gledam nazaj, so bile očitno tudi te pomembne, saj je *Dunsinane* v času referendumu o škotski samostojnosti dobil nov pomen in energijo.

Zdi se, da ste nekako oprezni in sumničavi do poskusov mirovnih posegov in posredovanj. Kako to?

Nisem prepričan, če to res drži. Vsekakor je takšen Malcolm. Jaz pa sem v enaki meri Siward kot tudi Malcolm. Malcolm je previden glede altruizma. Malcolm misli, da lahko nastopijo pogajanja in mir samo po tem, ko ljudje brezkompromisno razgrnejo lastne interese. Malcolm meni, da se vsi poskusi, da bi bil človek

»moralen« ali »čist«, neizogibno končajo s strahotnim nasiljem. Nisem povsem prepričan, da se strinjam z njim, je pa to gotovo prepričljiv argument.

Najbolj lokalno specifično se zdita v *Dunsinanu* vprašanje in tema jezika. Gruach in Siward se v najbolj intimnih trenutkih pogovarjata o razlikah med angleščino in gelščino. Vemo, da jezik pomeni identiteto. Kakšen je sedanj položaj gelščine na Škotskem?

Gelščino govori kot materni jezik približno 50.000 do 80.000 ljudi. Ima status uradnega jezika in v zadnjem času je vsekakor opaziti povečano zanimanje zanjo. Obstaja tudi televizijski in radijski program v gelščini itd.

Shakespeare in Holinshedove *Kronike* so enega izmed (zgodovinsko gledano) mogoče bolj uspešnih škotskih kraljev za vedno spremenili v enega največjih negativcev svetovne literature. Po drugi strani je bil Malcolm III. Canmore tisti, ki se je pod Viljemom Osvajalcem prvi odrekel samostojnosti Škotske. Kako Škoti danes gledajo nanj in na druge velike zgodovinske osebnosti svoje zgodovine? Ali imajo poseben odnos do njih?

Temu, kar sem že povedal, bi dodal samo še to, da niti Malcolm ne Macbeth ne igrata posebej pomembne vloge v sodobni škotski domišljiji ... onkraj Shakespearove drame, mislim. Dosti bolj znana sta William Wallace in Robert the Bruce.

Kot eno izmed osrednjih tem *Dunsinane* vidim koncept tujosti, drugačnosti, drugosti (tudi v povezavi s prejšnjim vprašanjem o jeziku). Ob tem se zdi, da je kljub politični tematiki duša teksta pravzaprav ljubezenska zgodba. Bi se strinjali, da je ljubezen drugost?

Ljubezen je mogoča samo zato, ker obstaja drugost. Ljubezen terja drugega. Tako da, ja, mogoče imate prav. Veseli me, da vidite ljubezen kot osrednjo temo *Dunsinane*. Tudi sam mislim tako. Včasih so to povsem prezrli.

Ena glavnih odlik *Dunsinane* je ta, da ima, poleg širšega političnega dogajanja in ukvarjanja z velikimi političnimi temami še eno dimenzijo, in sicer to, da prikaže muke in trpljenje malih, običajnih ljudi v času vojne. Kar zadeva strukturo in način uprizarjanja so najbolj odprti ravno tisti deli, ki pripadajo njim, ne pa velikim političnim osebnostim. Zakaj?

Ker tako mora biti!

***Dunsinane* je, z izjemo omenjenih odprtih pasusov, namenjenih angleški vojski oziroma Otroku vojaku, pisan precej filmsko, od režiserja in celotne ekipe zahteva, da do teksta vzpostavi zelo aktiven odnos, in kliče po gledaliških rešitvah tam, kjer se ponujajo filmske (kadriranje, različni plani). Glede na to, da ste tudi dramaturg, ali pri uprizoritvah svojih tekstov pogosto sodelujete tudi v takšni vlogi?**

Ne. Pač pa sebe in ekipo rad postavljam pred izzive. Ravno za to mi gre: rad pišem stvari, za katere *ne vem*, kako se jih da uprizoriti. Ko pišem, dejansko niti ne razmišljam o uprizorjanju. Vedno si predstavljam, da je tisto, kar pišem, resnično.

Dunsinane sem napisal v filmskem slogu, ker sem vedel, da bom – če naj sploh funkcionira v gledališču – potreboval režiserja, ki ga bo takšen izziv resnično zanimal. Jasno pa je, da enostavne rešitve tu ne pridejo v poštev.

Kakšen je vaš odnos do dram, ki ste jih napisali po naročilu? Se vam zdijo morda manj »vaše« ali manj avtorske od tistih, ki ste jih napisali brez vedenja o tem, kje bodo uprizorjene?

Ne, za svoje celotno delo bi lahko rekel, da ga na neki način delim z drugimi, hkrati pa pripada samo meni.

Katera zvrst dramatike vam je najbližja?

Zelo rad se poigram z različnimi zvrstmi. Nenehno spreminjam in raziskujem. Najtežje pa bi se mi zdelo, če bi moral iz svojega pisanja povsem odstraniti komedijo. Celo moja najresnejša dela vsebujejo humor. Morda bi torej lahko rekel, da mi je najbližja komedija.

Kako si izbirate teme za igre?

Trudim se, da tem sploh ne izbiram. Raje razmišljam o zgodbah. Še raje pa si rečem: Katero je tisto vprašanje, na katero še ne poznam odgovora in ki ga zastavlja ta igra? Ko najdem to vprašanje, je to moja tema.

Kako je živeti na Škotskem danes, potem ko je na referendumu septembra 2014 večina glasovala proti neodvisnosti?

No, rekel bi, da čisto normalno. V redu je. Seveda pa vem, da je številnim, ki so bili ZA, hudo. Celotna kampanja ZA je bila pravi karneval. Za marsikoga je bilo to poletje ljubezni. S srcem in dušo so bili zraven. Organizirali so koncerte, slikali, pisali transparente, objavljali bloge, prepevali in nastopali v javnosti. Celotno gibanje ZA je bilo močno obrnjeno navzven. Ljudje so se začeli zanimati za podobne procese v tujini. In se pri tem o marsičem poučili in izobrazili. Bili smo poraženci, zdelo se je, da sta se celotna britanska država in esteblišment s svetovnim kapitalom vred postavila proti nam, ustrahovali so nas in nam govorili, niste dovolj dobri in dovolj močni, da bi bili sposobni nadaljevati sami. Niti enega samega časopisa nismo imeli na svoji strani. Mnogim se je zdelo, da sta bila tudi radio in televizija bolj ali manj za ohranitev statusa quo. Biti ZA se je zdelo nekaj skoraj pustolovskega. Enkratna izkušnja v življenju vsakega posameznika. Zato najbrž še danes marsikdo žaluje zaradi neuspeha, a ne samo zaradi prihodnosti, ki nam je ni uspelo izglasovati, ampak tudi zaradi te neponovljive izkušnje dveletne kampanje. Ne glede na rezultat se je mnogim življenje spremenilo. Tega ni mogoče zanikati in zavrteti časa nazaj.

Nasprotnikom neodvisnosti pa se je vse skupaj – sam referendum in kampanja – zdelo nekaj strašnega. Zanje je bilo vse skupaj predolg in mučen proces, v katerem se je znašlo pod vprašajem vse, kar poznajo in so imeli za dobro, vse, v kar so verjeli. Veliko ljudi se je zbalo za svoje službe in za pokojnine. Drugi so bili prepričani, da jim bo odvzeta država, ki jo imajo radi, Velika Britanija. Njim se vse skupaj ni zdelo prav nič karnevalsko. Kaj šele, da bi v tem videli kaj pozitivnega. Mislim, da z glasom proti niti niso toliko slavili Britanije ... ampak so bili pač to, kar so ... oni sami. In najbrž jih je resnično ujezilo, da jim njihov lastni občutek, kaj se

pravi biti Škot, spodnaša in postavlja pod vprašaj nekakšna drhal, sestavljena iz hipijev in razgrajačev ... Zato so si najbrž resnično oddahnili.

Kako menite, da se bo politični proces nadaljeval?

Škotska je trenutno v nekakšnem stanju mirovanja. Dejansko ni bilo nič razrešeno. Ustavna ureditev v prihodnosti je negotova. Laburistična stranka in stari esteblišment sta v popolnem razsulu, močno poražena na zadnjih volitvah, ki jih je prepričljivo dobila Škotska narodna stranka. Mogoče pa je tudi, da je neodvisnost še desetletja oddaljena. Ali pa je tudi nikoli ne bo. Tako da ... kdo bi vedel.

Če pa bo Anglija izglasovala izstop iz EU, kar se zdi povsem mogoče, takrat bomo najbrž na Škotskem imeli nov referendum in verjetno glasovali ZA neodvisnost v Evropi.

Zanimivi časi!

Rad pa bi poudaril še nekaj. Med celotnim trajanjem napete in intenzivne politične kampanje ni bilo enega samega izbruha nasilja z nobene strani. Samo v enega politika so blizu nekega volišča vrgli jajce. In to je bila novica, ki je prišla na prve strani časopisov. Videli smo nekaj spletnega trolanja in preprirov v pubih, to pa je bilo tudi vse. Nobenega resničnega nasilja. Zaradi tega sem res ponosen na svoje rojake in rojakinje.

Kakšno pa je splošno stanje v škotski kulturi in še posebej v gledališču v času vsesplošnega zategovanja pasu? Tudi vi čutite finančne reze?

Seveda se tudi mi borimo, tako kot vsi in vsepovsod. Ampak res pa je tudi to, da bo umetnost nastajala še naprej. Moje edino vprašanje za škotsko vlado se glasi takole: Ali si želite, da bi na Škotskem nastajala umetnost? Če da, jo boste morali subvencionirati. Če ne, pa tudi prav. Škotski umetniki bodo odhajali in se z gledališčem ukvarjali v Londonu, New Yorku, Berlinu in Parizu. Vseeno pa se zanašam na to, da bo škotska vlada doumela pomen kulture za majhen narod. Resnično upam. Čas pa bo pokazal svoje.

S čim se trenutno ukvarjate?

Za Lyceum končujem verzijo Ajshilovih *Pribežnic*. Za gledališče Filter Theatre v Angliji pišem vestern. Hkrati pišem tudi dramo o ženski, ki se vrne na prizorišče svoje najstniške ljubezni v staro diskoteko v obmorskem letovišču, ki jo bo režiral Ramin Gray. Za gledališče TFANA (Theatre for a New Audience) v New Yorku pa pišem priredbo Strindbergovega *Očeta*.

Spraševali **Eva Mahkovic** in **Tina Mahkota**

Prevedla **Tina Mahkota**

Januar 2016

Eva Mahkovic

#THIS #IS #OTHERNESS

Ta gozd pred nami, kaj je?

Citat iz Shakespearovega *Macbetha*, katerega neposredno nadaljevanje (in hkrati alternativa) je *Dunsinane*, Greig zapiše kot uvod – moto svojega teksta, ne vpleta pa ga v samo besedilo: pri Shakespearu vprašanje postavi Siward, v *Dunsinanu* ga ne izreče nihče, in vendar je *ta gozd*, birnamski gozd (zaradi *Macbetha* nosi mitološke razsežnosti) v *Dunsinanu* izredno prisoten: *ta gozd* je cela Škotska. Divja dežela na severni meji Anglije, ki je od rimske province Britanije do Viljema Normandijskega neosvojena: napol civilizirana cona, dežela jelenov in volkov, *en sam velik gozd*, same skale, barja, gozdovi in jezera: prostor tujega, čudnega, drugega.

V *Dunsinanu*, katerega telo in vsebinsko ogrodje je politična, protikolonialistična igra o Angliji in Škotski, o Veliki Britaniji, Afganistanu, Iraku, Zahodu, Vzhodu, krščanstvu, islamu, civiliziranosti, našosti in tujosti; duša pa je intimna ljubezenska zgodba, berem dve posebej izpostavljeni temi: temo tujosti oziroma drugosti in iz te izhajajočo temo negotovosti. Obe govorita tako skozi telo kot skozi dušo teksta *Dunsinane* in mislim, da sta pomembni oporni točki za pravzaprav vse, kar se v njem dogaja.

Sovražim to deželo.

Občutenje in izrekanje drugosti Škotske (dežele, v katero vstopajo predstavniki močnejše večine, Angleži) poteka na vseh mogočih ravneh: na ravni vsakdanjega zaznavanja najmanjših udeležencev vojne, nahaja pa se tudi dosti globlje, v politiki in intimi velikih figur, pa celo na medbesedilnem nivoju (*Macbeth* je navsezadnje

škotska igra s perspektive Angleža, pisana v času, ko je bilo treba priznati in proslaviti novega škotskega vladarja Škotske in Anglije iz dinastije Stuartov, Jakoba I., *Dunsinane* pa škotska igra s perspektive Škota.

Načina izbiranja, prirojanja in zlorabe zgodovinskih dejstev si morata biti tako nujno druga.)

Škotska se kot prostor in poosebljenje drugosti očitno kaže v uvodnih monologih angleške vojske:

– *To divji je kraj, če ga primerjaš s Kentom.*

– *Nikoli še nisem bil [...] na morju, kot je to.*

– *Vse poletje – oziroma ves tisti čas, ki mu oni rečejo poletje.*

– *Sploh ne veš, kaj je mraz, dokler nisi čutil mrzlega zraka v teh krajih.*

– *In kamor koli kreneš, se zmerom poškoduješ.*

– *Ti še nisi videla hribov, kakršni so ti.*

– *Razen če si že bila ali v peklu ali pa na Škotskem.*

– *Siward pravi, da moramo vztrajati, da bi razumeli to deželo.*

– *Vojska se ne more bojevati pozimi, mama – ne tukaj – ne tukaj, kjer zamrznejo reke in zamrznejo črna jezera in velika razmočena barja.*

Skupaj z občutenjem drugosti gresta sovražstvo in nerazumevanje:

– *Ta dežela.*

– *Kamni in usrana voda in za en drek hrana.*

– *Da se vprašaš, zakaj smo tukaj.*

– *Da se vprašaš, zakaj bi radi to deželo.*

– *Čim prej se moramo pobrati iz te kurčeve dežele.*

– *Kralj te dežele sem, pa je niti sam ne razumem.*

Predzadnji prizor med škotskim kraljem (ki to še ni) Malcolmom in northumberlandskim poveljnikom Siwardom, ki naj bi Malcolma s pomočjo fizične sile angleške vojske (*Mir na Škotskem je v interesu Anglije.*) postavil na prestol, je, kar se tiče teme drugosti, mogoče centralni prizor teksta: v njem dokončno trčita dva principa, ki sta si med seboj neobhodno nasprotna. Siward in Malcolm sta dva principa vladanja, vojne, v bistvu pa življenja: tisti, ki je na koncu pogubljen – idealist, in tisti, ki na koncu preživi – survivor. Kolonizator Siward, v čigar rokah je do tega trenutka vsa uradna izvršna oblast na Škotskem, se v prizoru, s katerim se približujemo najbolj napetim, disturbing trenutkom v igri, v prizoru, pred katerim je (za *priložnost, da se vzpostavi nov in miroljuben red*) poklal pol dežele, v prizoru, po katerem bo zaklal nemočnega otroka, tragikomično izreče kot nepopravljiv iskalec absolutnega:

To je svet, v katerem je moja moč, in to je svet, v katerem se bom boril, in to je svet, v katerem bom zmagal.

Na drugi strani drugi protagonist, kralj Malcolm, zgodovinsko Malcolm III. Canmore, ki je leta 1072 Viljemu Osvajalcu za talca predal sina Duncana in Škotsko za več stoletij prepustil nadvladi Anglije, sam pa

vladal petintrideset let, vztraja pri čisto drugih načelih: na Škotskem (kot tudi v življenju) ni nič absolutno, na nič se ni mogoče zanesti, politika (kot tudi življenje) ni stvar načel, temveč prilagodljivosti. Izplen prizora je najmanj to, da je razumeti to drugo deželo (*ta gozd*) nekaj, kar Siward z vso vztrajnostjo sveta nikdar ne bo mogel doseči – zato, ker je sami njegovi definiciji dežele bistveno druga: to je druga ideologija, druga logika, drug miselni kod.

Nezmožnost razumevanja dveh med seboj drugih kultur oziroma neprimernost urejanja drugih svetov je seveda Greigovo protikolonialistično sporočilo. Obenem je drugost pomemben dejavnik v Siwardovi zgodbi z Gruach. Njuni prizori so znotraj široko razprtega, javnega dogajanja, kjer tudi pogovori med dvema zadevajo življenja tisočih, najbolj zasebni, po formi pa najbolj odprti, z največ praznimi prostori. V najbolj intimnem trenutku govorita o jeziku, ki je ena najtemeljnejših točk identitete. Jezik je tema sicer tudi že pri Malcolmu, vendar je skozi Gruach razvita globlje. Skozi njo Greig temo drugosti še bolj artikulira.

Naš jezik je gozd.

Poudarek na vlogi jezika (v izvorniku je govor o lokalno specifičnih razlikah, škotska gelščina proti angleščini) se mi zdi ena lepših značilnosti teksta *Dunsinane*: ker je strogo vsebinsko tema odveč, vendar poglobi vse ostale pomene. Razlike med škotsko gelščino in angleščino Gruach ne opiše kot slovarsko razliko med pomenom besed ali, nekoliko širše, nacionalnih identitet. Bolj velikopotezna je: govori o dveh različnih konceptih razmišljanja in dojemanja, s tem pa opisovanja sveta. Gelščina je, kot vse ostalo na Škotskem, drugo področje, za katerim se skriva druga filozofija.

– *Vaša angleščina je mizarjevo orodje. Vedno hoče opisovati. Mi smo že zdavnaj opustili vero v opise. Naš jezik je gozd.*

– *Zelo zelo pa smo pozorni tudi na to, kako slišimo in razumemo besede.*

Tako Malcolm kot Gruach filozofijo Siwardovega delovanja na Škotskem povezuje s filozofijo njegovega jezika: angleščino Gruach definira kot vojaški jezik, ki predpostavlja, da je svet sploh mogoče opisati. Na Škotskem jezik nima te želje: besede se v krogih samo približujejo pomenu, da pa bi ga ujele dobesedno, se zdi nepredstavljivo in arogantno.

– *Siward – če ne zamerite – nameravate še dolgo nadaljevati s svojo trdovratno dobesednostjo? »Rekli ste« – »On je rekel« – tako govorijo otroci.*

Kdor ne razume niti samih besed, seveda ne more razumeti koncepta dežele.

– *Ne razumem tvojih ljudi. Ne obnašajo se tako, kot se obnašajo ljudje, ki jih jaz razumem. Popolna uganka so mi.*

In še ena stvar: poleg konceptualnih razlik z jezikom kolonizatorjev je škotska gelščina v *Dunsinanu* tudi jezik mistike, čarovnic, črnih gozdov, ledenih jezer, močvar, ozkih in spolzkih gorskih poti, grozeče naškrbljenih hribov, nezanesljivih tal, samote, *oči, ki žgejo*, požganih prebivališč, neviht, ki jih v stilu Shakespearove lady

Macbeth po besedah svojega otroka lahko priključuje Gruach. Dežela, ki ima takšen jezik, se tragično odmika v mistično in praviljično. Vojaška angleščina pa medtem zavzema svet (kot je tudi dejansko stanje).

Jezik je v *Dunsinanu* simbol drugosti.

In tega se tu res naučiš – nič ni trdno.

Druga pomembna tema teksta se mi zdi negotovost. Za angleške prišleke je ena najbolj ključnih značilnosti Škotske nestalnost vsega v njej, pa naj gre za politične odnose med klani, vreme ali hrano:

– *Tako da smo se začeli spraševati, kakšna neki je to dežela, v kateri se vse, kar je v Angliji običajno [...] – na Škotskem izkaže, da je narejeno iz vode.*

– *Med nami obstajajo vzorci zvestobe – in obstajajo zavezništva – in prijatelji, ki pravijo, da so prijatelji, v resnici pa delujejo proti nam, in potem so tu še oni, ki pravijo, da so sovražniki, ampak nam potihem pomagajo – med nami obstajajo omrežja zavez – vežejo nas poroke in rojstva – vežejo nas natančno uravnoteženi rodbinski spori – spori, pri katerih je potrebna le najmanjša sapica napačno izgovorjene besede, da se tehtnica prevesi v vojno. Med nami so vzorci.*

– *Gledaš v tla pred sabo in ugibaš in skočiš in nenadoma si do pasu v blatu.*

– *Eno samo stvar jim povej [...], da na Škotskem zmeraj dobro pogledaj, kam stopiš.*

Poleg negotovih tal pod nogami, negotovih prijateljev, negotovih odnosov med sorodniki, spremenljivega neba in negotove legitimnosti osebe na prestolu je negotova celo identiteta Lulacha, kraljičinega sina in dediča, za katerega do konca ne moremo vedeti, ali je mrtev ali ne; ali je kot realna oseba sploh potreben ali pa je njegova funkcija zgolj v simbolnem.

Kot si Siwardov jezik prizadeva za zanesljive opise, s pomočjo katerih bi bil svet urejen, si njegovo delovanje prizadeva za dejanski mir. Zahteva po vzpostavljanju stabilne situacije pa žal ni samo politična (*Zglajeni spor je pogoj za zglajeno kraljestvo.*), temveč tudi osebna – Siwardova osebna potreba po vzpostavljanju jasnih koordinat. On na primer govori stvari, kot so:

– *Jaz sem vojak. Rad imam jasnost.*

– *Da potegnemo mejo.*

– *Za to je treba najprej počistiti preteklost.*

– *[...] priložnost, da se vzpostavi nov in miroljuben red.*

– *On [Malcolm] lahko tu ustvari trdno kraljestvo, ki bo temeljilo na miru in splošnem sprejemanju zakonov.*

– *Naj se veliki vladarski hiši Škotske združita.*

Siward torej govori o *jasnosti, redu, meji, spoštovanju zakona*, resetiranju. Medtem ko za Malcolma angleška definicija urejene dežele ni vrednota: *Zglajeno kraljestvo je kraljestvo, v katerem so vsi mrtvi.* Tudi za Gruach ne: *Imeli smo mir. Dokler niste prišli vi.*

Škotska, dežela klanov, ki je dobrih dvesto let pred Malcolmom III. z njegovim prednikom Kennethom MacAlpinom postala združeno kraljestvo prej nenehno vojskujočih se Piktov in Škotov, je, kot se zdi, navajena na večni konflikt; navajena je na bratomore; navajena je, da kralje izpodrivajo novi kralji, ki imajo do prestola prav toliko pravice, kot so ga imeli stari; navajena je na neprestane obmejne in državne konflikte; navajena je na občutljivo ravnovesje, ki ga uravnavajo darila med kralji, mormaerji in tani; navajena je na *vzorke*, ki jih v enem od zgornjih citatov omenja Malcolm. Zunanje intervencije miru v tako deželo pač ne morejo prinesiti, to pa (tudi) zato, ker je zunanja definicija miru tako drugačna:

Bo v tej deželi sploh kdaj mir?

– *Na tak način, kot bi ti hotel, ne.*

In še najlepše Malcolmove besede:

– *Ti očitno misliš, da je mir naravno stanje, Siward, in da je konflikt prekinitve naravnega stanja, resnica je pa ravno nasprotna. Mir je, kakršno je videti morje v popolnem brezvetrju – redek in čudovit trenutek – nekaj nemogočega – utrinek popolnosti, preden se veter znova dvigne. Nič bolj ne moreš vsiliti miru, kot ne moreš hoditi po gladini morja in teptati valov pod nogami.*

Koncept bivanja v stanju, ki je v samem bistvu negotovo in to mora biti, se mi zdi, ko je izgovorjen, strašen, čeprav je to nekaj najbolj navadnega in največji kliše; resnično neprilagojene niso Malcolmove besede o večni gibljivosti vsega, ampak Siwardove zahteve po jasnosti. Siwardov *mir* je sveti gral, je absolutni smisel, mir je bog. Siwardovo potovanje od poveljnika do *Zdaj nič več vojak, če bi ga videla, ne bi rekla, da je to vojak – bolj podoben beraču*, kot ga na koncu opiše Otrok vojak, je tako zgodba o ultimativni izgubi nedolžnosti: nasilno spoznanje, Dantejeva pot skozi pekel od trenutka, ko se izgubi v gozdu (*Ta gozd pred nami, kaj je?*), do najglobljega kroga, okovanega v večni led. Od tam pa v vice.

– *Na pot.*

– *Nato pa samo še belina.*

Vice so negotovost. Vice so mogoče pravi pekel.

Se zdi.

Jana Zupančič, Matej Puc

Gašper Jakovac

»NAŠ JEZIK JE GOZD«; VIDEZ IN RESNICA V GREIGOVI IGRI *DUNSINANE*

Približno dve tretjini Shakespearovega *Macbetha* se odvija ponoči ali v mraku. Igro prežemata temà in črnina, ki sta vedno znova artikulirani (»Noč črna, pridi, v dim pekla se ogrni, / da ne bo videl moj nož ran zadanih / in Nebes skoz teme prt ne oprezal [...]« (i. v.)) in z odra »sijeta« ob pomoči bakel, ki jih je Shakespeare skrbno vključil v svojo »škotsko igro«, da bi občinstvu, ki je leta 1606 spremljalo dnevno uprizoritev v odprtem Globusu, paradoksalno kar se da učinkovito posredoval iluzijo noči. Amfiteatrov antiiluzionistični oder Shakespeara ne odvrne od pretirane dramatizacije temè, ki v *Macbethu* nenazadnje zapolnjuje osrednje torišče izpahnjene in moralno sprevrženega časa. S svojo simbolno gotovostjo preči celotno dramsko dogajanje in vzpostavlja iluzijo pekla, v katerem postanejo demonične sile docela razvidne, čeprav se pogosto zdijo kot v nič izparevajoči mehurji zemlje.

Greigova Škotska je, nasprotno, predvsem mrzla. Če Shakespearova dramaturgija tematizira človeško zlo skozi veliko metafizično zgodbo, pa je Greigova pripoved precej bolj prizemljena, telesna, doživljajska. Osrednji označevalec angleške izkušnje Škotske nas tako primarno napeljuje na, v primerjavi s Shakespearom, precej bolj trivialno, a hkrati tudi bolj celotno in ambivalentno izkušnjo realnosti. V *Dunsinanu* se tako dobro in zlo ves čas izmenjujeta in zadobivata svoj predznak relacijsko; v politični praksi so ta razmerja dobesedno družinska oziroma (trans-)klanska razmerja, ki kompleksno naddoločajo katero koli politično akcijo. Iz binarne metafizične opozicije tema-svetloba nas torej Greig prestavi v območje primarnega telesnega neugodja, ki samo po sebi še ne ubeseduje moralne sodbe. Ne trdim, da je Shakespearov svet moralno črno-bel

– nasprotno, Shakespeare je mojster kompleksnih značajev –, pač pa da je njegova igra osredotočena na inherentno individualno zlo ter vzpon in padec mogočnika v tradiciji tragedije *de casibus*. V območju javnega je Shakespeare enako ambivalenten kot Greig, saj ne ponuja jasne politične alternative tiranskemu Macbethu. Reprezentacija Malcolma in njegovih privržencev namreč ne obeta katarze in preнове občestva. Nasprotno, nekaj prikrito zloveščega se skriva za Malcolmovo hladnostjo in okoriščenjem z Macbethovo smrtjo ob koncu tragedije. Prav ta zadušljiva politična stvarnost in iluzija stabilnosti sta predmet Greigovega dela, ki se za razliko od *Macbetha* ne omejuje zgolj na intrige aristokracije, ampak vključuje tudi kolektivno izkušnjo angleške okupacijske vojske.

Mraz v *Dunsinanu*, za razliko od temè v *Macbethu*, torej ni demonska sila, ampak nadležen komar, ki brenči okoli glave angleškega imperializma. Mraz se izogiba absolutom, ujet je v množico nerazvrčenih označevalcev, v nedoločnost, prožnost, mehko, odprt je za interpretacije in preinterpretacije. Mraz je ubeseditev kulturnega boja in stvarnosti, v katero objektivna robata racionalnost ne zmore prodreti in dokončno razločiti resnice od laži in videza. Medtem ko Siward po svoji koriolanovski preobrazbi artikulira angleško nerazumevanje škotske politike s trditvijo »Jaz sem vojak. Rad imam jasnost«, pa Malcolm lahko ponudi zgolj prefinjen, politikantski diskurz, ki manipulira z videzom in ambivalenco.

Pretvarjanje in neiskrenost sta bili v svetu zgodnjenovoveške visoke politike, ki je temeljila na teatralnosti in iluziji božanske oblasti, sprejemljivi sredstvi za doseganje višjih ciljev. Tako v *Macbethu* Malcolm z naštevanjem svojih zločinskih nagnjenj zavaja Macduffa o svoji primernosti za kraljevanje, da bi preizkusil njegovi iskrenost in zvestobo. Greiga takšno pretvarjanje po pravici vznemiri, vzame ga zares in si postavi naslednje zaporedje vprašanj: Kaj pa če Malcolm v resnici ne laže o svojem značaju? Kaj če se zgolj pretvarja, da se pretvarja? Še več, kaj če to meta-pretvarjanje v resnici ne pomeni, da je Malcolm zares pokvarjenec, ampak da je zanj zgolj koristnejše, da ustvarja videz lastne pokvarjenosti? Tovrstna metadiskurzivna igra postane v *Dunsinanu* temeljna značilnost Malcolmove politike oziroma škotskega javnega diskurza nasploh. Gre za diskurz, v katerem je »[n]ajboljši način za ohranjanje privida, da je nekaj res«, to, »da je tisto dejansko res«. V tej makiavelistični praksi ima vrednost zgolj videz resnice, ne pa resnica na sebi, ki je tako in tako nedosegljiva pod nanosi kvazi-resnic.

Ženske v sobah preživele Gruach, lady Macbeth, v kotlu pripravljajo napoj. Kako naj razumemo ta prizor? So Gruach in njene služabnice reinkarnacija Shakespearovih čarovnic ali pa zgolj (namenoma?) vzbujajo in perpetuirajo takšen videz? Otrok vojak, ki jih opazuje z odra, lahko spregovori namesto nas. »A je to res, da jeste otroke?« povpraša Gruach. Kot kaže smo imeli prav, zastavili smo si prava vprašanja. Kmalu zatem na oder stopi Siward, ki bivšo kraljico obtoži, da je nekdo, oblečen v njeno livrejo, umoril nekega angleškega vojaka. »Če bi hotela, da ubijejo angleškega fanta –« pravi Gruach, »se vam ne zdi, da bi ukazala svojim ženskam, naj svojemu petju dodajo navodilo – ›Storite to – in ko boste to storili – glejte, da boste oblečeni v Malcolmove barve?« Gruach se, še bolj kot Malcolm, izmika jasnim določitvam, čeprav se zdi, da v kratki

romanci s Siwardom lahko neposredno motrimo njeno intimo: iskreno misel razočarane ženske, ki je sita politike in igre videzov.

Dunsinane seveda ne pripoveduje zgolj o srednjeveški, ampak tudi o sodobni Škotski, pa o Afganistanu, Iraku, Siriji in medkulturnem dialogu nasploh. Dialog je vedno jezikovni problem, jezik pa je vselej ideološko posredovan. »Vaša angleščina je mizarjevo orodje«, Gruach odgovarja Siwardu; angleščina je jezik vojaka, ki zavzema svet z opisovanjem, s tem da ga podreja in umešča v sebi lastne sheme. Z drugimi besedami, Siward vidi drevo, ki je posnetek njegove lastne ideje, ne vidi pa gozda, kot si ga zamišljajo drugi. Ne razume zanj marginalnih opisov stvarnosti, ki na Škotskem nastopajo enakovredno, kot totalnost, kot gozd, ki se upira delnim in vsiljenim analizam. Siwardov mir, čeprav hvalevredna vrednota, je kljub vsemu metafizični konstrukt, ki za Škote ne more postati sredstvo združevanja. Nasprotno, pomirjeno kraljestvo, kot si ga zamišlja Siward, je za Malcolma »kraljestvo, v katerem so vsi mrtvi«, v katerem škotski *modus vivendi*, celota družbenih vezi, ki ureja in perpetuira nenehen boj za oblast in s tem družbo samo, razpade in ukine samo sebe.

Je *Dunsinane* potemtakem zgolj antiimperialistični »komad«? Nikakor; Greig namreč ne razrešuje predstavljene aporije s pomočjo teorije kulturnega relativizma. Siwardove vrednote so kljub vsemu prepoznane kot nadrejene, čeprav prepogosto ujete v tragično nasilje. Dobrega se namreč ne da vsiljevati, lahko se ga zgolj predoča, spoznava in sprejema. Na drugi strani pa neizprosni cinizem Greigovi Škotski ne vrača dostojanstva, za katero je bila morebiti prikrajšana v Shakespearovem *Macbethu*. Nasprotno, tako Malcolm kot Gruach brezkompromisno izrabljata obstoječe stereotipe, videz in javno mnenje za pomnoževanje prividov in uresničevanje lastnih političnih ciljev.

Robert Korošec, Filip Samobor, Matic Lukšič

Irena Štaudohar

JUTRI IN JUTRI IN JUTRI

I.

Macbeth je Shakespearjeva najkrajša tragedija. Vse v njej se zgodi zelo hitro in temeljito. Temačen in nadrealistični začetek, neverjeten klimaks in takoj za njim konec, ki zdrsi po toboganu norosti naravnost na nabrušen meč. Macbeth začne ubijati že zelo zgodaj v drami, najprej s pomočjo Lady Macbeth premaga moralne dvome, ki ga hromijo, in zabode kralja, potem pa ga tajfun lepljive krvi ujame v vrtnec in ga ne izpusti vse do konca. Ko postane kralj, se spremeni v tirana. Mar mu je za deželo in za ljudstvo, mar mu je celo za svojo ženo, ampak ne zato, ker bi bil zloben diktator, nor na moč, temveč zato, ker ga peče vest zaradi prvega umora. Za nekaj časa jo lahko potolaži le tako, da ubije vsakogar, ki samo sluti, da je morilec, in vsakogar, ki si z žrtvijo deli četudi samo en stavek genskega zapisa. V ubijanju ne uživa, na neki način ve, da je nasilje nesmiselno, a škorpijoni v njegovi glavi ga ne spustijo. Kot Job je, depresivec, razpada pri živem telesu in v sebi ne najde več upanja, a brez upanja mu življenje ne pomeni nič več.

Shakespearov Macbeth je izjemno občutljiv, saj sluti in vidi več kot drugi ljudje okrog njega. O Macbethu nikoli nisem razmišljala kot o človeku, polnem zla, zlo je bilo najprej v mračni škotski pokrajini, v čarovnicah, v slutnji vojne, nekega dne je vstopilo v Macbethovo telo in ni hotelo več ven. Včasih se zato zdi, kakor da je drama postavljena v Macbethovo glavo.

Bil je najboljši vojak, navajen je klanja, vonja po krvi in videl je že na stotine odprtih človeških teles, a ko postane morilec iz preračunljivosti, ga začne kri vse bolj preganjati, cela drama zaradi tega postane lepljiva in gosta krvava kaša. Ni kot kakšen spreten morilec pri Agathi Christie, ki z gobico, napolnjeno v varekino, za sabo elegantno zbriše krvave sledi in živi naprej. Kot piše poljski gledališki teoretik Jan Kott, kri pri Macbethu ni le metafora, ampak je tudi fizična – vsi brodijo po njej, tako morilci kot žrtve, kri teče iz teles pomorjenih ljudi, drži se rok in obrazov, bodal in mečev in nikoli se je ne da več izmiti. Malo vode ne splakne dejanja.

Shakespeare je mojster v pripovedovanju zgodb, a v resnici se ne drži nobenih zapovedi o narativnosti, o katerih danes učijo v šolah za scenariste ali kreativno pisanje, toda vendar pri njem vse deluje. Nikoli se namreč ne vpraša, kaj sploh hoče glavni junak, kaj je njegov motiv, samo oblikuje njegov lik, naostri nekatere njegove čute in ohromi druge ter ga vrže na oder v nepredvidljivo dogajanje. Njegove zgodbe so kot magnet, ki ga potegnemo skozi naključne stvari. Dejanja Shakespearovih junakov tako mnogokrat požene nekaj povsem nematerialnega. Pri Hamletu je to očetov duh, pri Macbethu so to čaravnice in potem duh Banqua, ki se ob vsaki večerji pojavi na koncu mize in strmi v Macbetha. T. S. Eliot je dejal, da Hamlet ni umetnina, ampak skrivnost, in za Macbetha bi lahko dejali enako. Čeprav jima je skupno le to, da življenje rada primerjata z gledališčem (*Macbeth: Življenje je samo senca, ki hodi, / ubog igralec, ki se svojo uro / z odra košati in muči, potem pa / se ga ne sliši več; zgodba, ki jo / pove bedak hrupno in burno, vendar / ničesar ne pomeni.*), drugače pa sta si zelo različna: Hamletova akcija je maščevanje, Macbethova umor. Očetov duh Hamletu pove, kaj naj naredi, pri Macbethu pa mu čaravnice le

zmešajo glavo z ugankami. Interpretira si jih po svoje, sliši le dobre stvari in upa, da se slabe ne morejo uresničiti. Hamlet veliko govori, Macbeth pa je ves čas v akciji.

Ni torej čudno, da je ta Shakespearova drama doživela največ filmskih upodobitev: prva, *Krvavi prestol* (1948) Akira Kurosava, je še vedno najboljša, japonski režiser se je znebil Shakespearovih verzov, obdržal zgodbo in posamezne stavke ter do konca izkoristil filmsko iluzijo. Kabuki Lady Macbeth z brezizraznim belim obrazom, ki si ves čas umiva roke, samurajski Macbeth in živi gozd, ki se bliža kraljevemu gradu, so podobe, o katerih bi lahko sanjal Shakespeare, če bi znal sanjati v japonščini. V filmu režiserja Orsona Wellesa (1948) je teža gledališkega deklamiranja zlomila filmsko gibanje, iz *Macbetha* Romana Polanskega, iz začetka sedemdesetih let, pa se najbolj spomnim šklepetanja oklepov, na pol golih čarovnic (producent filma je bil Hugh Hefner) in tega, kako Macbethova odsekana glava, ki jo eden od vojakov natakne na kol vrti okoli sebe, nenadoma postane kamera s subjektivnim pogledom, ki strmi v zlobne nasmejane obraze vojakov. Lani je avstralski režiser Justin Kurzel posnel novo lirično in brutalno verzijo tragedije, z Michaelom Fassbenderjem in Marion Cotillard v glavnih vlogah; mračna žalost obeh protagonistov ter upočasnjeni prizori bitk in magije so sicer lepi, a bolj spominjajo na video, ki požre močno zgodbo o umoru in vse njene zaplete.

Ta škotska drama velja tudi za najbolj temačno, fantastično in filozofsko Shakespearovo delo, a vendar na poseben način odzvanja duh časa, v katerem je nastala. Podoba čarovnic, ki varijo napoje in hujskajo k umoru, niso le plod dramatikove domišljije, ampak so uroki in strah pred temno magijo takrat viseli v zraku – kot jutranja megla nad mokro zemljo škotskega višavja. Dramo je Shakespeare napisal nekje med letoma 1599 in 1606. Kralj Jakob VI., ki je leta 1603, ko sta se obe kraljestvi združili pod eno krono, postal tudi angleški kralj Jakob I., je leta 1599 objavil knjigo z naslovom *Daemonologie*, v kateri podaja navodila o tem, kako loviti čarovnice. Tudi sam je bil namreč priča nekaterim najbolj razvpitim sojenjem ženskam, ki so jih na Škotskem obsodili, da se ukvarjajo z čarovništvom. Še več, bil je tudi njihov zasliševalec, hladnokrvno je opazoval, kako so jih mučili vse do priznanja, potem pa so jih visoko na edinburškem gradu usmrtili. Inspiracija za zgodbo o izdaji je bila po vsej verjetnosti tudi znamenita smodniška zarota, bolj znana kot Gunpowder plot, ko je skupina rimskokatolikov poskušala izvesti atentat na protestantskega kralja Jakoba I. tako, da bi ob kraljevem sklicu parlamenta razstrelili Westminsterko palačo.

Tudi Macbeth ni zgolj legenda, ampak je to bil zadnji resnično gelski kralj iz 11. stoletja. Za razliko od mnogih drugih škotskih kraljev, ki so se med seboj klali tako hitro, da so se na prestolu menjavali hitreje kot angleško vreme, je vladal stabilnih dvajset let. Ko beremo tragedijo, bi ga z lahkoto lahko poimenovali MacDeath, čeprav v resnici ni bil slab kralj. Ni naključje, da Macbeth v gelsščini pomeni »sin življenja«.

Shakespeare je realnost ves čas spuščal v tragedije. Pomešal je preteklost in sedanost. Macbeth je mrtev. In kaj se je zgodilo potem?

Antropologi pravijo, da si ljudje pripovedujemo zgodbe zato, da bi vadili prihodnost.

II.

Škotski dramatik David Greig je leta 2003 po televiziji gledal, kako so na glavnem trgu v Bagdadu ameriški

vojaki zrušili velikanski kip Sadama Huseina. Za trenutek se je zdelo, da je zadišalo po svobodi. Ampak le za trenutek. Začel se je spraševati, kaj se zgodi po tem, ko premagamo tirana. Ali lahko komu vsilimo mir z vojno? Ali je vsaka vojna na koncu dneva le vojna? In napisal je politično dramo *Dunsinane*.

Znameniti Macbethov stavek »Jutri in jutri in jutri ...« je intonacija te zgodbe. Diktator Macbeth je mrtev, angleži zasedejo Škotsko, da bi za novega kralja ustoličili Malcolma. Drama se začne z maršem angleške vojske, ki se, da bi bila čim bolj nevidna, kot v blodnjah starega Macbetha spremeni v birnamski gozd in se poda nad Dunsinane. Škotska je mračna, blatna, polna megle, groma in bliska, barbarska, moška, takšna, kot jo je videl Shakespeare. A glavni protagonisti začnejo počasi odkrivati, da Škotska v resnici ni to, kar so mislili, da je, da Macbeth morda ni bil tak tiran, kot je kazalo sprva. Nenadoma se znajdejo v zapleteni politični situaciji, a se vseeno odločijo, da bodo ostali in z vojno vsilili novo kraljestvo.

Malo je dram, pri katerih bralec res uživa, ko jih bere. *Dunsinane* (v odličnem prevodu Tine Mahkota) je čisti užitek. Drama je različnih plasti in žanrov, karakterji so jasni in usodni. Govori o preteklosti, a vse v njej nas spominja na sedanost. Ni naključje, da sta Tony Blair in Gordon Brown v resnici Škota. Ni naključje, da si je Škotska lani zaželela samostojnosti.

Niti vojna, ki še kar traja, ni naključje. Kot je dejal že George Orwell: Država stopi v vojno proti drugi le takrat, ko bogata elita preračuna, da bo od tega imela dobiček.

In Lady Macbeth v Greigovi drami preživi, ime ji je Gruach in je prisposoda Škotske, viharne zemlje, čarovniških urokov, mati, ki nikoli ne preneha rojevati sinov. Prav otroci so stalnica drame: otroci vojaki, otroci nasledniki prestola, vsi skupaj pa so v resnici le hrana za topove. Nobena smrt otroka ni odveč. Življenje v vojni ne šteje nič.

Klimaks drame je skorajda filmski ljubezenski prizor med Siwardom, angleškim generalom, in Gruach. Zapeljive besede Gruach so v resnici politične resnice zasedene divje Škotske. (»Če bi bila na vašem mestu, me ne bi bilo tukaj. Če bi bila na vašem mestu, bi bila doma in varovala svojo zemljo. Ne bi se borila za zemljo nekoga drugega. Za zemljo Človeka, ki je prešibak in preveč pokvarjen, da bi znal obdržati svojo zemljo.«)

Negativec zgodbe je Malcolm, novi škotski kralj, ki nima v sebi poguma kot Macbeth, ki nima karakterja, ki laže in si rok nikoli ne umaže s krvjo, zato ima Siwarda. Je prisposoda sodobnega politika, prisposoda sodobnega vodje kjer koli – v državi, v korporaciji ... Jasno mu je, da si lahko privošči, da je pasiven, brez ideje, brez vizije, poguma, strasti, saj ve, da ga bodo vsi pustili pri miru, dokler ne bo mimo prišel kdo boljši. *Ampak*, kot pravi sam, *noben boljši ne bo nikoli prišel mimo. Bi rad vedel, zakaj ne? Zato, ker se bodo vsi pobili med sabo, preden bodo ubili mene. Moja šibkost je moja moč.* Spemembe niso možne.

Danes pač v realnosti pa tudi v fikciji ni več takšnih negativcev, kot jih je znal ustvariti Shakespeare, s krvavimi rokami, pogumom, norostjo, s slabo vestjo, ki žre njihove možgane. Negativci, ki danes uničujejo svet, so se dematerializirali, nimajo več priimkov in imen, oči, ust in rok. Oblastniki so bili nekoč brezobzirna živa bitja, piše Jan Kott, vsi so sedeli okrog iste mize. Podoba oblasti je bila pri Shakespearu krona. Mogoče jo je bilo prijeti z roko, jo umirajočemu kralju sneti z glave in si jo posaditi na svojo.

Zdaj stvari že dolgo niso več tako jasne.

Jure Henigman, Jana Zupančič

Mojca Podlesek

MANIPULATIVNA ZAPELJIVKA, PRETKANA VLADARICA ALI ŽELJA PO PREŽIVETJU

Gruach, kraljica Škotske v Greigovi drami *Dunsinane*, je ista ženska, ki v Shakespearovem *Macbethu* nastopa kot Lady Macbeth – prej žena tirana, ki mu je šepetajoč vtirala misel izdajstva in ga napeljala k umoru predhodnega kralja Duncana, sedaj vdova, ki se bori za svoje mesto v zavzetem gradu. Shakespearov kruto odločni ženski lik, ki nasprotuje tipični ženski emocionalnosti, je poimenovan po zgodovinsko izpričani škotski kraljici iz 11.stoletja – Groach. Prav tako Greig gradi svojo škotsko kraljico iz nje, le da Gruach ne znori in ne umre, kot se to zgodi v Shakespearovi tragediji, temveč se skriva v gradu in nadaljuje boj za vladavino in svoje življenje. Spoznamo jo skozi oči angleškega poveljnika Siwarda, ki se ne zaveda natanko njene preteklosti in odkriva njeno mesto v patriarhalnem ozračju škotske vojne – mesto kraljice, vdove, vladarice, voditeljice, ikone, spletkarke, dedinje, ujetnice, matere in ženske.

Kot ženska, ki se je rodila, da postane kraljica, žena dveh kraljev (skoraj že treh) in s tem le metoda, s katero so se drugi polastili prestola, je bila Gruach primorana zgraditi obrambni mehanizem že od vsega začetka. Sredstva, ki so njej in njenim potomcem zagotovila preživetje, in metode, s katerimi si je reševala življenje v Dunsinanu, se bistveno ne razlikujejo od metod mnogih nefikcijskih vladaric – poleg ustaljenih metod vladovanja so ženske tudi upravljale z ženskimi čari. Zapeljevanje, pregovarjanje, spletkarjenje so dodatni aduti vplivnih žensk, katerih konotacija je premnogokrat negativna in se jih nekatere niti ne poslužujejo, vedno pa

bodo na voljo kot argumenti njihovim nasprotnikom. Četudi je vladavina uspešna, se še vedno poudarja, da je to obdobje, ko je vladala uspešna *ženska*. Dandanes pa so vplivne ženske označene za zagnane karieristke, medtem ko so njihovi moški enakovredneži preprosto *uspešneži*.

Če naštejemo le nekaj najvplivnejših vladaric, kot so Kleopatra v Egiptu, kraljica Viktorija, Elizabeta I., Katarina Velika, v ne tako davnem času tudi Margaret Thatcher, Benazir Bhutto in Angela Merkel, ki so jim ob marsikaterem spodrsrljaju sprva očitali njihovo neobičajno ne-ženstvenost. Kleopatra in mnoge druge so v svetovni literaturi pogosto prikazane kot krute, hladne in nevarne. K njim lahko prištevamo tudi Shakespearovo Lady Macbeth. Zato je Greigova interpretacija škotske kraljice prijetno osvežujoča, saj prikazuje žensko, ki si obupno želi rešiti življenje ter najti zaveznika, vendar se šele ob koncu, ko ji ne preostane drugega, polasti spletk, nasilja in izdajstva.

Udejstvovanje v tradicionalno moških zadevah, kot so vojna, politika in vladanje, je ženskam priborilo očitek nenaravnosti – mnogokrat tudi čarobnosti, in tako so bile, navkljub svoji priznani sposobnosti ter karizmatičnosti, pogosto oklicane za čaravnice. Samo spomnimo se srednjeveških lovov na čaravnice, pred katerimi so trepetale vse ženske, ki niso bile tipično pokorna dekleta. Čim so se preveč javno izpostavile, so jim očitali za ženske neprimerno vedenje in njihova dejanja so veljala za nečloveška, celo bogoskrunska. Mnoge izmed njih so rajši vladale iz senc svojih soprogov ali celo ljubimcev – na primer Madame de Pompadour, uradna ljubica francoskega kralja Ludvika XV., ki je preko svojega ljubezenskega razmerja s kraljem pomembno vplivala na politične odločitve.

Celo danes se vplivnim ženskam očita neženskost in s tem tudi neprimernost za materinstvo ali izrabljanje materinstva kot le eno izmed sredstev, s katerim lahko manipulirajo. Tako kot si je Izabela Francoska zaradi svoje zgodovinske *femme fatale* pojave v literaturi prislužila vzdevek *she-wolf (volkulja)*, se Gruach skozi celotno igro prijemlje motiv čaravnice. Čaravnice kot zlobne ženske in čaravnice kot ženske z magičnimi sposobnostmi, kar prinese v njen odnos z Otrokom vojakom strahospoštovanje. Ob prvem pogledu na Gruach je prestrašen, kasneje očaran, vendar ves čas ohranja določeno distanco. Greig se izogiba prizorom, ki bi opredelili Gruach kot materinsko – celo njene besede, ki jih nameni bežečemu Lulachu, ne vsebujejo nikakršne izpovedi materinske ljubezni, ki jo zasledimo le v poljubu, ki mu ga nameni na začetku. Ta odnos nadomesti Greig z odnosom med Gruach in Otrokom vojakom, ki je postavljen na mesto njenega stražarja. Čeprav med njima ne nastane tesen odnos, se ustvari nekakšna vez matere, ki je ravnokar izgubila otroka, in otroka, ki se je nedavno ločil od materinega krila.

V primeru kraljeve smrti bi Gruach kot nosilka vladavine vladala (brez ali z novim kraljem), dokler njen sin Lulach, zakoniti naslednik škotskega prestola, ne bi dopolnil polnoletnosti. Ne glede na to, ali se poroči s tem ali z onim – kateri koli kralj, ki bi se ji pridružil na vladarskem stolčku, bi vladal le začasno, saj se prestol deduje po njeni strani, dedič je njen sin. Tako Macbeth kot Malcolm nista ogrožala nadaljevanja Gruachine

rodbine. Njen motiv za upor je zato enostaven – boj za preživetje, pobeg iz krempljev gotove smrti izpod rok Malcolmovih morilcev.

Kljub temu da je Gruach ujetnica v lastnem domu, še vedno vzdržuje položaj ikone – škotske kraljice. Njeni ljudje ji sledijo, ne da bi ji bilo treba povedati, kaj si želi. Njena moč izvira iz njene ustaljenosti, ki si jo je pridobila skozi več kot desetletje vladanja poleg kralja, kar priča o tem, da je bila navkljub svojemu spolu močna in vplivna osebnost in je še vedno pomembna politična figura na Škotskem. Eden izmed prvih, ki to ugotovijo, je Egham, ki kot človek, ki odlično bere druge, oceni, na koga se mora obrniti, če želi udobno prebroditi to vojno.

Žensko razumevanje vojne je vedno spočeto iz drugačnega zornega kota kot moško. Le redkokatere ženske so bile prisotne na bojišču, večinoma so med vojno prevzele skrb za dom, domača opravila ter še naprej skrbele za družino in vzgojo otrok. Predstavnice delovnega razreda so v vojnah prejšnjega stoletja zamenjale vlogo gospodinje za vlogo fizične delavke v gospodarskih panogah, nadomestile svoje moče na njihovih delovnih mestih ter prijela za novo nastala dela v vojaških tovarnah, ki so oskrbovale vojake z orožjem. Skupaj z vojnami v predhodnem stoletju sovpada tudi razcvet feministične ideje. S prevzetjem takrat domnevno moških vlog in z zavedanjem, da zmorejo ženske opravljati tudi mnogo del, ki so bila razumljena kot tipično moška, je rasla zavest o enakovrednosti spola. Izven bojišč so si ženske ustvarile nova življenja, v katerih so prevzele pobudo, obdane so bile s posledicami vojne in ves čas v skrbeh za svoje moče, brate, sinove, predvsem pa za preživetje samih sebe in družine. Čustveno doživljanje vojne izven bojišč, ki ga je obremenjenost s skrbjo za preživetje le stopnjevala, je onemogočalo razumno in faktografsko dojetje političnih situacij. Podobno kot one želi Gruach delovati razumno in skladno s politično situacijo, vendar jo predlog poroke z njenim nasprotnikom – in ne zaveznikom, kot je mislila – vrže iz tira, njena reakcija je čustveno nabita in zato še bolj krvava in brutalna. Ne loči svojih čustev od svojega mesta kraljice. Biti kraljica ni njeno delo. Njeno življenje je življenje kraljice, ki se ga bo oklepala z vso močjo. Pridobila si bo nazaj svoje obleke, svoje prostore in svojo posteljo. S tem, da ji dovolijo še vedno bivati, kot je bivala kot pravno močna kraljica Škotske, ji skozi njene oči, ki vrednotijo intimno, družabno in javno življenje kot eno, še vedno priznavajo določeno moč, ki se je krčevito oklepa. Medtem ko Siward strogo ločuje svoje delo od svojega zasebnega življenja, kar pripelje tudi do poglavitnega nesporazuma med njima.

Gruach postavlja na prvo mesto svoje življenje in življenje svojih potomcev, kar v njenih očeh vključuje tudi njeno pozicijo vladarice. Borba za ohranitev prestola zanjo ni stvar ugleda, temveč stvar življenja. Brez prestola ni več Gruach – posebljena Škotska, ki jo sestavljajo sneg, led, mraz, blato, gozd, megla, mistika, metafore in majav teren. Siwardov pogled na svet je jasen, strukturiran in vojaški, ki strogo ločuje med intimnim in javnim, njen svet pa je sestavljen iz čustev, prepričanj in ideologij, ki se kot veje različnih dreves v gozdu prepletajo v gmoto, ki jo moraš zaobjeti z enim pogledom.

Jure Henigman

David Greig

DUN SINANE

»Ta gozd pred nami, kaj je?«
Shakespeare, *Macbeth*

Naslov izvirnika: *Dunsinane*

Prevod po izdaji: Faber and Faber Limited, London: 2010

Krstna uprizoritev: Royal Shakespeare Company, Hampstead Theatre, London, 2010.

Prevedla **Tina Mahkota**

April 2015

Zahvala

Rad bi se zahvalil spodaj naštetim, ki so sodelovali na delavnicah v Pitlochryju leta 2008 in v Edinburgu leta 2009.

Njihov prispevek k dokončni obliki te drame je bil neprecenljiv:

David Ireland, Tom McGovern, Ferdy Roberts, Danny Sapani, Samantha Young, Ramin Gray, Jennifer Black, Craig Conway, Brian Ferguson, Kieran Hill, Anthony Strachan in Stephen Wight.

Prav tako bi se rad zahvalil dr. Fioni Watson, Jeanie O'Hare in Roxani Silbert za pomoč pri pripravi besedila za uprizoritev.

David Greig
Februar 2010

OSEBE

SIWARD, angleški general
OSBORN, njegov sin
MACDUFF, njegov škotski poročnik
EGHAM, njegov angleški poročnik

NAREDNIK
ANGLEŠKA VOJSKA

GRUACH, kraljica
GRUACHINE ŽENSKÉ

ŠKOTSKI VOJAK

ŠKOTSKI DEČEK

MALCOLM, kralj Škotske

McALPIN	} poglavarji klanov Škotske
MORAY	
KINTYRE	
LUSS	

OTROK VOJAK

KOKOŠARICA

UJETI FANTJE

Replike, ki jih izgovarjajo pešaki in lokostrelci angleške vojske, se začenejo z dolgim pomišljajem —.

[Dialogi v oglatem oklepaju so govornjeni v gelščini.]

**Ena
POMLAD**

Svit.

Dež.

Angleška vojska se pripravlja na bitko.

Vkrkali smo se na ladje ob ustju Temze.

Dva tisoč nas je bilo in še nekaj konj za ježo vitezov in živali za nas, da jih bomo poklali med potjo.

Na obali Essexu smo stali, prod vsepovsod, nekateri novi in vneti za boj, drugi ne tako prepričani, oboji pa smo vedeli in nismo vedeli, kaj je pred nami.

Škotska.

Škotska. Kjer bomo ustoličili kralja.

Nikoli še nisem bil na ladji,
na ladji, kot je ta, na ladji, kot je ta,
na morju, kot je to, ki je kipeló okoli nas,
se lomilo, butalo in umikalo od nas,
en dan in eno noč in en dan smo bruhali
ves čas trdi od strahu
pa tudi nestrpno čakajoč – v trupu smo tovariši
kljubovali morju z zgodbami,
eden ali dva pa tudi s pesmijo,
eden od mož pa mi je z žlico pokazal –
in se mi režal – kako se vihti meč –
režal se mi je – in afnal kot kozel –

in vsak od nas je vedel in ni vedel, kaj je pred nami.

Vojna.

In da bodo nekateri od nas v njej umrli.

Slednjič je naše ladjevje zaplulo v mirnejše vode reke Forth in pristali smo v kraju z imenom Fife – to divji je kraj, če ga primerjaš s Kentom – in tam smo se utaborili v gozdu blizu inchcolmske opatije.

In čakali, dokler ni k nam končno prišel – Siward, naš poveljnik – in rekel narednikom, čas je, da nas pripravijo za boj.

NAREDNIK: Ti –

— Gospod?

NAREDNIK: Bodi drevo.

— Da, gospod.

NAREDNIK: Ti in ti in ti – spremeni se

v podrast –

— Da, gospod.

NAREDNIK: Dajte že!

Bodite gozd!

Ti – oglašaj se kot ptič –

— Gospod?

NAREDNIK: Kaj je?

— Bo tako prav, gospod?

NAREDNIK: Kaj je to?

No, pomisli.

Kaj ima gozd?

— Gospod?

NAREDNIK: Iz česa je gozd?

— Iz dreves?

NAREDNIK: Iz dreves, ja, iz dreves in česa še razen dreves?

— Ne vem.

NAREDNIK: Zapri oči –

Prikliči si gozd pred oči – vstopi vanj – poglej okoli sebe – kaj vidiš?

— Veter.

NAREDNIK: Kaj še?

Kaj vidiš – dobro poglej – kaj zdaj vidiš?

— Jazbece.

NAREDNIK: Jazbece, ja, pa kaj še?

— ...

— ...

— ...

— Nič, gospod.

NAREDNIK: Tako je – nič.

Dobro.

Nič.

Kako izgleda nič?

— Kot nič.

NAREDNIK: Ne. Nič je podoben nečemu – čemu?

— Temi.

NAREDNIK: Tako je – priden poba.

Gozd je iz dreves in iz teme med drevesi. Tisto, kar vara oči, pa ni gozd, ampak jih vara nič med njimi. Vsi po vrsti – na kolena, zakopljite roke v barjansko vodo – namažite se s črnim blatom po obrazu – bomo že naredili gozd iz vas – gremo!

Priprave se nadaljujejo.

— Lord Siward gre, gospod.

NAREDNIK: Pripravljeni.

Fantje postanejo gozd.

Pride Siward, spremljata ga Osborn, njegov sin in Macduff.

NAREDNIK: Lord Siward, Macduff, lord Osborn.

Vam smem predstaviti –

birnamski gozd.

Gozd, ptice pojejo, drevesa se majejo v vetru, sence.

Siward in njegov sin gresta skozi gozd.

SIWARD: Vidiš, Osborn?

Gozd angleških tis, vsaka veja v njem se lahko upogne in skrivi, a ko je zvozlana z drugimi v goščavo – gozd postane neprehoden – meč odseka vejo, na njenem mestu pa takoj požene druga.

Na –

Vzemi vejo.

Namaži si blato po obrazu,

vzemi moj meč.

Če so ti fantje dovolj stari za boj, potlej si tudi ti.

Siward da Osbornu svoj meč.

Še preden bo jutri sonce vzšlo, bomo obkolili tirana. Otrl si bo spanec z oči in doumel, da ni v postelji na svojem gradu, temveč sredi divje hoste z angleškim kopjem tik ob vratu.

Sonce zaide.

Siward dvigne svoj meč.

SIWARD: Na Dunsinane!

SIWARD: Na Dunsinane, na boj, dokler ga ne zavzamemo!

*

Angleška vojska napreduje skozi noč proti

Dunsinanu.

Dež, megla in tema.

Stražarji so pobiti.

Angleži naskakujejo grad.

*

Soba v gradu.

Postelja.

Škotski vojak z razgledne točke proži puščice v bitko pred gradom.

Govori z nekom, ki ga ne vidimo. Govori v gelščini.

ŠKOTSKI VOJAK: [To je tvoja zadnja priložnost.

Odidi.]

Iz mraka se prikažeta Gruach in deček.

Gruach poljubi dečka.

[Odidi.

Teci. Teci.]

Deček steče iz sobe.

Gruach stoji ob oknu in gleda bitko.

Bitka je vse bliže.

Škotskemu vojaku zmanjka puščic.

[Prepozno je.

Zavzeli so vrata.]

Pred vrati se sliši vpitje angleških vojakov.

[Skrijte se.]

GRUACH: [Ne.]

ŠKOTSKI VOJAK: [Ubili vas bodo.]

Angleški glasovi zunaj.

— Čisto.

— Čisto.

— Čisto.

Gruach se skrrije.

— Ta vrata so zapahnjena.

— Stoj!

— Umaknite se.

Škotski vojak se pripravlja na naskok.

V roki ima nož.

Angleški vojaki podrejo vrata.

Okrvavljeni so od boja.

Na hitro se spogledajo.

Škotski vojak napade angleške vojake.

Angleški vojaki obvladajo škotskega vojaka in ga zbrcajo na tla.

Angleški vojak ga drži.

— Po nogi me je z nožem.

Sranje.

Av.

Vojak prereže grlo škotskemu vojaku.

Škotski vojak umre.

— Čisto.

— Čisto.

— Čisto.

Angleški vojaki počivajo – potem ko so se prepričali, da so vsi deli gradu očiščeni žive sile.

Eden pogleda skozi okno.

— Od tukaj je streljal.

Točno na dvorišče je videl.

Samo tarčo si je moral izbrati.

Poglejte jih.

Najmanj dvanajst jih mrtvih leži tam spodaj.

— Še več bi jih pobil, če mu ne bi zmanjkalo puščic.

— Puščic mu je zmanjkalo?

— Poglej.

— Zakaj se je pa sploh boril?

Zakaj se ni raje vdal?

— Vedel je, da ga bomo v vsakem primeru ubili.

Ogledujejo si lok mrtvega vojaka.

— Majhen je.

— Takega sem imel, ko sem bil majhen.

— Ostro oko je imel.

— Še vežo pregledjte.

Vojaki odidejo preverit druge dele gradu.

V sobi ostane le vojakovo truplo.

Izza odra:

— Čisto!

— Varno!

— Konec nevarnosti.

Iz mraka se prikaže Gruach.

Krene k vratom.

Za njimi sliši moškega, ki stoka in rožlja z oklepom.

Gruach se spet umakne v svoje skrivališče.

Pride Egham.

V roki ima zabodeno puščico.

Boli ga.

Zagleda mrtvega škotskega vojaka.

EGHAM: Kurba škotska.

Brcne ga.

Av.

Prekleta pizda škotska.
 Ah ah ah ah.
Egham sede na posteljo.
 Fantje!
 ...
 Fantje!
 ...
 Fantje!
Egham poskuša vstati.
Egham se zgrudi.
Pavza.
Angleški vojaki se vrnejo.
 — Ta stolp je čist.
 — Kaj pa zdaj?
 — Še zmeraj se borijo.
 — Mi smo opravili svoje.
 — Odpočijmo se.
Egham zaječi.
 — Kristus.
 — Kdo je to?
 — Egham.
 — Egham?
 — Lord Eghamski iz Eghama.
 — Eden naših?
 — Ja.
 — Je mrtev?
 — Še diha.
 — Da vidim.
 EGHAM: Ahhhhhhhh!
 — Ne zgleda dobro.
 — Gospod.
 — Gospod.
 — Gospod.
 EGHAM: Fantje –
 — Gospod.
 EGHAM: Moja roka.
 Zelo me boli.
 — Dajte mu pijače, da mu bomo izpulili puščico.
 EGHAM: Ne! Ne!

— Gospod, najbolje bo, da jo izpulimo.
 EGHAM: Zdravnika hočem.
 — Dlje bo notri, gospod, bolj vas bo bolelo.
 EGHAM: Počakal bom zdravnika.
 — Prav, gospod – samo to je, da – na polju tam zunaj leži na stotine fantov, ki umirajo – roke imajo odsekane pa noge in vse mogoče rane.
 Dolgo zna trajati, da bo prišel zdravnik.
 EGHAM: Utrujen sem.
 Ne morem vam povedati, kako zelo sem utrujen.
 Zbudite me, ko bo prišel zdravnik.
Egham se spet zgrudi.
 — Kaj bomo zdaj z njim?
 — Zelo je bled.
 — Pusti ga.
Vojaki se usedejo.
 — Kaj se dogaja zunaj?
 — Zgleda, da grejo stvari počasi h koncu.
 — Ne bi šli raje pomagat?
 — Mi smo že dovolj naredili.
 — Dovolj?
 — Poglej malo ven.
 Polje je prekrito s trupli.
 Vsak čas bo konec.
 Nima smisla, da bi nas še več umrlo.
 Grad je zavzet.
 — Smo zmagali?
 — Zgleda, da smo.
 — Huuu!
 Zmagali smo.
 Pizda, da smo zmagali!
 Moja prva bitka!
 Huuuu!
 — Izkazal si se.
 — A res?
 — Res.
 — Kje je Siward?
 Kje je naša zastava?
 — Siward je zunaj – na hribu.

— Kaj pa dela?
 — Bori se.
 — Pa saj smo zmagali.
 — Vseeno se je treba boriti.
Eden od vojakov je našel srebrn kelih.
 — Poglejte to. Ste videli?
 — Daj to nazaj.
 — Zakaj?
 Toliko tega je tukaj.
 Poglej!
 — Pusti!
 — Zakaj?
 — Vse dragocenosti se zbira na enem mestu, da se jih bo razdelilo, ko bo konec bojevanja.
 — Vem, ampak saj ni treba, da kdo ve.
 — Ne.
 — Te zaradi njega skrbi?
 Saj spi.
 — Ne, sem rekel.
 — Nobeden ne bo videl.
 — Dragocenosti se bo razdelilo, ko bo konec bojevanja in bomo vsi dobili svoj delež. Do takrat se pa samo to spomni, kakšno srečo imaš. Živi smo. Uživajmo, dokler lahko.
Vojaki se sprostitjo.
 — Je kdo opazil kje kake ženske?
 — Par jih je bilo v kuhinji.
 — Živih?
 — Mrtvih.
 — Ah.
 — Gotovo morajo biti kje še kakšne žive.
 — Bodo ženske, bodo.
 — Vem, ampak lepo bi bilo, če bi bila zdaj kakšna tu.
 — Je pač ni.
Egham zaječi.
 — Raje bi imel, če ne bi tako stokal.
 — Na živce mi gre.
 — Če ima pa puščico skozi roko.
 — Vsi smo že imeli kdaj puščico skozi roko.

— Jaz ne.
 — Jo pa še boš.
 — Kako pa je, če jo imaš?
 — Ni tako grozno, kakor on stoka.
 — Zgleda, da zelo boli.
 — Lahko bi bilo še huje.
 — Kako pa?
 — Lahko bi bil mrtev.
 — Si bil ti že v veliko bitkah?
 — V kar nekaj.
 — Kakšna je bila ta? V primerjavi z drugimi, v katerih si bil?
 — Dobra.
 — Zakaj je bila dobra?
 — Ker nisem bil ranjen.
 — Seveda, ja.
 Moja je pa ta prva.
 — Te kaj boli?
 — Ne.
 — Lepo.
 — Samo tako hitro je bilo konec, se mi je zdelo.
 ...
 Najprej samo tisto, ko sem prečkal most in sekal vse pred sabo in – sploh nisem gledal – ampak sem samo –
Pokaže.
 Potem so bili pa že dva ali trije od njih, ki so se začeli umikati pred nami, eden od njih pa je šel nazaj proti nam, da sem ga – ne da bi to sploh hotel – z vso močjo usekal po rami, in je šel meč naravnost skozi – zgleda, da sem ga usekal točno sem in je šel meč takole skozi – ššššk – in mu odsekal roko. Sploh nisem hotel, pa je bila roka že preč. On je pa samo zatulil.
 — Če so pa samo v usnju.
 — A ja?
 — Namesto oklepov imajo usnje. Zelo redki so v kovini.
 — Je usnje slabše od kovine?

— Odvisno.
 — Od česa?
 — Živ si.
 Kaj je zdaj to važno?
 — Če me pa zanima.
 — Usnje je slabše od kovine, kadar se boriš z vojakom, ki ima dvoročni škotski meč.
 — Kdaj pa je boljše?
 — Kadar bi rad stekel skozi gozd.
Pride Siward.
Vojaki vstanejo v pozor.
 SIWARD: Voljno.
Vojaki stojijo.
 Je to zadnji stolp?
 — Da, gospod.
 SIWARD: Ste ga očistili?
 — Čist je, gospod.
 SIWARD: Kdo je to?
Siward gleda sključenega Eghama.
 SIWARD: Egham! Vzravnaj se. Nismo še opravili.
 Škotski plemiči se podijo po gozdu. Vstani!
 Vstani!
Egham zaječi.
 SIWARD: Kaj mu je?
 EGHAM: Roka.
 — Puščica, gospod.
 SIWARD: Ti – prinesi malo piva.
 EGHAM: Siward.
 Ranjen sem bil.
 SIWARD: Vidim.
 EGHAM: Samo tako neverjetno utrujen sem.
 SIWARD: Vse bo v redu.
 EGHAM: Sem ravno rekel fantom.
 — Pivo, gospod.
 SIWARD: Na, popij to.
 EGHAM: Hvala.
 SIWARD: Tako, ja, do konca spij.
 EGHAM: Mrzlo je.
 SIWARD: Na, tu imaš odejo.

EGHAM: Bo zdravnik kmalu prišel?
 SIWARD: Kmalu, ja.
 EGHAM: Dobro.
Siward da znak.
Vojaki zgrabijo Eghama.
Siward mu zareže okoli puščice.
Izpuli mu jo iz roke.
Egham zakriči.
 EGHAM: Ti prasec!
 SIWARD: Bolj ko boli, hitreje bo dobro.
Egham cvili.
 Ti – ti – ti – odpeljite ga v kuhinjo spodaj in mu izžgite rano.
Vojaki odpeljejo Eghama.
 SIWARD: Ti – dečko – pa ostani tu.
 Opazuj dvorišče.
 OTROK VOJAK: Da, gospod.
Otrok vojak gleda skozi okno.
Siward si sname del oklepa.
Počiva na postelji.
 SIWARD: Kaj vidiš?
 OTROK VOJAK: Dim. Veliko dima.
 SIWARD: V gozdu smo podtaknili ogenj. Da bi jih pregnali iz njega nazaj v hribe. Nazadnje bodo že našli pot nazaj domov in na svoje kmetije.
 V Dunsinanu bomo postavili novega kralja in potem bo prišlo poletje in potem bo prišla žetev in do naslednje pomladi bo vse tako, kot da ni bilo tu nikoli nobenega boja.
 Osupel boš, kako hitro lahko bitka izgine.
Pride Macduff.
 OTROK VOJAK: V kritje, gospod!
 MACDUFF: Ej!
Macduff igranje obvlada Otroka vojaka.
 SIWARD: Prehitro, dečko. Pohvaljen za dober namen, ampak naj ti bo to nauk v vojni: vedno si moraš zapomniti obraz svojega generala.
 Macduff.
Macduff izpusti fanta.

MACDUFF: Se opravičujem.
 SIWARD: Kje je rana?
 MACDUFF: Na prsih.
 SIWARD: Je mogoče, da je napaka?
 MACDUFF: Ne.
 SIWARD: Hvala.
 Lahko greš.
 Odidi.
Macduff odide.
Pavza.
 OTROK VOJAK: Gospod ... hočete, da tudi jaz odidem?
 SIWARD: Ne. Ostani.
Otrok vojak sede k Siwardu.
Otrok vojak opazuje, morda poskuša potolažiti Siwarda.
Siward ga objame.
Gruach pride iz svojega skrivališča.
Postavi se naravnost pred Siwarda.
Otrok vojak jo zagleda.
 OTROK VOJAK: Ej.
Otrok vojak jo zgrabi.
Siward izdere meč.
 GRUACH: Pusti me!
 OTROK VOJAK: Ugriznila me je!
 SIWARD: Zato se upira, ker jo držiš.
 ...
 Izpusti jo.
Otrok vojak jo izpusti.
Gruach stoji.
 SIWARD: Ženska, tvoj grad je padel.
 ...
 Me razumeš?
 ...
 Jaz sem Siward.
 Jaz sem Anglija.
 Govoriš angleško?
 GRUACH: Da.
 SIWARD: Kako ti je ime?
 GRUACH: Gruach.

SIWARD: Gruach.
 Gruach, kakšno delo opravljaš v Dunsinanu?
 GRUACH: Delo?
 SIWARD: Kakšno je tvoje mesto tukaj?
 GRUACH: Moje mesto tukaj je mesto kraljice.
 *
Velika dvorana v Dunsinanu.
Malcolm na prestolu.
 SIWARD: Rekli ste mi, da je mrtva.
 MALCOLM: A da sem?
 SIWARD: Rekli ste mi, da je zblaznela in umrla.
 MALCOLM: Mmm.
 SIWARD: Rekli ste mi, da je tiran izgubil podporo poglavarjev klanov in da ni imel sina in da je njegova kraljica zblaznela in umrla, tako da ne bo nikakršnega odpora proti vam, ampak bomo zelo verjetno pričla hitremu in vsesplošnemu odobravanju vaše vladavine in priložnosti, da se vzpostavi nov in miroljuben red.
 To ste mi rekli.
 MALCOLM: Da.
 SIWARD: Ampak – ona ni mrtva.
 MALCOLM: Zdi se, da ni.
 SIWARD: Niti bolna ni.
 MALCOLM: Ni.
 SIWARD: Lagali ste mi.
 MALCOLM: Siward – neko malenkost bi najbrž moral omeniti, če ne zamerite – ne da bi hotel obiti, kar ste v splošnem hoteli povedati, a vseeno morava razčistiti nekaj pomembnega, preden lahko nadaljujemo. Da mi vi na Škotskem rečete, da sem lažnivec, je dejansko nesprejemljivo – in če bi mi tu – v tej veliki dvorani, denimo – kdo rekel, da sem lažnivec, bi to – povedano na kratko – terjalo nasilen odziv – kajti izjava te vrste je – tako rekoč – stvar časti – zato se v podobnih primerih

na Škotskem ravnamo tako, da zelo pazimo, da ne izrekamo laži – zelo zelo pa smo pozorni tudi na to, kako slišimo in razumemo besede. In tako na primer – če kdo na Škotskem reče ›zdi se, da je ta in ta umrk – po navadi slišimo izraz ›zdi se‹ – ›zdi se‹ – in seveda je zaradi tega izraza velika razlika. To lahko človeka res razbesni, kajne? Zelo neumno je to, prav tako pa to tudi pomeni, da je vsaka razprava napeta in da morajo vsi hoditi po prstih, čeprav bi v resnici najraje prenehali s temi neumnostmi in izrekli dejstva, kakršna so – ampak ni druge – tako gre to – in zato vas – preden nadaljujete – zdí se, da vas sprašujem – Siward – ali res – se pravi, ali dejansko – samo zato, da bodo stvari jasne – pravite, da sem lažnivec?

SIWARD: Ne.

MALCOLM: No, to pa je olajšanje.

SIWARD: Tako sem pač razumel, da je kraljica mrtva.

MALCOLM: Ampak se je izkazalo, da ste napačno razumeli.

SIWARD: Zdi se, da res.

MALCOLM: Mmm.

...

Seveda bi bilo vse skupaj laže, če bi bila mrtva.

SIWARD: Kaj?

MALCOLM: No, kraljica bo, dokler bo živa, središče odpadništva.

SIWARD: Zdelo se mi je, da ste rekli, da poglavarji čakajo samo to, da se boste vrnili in uveljavili svojo oblast, in že vam bodo prisegli zvestobo in vas okronali.

MALCOLM: Siward – če ne zamerite – ali nameravate še dolgo nadaljevati s svojo trdovratno dobesednostjo? ›Rekli ste‹ – ›On je rekel – tako govorijo otroci.

SIWARD: Se opravičujem.

Zdi se, da sem napačno razumel vse v zvezi s kraljico.

In očitno sem napačno razumel tudi vse

v zvezi z odpadništvom.

Je še kaj takega na Škotskem, kar sem mogoče napačno razumel?

MALCOLM: Vem. Vem. To je skoraj absurdno, ne res?

Kralj te dežele sem, pa je niti sam ne razumem.

Včasih pomislim, da si lahko rojen v tej deželi. In živiš v njej vse življenje. Jo preučuješ. Prepotuješ po dolgem in počez. Nazadnje pa – če bi ti kdo rekel, da jo opiši – je edino, kar bi znal povedati o njej brez bojzani, da bi ti kdo ugovarjal – ›mrzla je‹.

SIWARD: Je še kaj v zvezi s trenutno situacijo na Škotskem, kar sem nemara napačno razumel?

MALCOLM: Ena stvar.

SIWARD: Katera?

MALCOLM: Kraljica ima sina.

Macduff nariše zemljevid Škotske.

Siwardu kaže politično situacijo v deželi.

MACDUFF: Veliko klanov in družin imamo, toda v jedru vsega, kar se dogaja na Škotskem, sta dve gospostvi – Alba na zahodu in Moray na severu.

SIWARD: Malcolm je Albski –

MACDUFF: Malcolm je McAlpinski, ki je bil prvi kraljevi rod Albe.

SIWARD: Tiran pa je bil Morayski?

MACDUFF: Ne.

Kraljica je iz Moraya.

Tiran je bil z Mulla.

SIWARD: Pardon, nič mi ni jasno.

MACDUFF: To je tukaj. Mull je majhen in se po navadi bori na isti strani kot Argyll, ki je Moray, čeprav pa, zgodovinsko gledano, preteklost Mulla pripada Albi – po sorodniški liniji.

SIWARD: Kaj to pomeni?

MACDUFF: To pomeni, da je tiran prišel od nikoder. Njegova oblast je pripadala kraljici. Kraljica je najstarejša princesa Morayska. Njej velja fevdna zvestoba klana, in njena je oblast, ki jo hoče obdržati za sina.

SIWARD: Tiran je bil uzurpator. Pojavil se je od nikoder. Prestol je ukradel s pomočjo umora. Sin uzurpatorja že ne more imeti zakonite pravice do krone.

MACDUFF: Da – edino to je, da tiranov sin ni tiranov sin.

SIWARD: Kaj?

MACDUFF: Tiranov sin je sin kraljičinega prvega moža.

Njen oče jo je najprej omožil

s princem Albe, da bi zedinil Škotsko pod eno krono. Gruach je princu rodila sina – zakonitega dediča. Potem pa je z Mulla prišel tiran in umoril dečkovega očeta.

Tiran se je poročil z Gruach in postal kralj.

Posvojil je dečka in ga naredil za lastnega sina.

Deček je zakoniti dedič.

SIWARD: Kako močni so zdaj Morayski?

MACDUFF: Njihova oporišča so tukaj in tukaj.

V Rannochu in v dolinah so vsi na strani Moraya – južno od tam, v Glen Lyonu, pa so vsi v zavezništvu z Albo – v sorodu z McAlpinom so, niso pa njegovi prijatelji – dosti umorov je bilo med njimi in tako naprej. Vzhodno od njih leži Angus, kjer je zemlja sicer rodovitna, ne premore pa bogastva, očitno pa tudi nobene modrosti, zato Angus po navadi počaka, da bo videl, na katero stran se bo nagnila tehtnica moči, preden bo svojo težo pridal tisti strani, kateri koli že, za katero se zdi, da bo zmagovalna –

SIWARD: Mi smo zmagovalna stran.

MACDUFF: Zaenkrat.

MACDUFF: Tukaj – Strathspey je moj – dve sestri imam, ki sta tam poročeni – Sutherland je z Morayem. V Fifeu tukaj – te dežele so tudi moje – ampak tu in tu in tu – vse okoli mene – so pa vse to veje Morayskega drevesa.

SIWARD: Se pravi, da so tu – tu in tu vsi na strani kraljice?

MACDUFF: Da.

SIWARD: Ostali pa so z Malcolmom.

MACDUFF: Ni tako preprosto.

SIWARD: Zakaj?

MACDUFF: Ker niso vsi, ki so proti kraljici, z Malcolmom.

SIWARD: Malcolm je novi kralj. On lahko tu ustvari trdno kraljestvo, ki bo temeljilo na miru in splošnem sprejemanju zakonov – in on bo tisti, ki bo končno združil Moray in Albo in Mull in Angus in vse in vsakogar in vsepovsod. Malcolm bo ustvaril nove razmere, v katerih bodo vsi delovali v korist skupnih interesov kraljestva.

MACDUFF: Ustvarjanje takšnih razmer bo terjalo zelo veliko vojsko in zelo veliko časa.

SIWARD: Imamo kako izbiro?

MACDUFF: Da ubijemo kraljico.

Nabijemo njeno glavo na drog na grajskem dvorišču.

Zaključimo.

*

Gruach sedi ob truplu starega kralja.

Gruachine ženske objokujejo rajnega.

Siward jih gleda.

GRUACH: Dober kralj je bil.

Petnajst let je vladal.

Pred njim so bili kralji in kralji in kralji, a nihče od njih ni zmozel vladati več kot leto dni ali največ nekaj čez, preden ga je ubil poglavar enega ali drugega klana.

Moj kralj je zdržal petnajst let.

Moj kralj je bil močan.

SIWARD: Vaš kralj je umoril vašega prvega moža.

GRUACH: Da.

SIWARD: Zdi se, da vas to ni motilo.

GRUACH: Jaz sem mu rekla, naj ga umori.

SIWARD: Je vedno ubogal, kar ste mu rekli?

GRUACH: Večinoma.

SIWARD: Kje je vaš sin?
 GRUACH: Ne vem.
 SIWARD: Je skrit tu nekje?
 GRUACH: Ne.
 SIWARD: Saj veste, da bom vse preiskal.
 GRUACH: Pobegnil je. Zdaj je že v hribih. Ne vem, kje.
 SIWARD: Je živ?
 GRUACH: Da.
 SIWARD: Kako veste?
 GRUACH: Če bi bil mrtev – bi mi to zagotovo prišlo na uho.
 SIWARD: Ampak nimate pa dokaza.
 GRUACH: Živ je.
 SIWARD: Gruach, jaz osebno nisem sprt z vami. Moja naloga je, da zgradim novo kraljestvo – ne da gladim stare zamere. Zato moram zdaj najprej počistiti preteklost. Izkoreniniti jo moram in počistiti vse stare zahteve in –
 To je edina možnost, če hočemo vzpostaviti pravičen mir na Škotskem, mir, v katerem bo lahko cvetel vsak klan – vključno z vašim.
 Nove vladavine ni mogoče postaviti vrh starih ran.
 GRUACH: Kaj hočete od mene?
 SIWARD: Hočem, da se odrečete zahtevam svojega sina po prestolu.
 GRUACH: Moj sin nima *zahtev*.
 Moj sin *je* kralj.
 To ni nekaj, glede česar bi sploh imel izbiro.
 Moj sin je moj sin.
 Moj sin je sin svojega očeta.
 Oče mojega sina je mrtev.
 Moj sin je kralj.
 SIWARD: Kaj bi vi naredili – če bi bili na mojem mestu?
 GRUACH: Če bi bila na vašem mestu, me ne bi bilo tukaj. Če bi bila na vašem mestu, bi bila doma in varovala svojo zemljo. Ne bi se borila za zemljo nekoga drugega. Za zemljo človeka, ki je prešibak

in preveč pokvarjen, da bi znal obdržati svojo zemljo.
 SIWARD: Mir na Škotskem je v interesu Anglije.
 GRUACH: Imeli smo mir.
 Dokler niste prišli vi.
 Vrnite se domov.
 Nehajte tratiti angleška življenja tukaj.
 Vrnite se domov, preden vas naženemo domov.
 SIWARD: Gruach, za nikakršno uslugo vas ne prosim.
 Dajem vam možnost. Vaš sin se potika po tistih hribih kot berač. Če boste prisegli zvestobo Malcolmu, mu bo podarjenih veliko naslovov, veliko zemlje. Morda mu bo podarjena tudi argyllska škofija. Na varnem bo. Vi boste na varnem. Na Škotskem bo lahko zavladal mir.
 GRUACH: Luna bi lahko vzšla sredi dneva, in mi bi temu rekli noč.
 Sonce bi lahko vzšlo sredi noči, in mi bi temu rekli dan.
 Moj sin pa bo še zmeraj kralj.
 SIWARD: Je žalovanje končano?
 GRUACH: Da.
 SIWARD: Moji možje bodo truplo vašega moža odpeljali na lono. Tam ga bodo pokopali.
 GRUACH: Naš običaj je, da gre kraljica z njim na ladjo.
 SIWARD: To ni mogoče.
 GRUACH: Z njim moram.
 SIWARD: Ne.
 Žalovanje je končano.
 *
Grajsko dvorišče.
Vojaki prinašajo trupla na grajsko dvorišče in jih polagajo v vrste.
 — Leicester.
 Leicester.
 Neznano.
 Essex.
 Cumbria.

Newcastle.
 York.
 York.
 York.
 — Ta po mojem ne pripada nam.
 — Da vidim.
 — Ne – ta ni naš.
 — Kent?
 — Kako veš, da ni naš?
 — Po pasu.
 — Meni se zdi tak kot moj. Zelo podoben je mojemu.
 — Koliko jih je še?
 — Še za nekaj polj.
 — Pripeljite nov kup.
Odpeljejo voz, da ga bodo na bojišču natovorili z novimi trupli.
Vojaki počivajo.
Prideta Siward in Macduff.
 — Gospod.
 SIWARD: Kje je Osborn?
 — Tam, gospod.
 — Posebej smo ga položili tja.
Siward hodi med vrstami trupel.
Najde truplo svojega sina.
 SIWARD: Moj sin.
 Moral bi bil ostati z njim.
 MACDUFF: Zdaj je z vami.
 SIWARD: Hvala.
 MACDUFF: Siward.
 Osborn je umrl za dobro stvar.
 Toda ta stvar je nedokončana.
 Pustite mi, da poravnam račune s tiranovo kraljico.
 Malcolm tega ne more. Če bi jo ubil Malcolm, bi bilo to dejanje, ki ga bo treba maščevati. Pustite, da jaz to opravi.
 In potem bomo našli njenega sina. Skrivajo ga nekje v neposredni bližini. Kmalu ga bomo ujeli.
 SIWARD: In ubili tudi njega?
 MACDUFF: Kar naj se mi maščujejo.

SIWARD: Ne.
 Preveč krvi je bilo že prelite.
 Dečko!
 — Da, gospod?
 SIWARD: Odnesi mojega sina. Pokoplji ga skupaj z drugimi. Označi kraj s kamnom, da ga bom pozneje lahko našel.
 — Da, gospod.
 SIWARD: Moray, Alba.
 Macduff –
 Nič od vsega – tega – ni važno.
 Tisto, kar je zdaj važno, je razum. Tisto, kar je zdaj važno, je pravica.
 *
Velika dvorana.
Malcolm na prestolu.
Pride Siward.
 MALCOLM: Je mrtva?
 SIWARD: Ne.
 MALCOLM: O.
 SIWARD: Zakaj ste mislili, da je mrtva?
 MALCOLM: Pomislil sem, da je mogoče zbolela.
 SIWARD: Nič ji ni.
 MALCOLM: Dobro.
 SIWARD: Pod mojo zaščito je.
 MALCOLM: Kaj predlagate, da storimo z njo?
 SIWARD: Ničesar ne predlagam, kar bi naj storili.
 ...
 Predlagam, da vi odločite, kaj naj.
 MALCOLM: Je to pametno?
 SIWARD: Ko rečem vi – mislim s tem Škotsko.
 Vi ste Škotska.
 Z Macduffom bova šla na obisk k vsem poglavarjem klanov v deželi – k vsakemu posebej bova šla in ga poslušala. Ugotovila bova, kaj hočejo, in jih, ko bova razumela, povabila sem na pogovor.

MALCOLM: Na pogovor.

SIWARD: Sem jih bova povabila na skupščino, v Dunsinane. Našli bomo soglasje. Naj Škotska odloči o usodi svoje kraljice. In potem, šele potem in nič prej, vas bomo okronali. Za neizpodbitnega kralja Škotske.

Siward se pripravlja na pot.

SIWARD: Egham!

EGHAM: Da, gospod.

SIWARD: Poišči nastanitev za može. Naredi seznam grajskih zakladov. Poišči govedo. Spremeni Dunsinane v garnizon. Povej možem, da bomo na Škotskem ostali malo dlje, kot smo pričakovali.

Dve POLETJE

Angleška vojska se utrdi v Dunsinanu.

Vse poletje – oziroma ves tisti čas, ki mu oni rečejo poletje – nas je Siward gnal na pohode po tej pokrajini – oziroma po tistem, čemur oni rečejo pokrajina – korakali smo od hiše do hiše – kjer smo jedli hrano – nas je Siward gnal na pohode po tej pokrajini – oziroma po tistem, čemur oni rečejo hrana – s poglavarji njihovih klanov.

Od klana do klana smo korakali dan na dan in bili povsod deležni srepih pogledov, mi pa smo se jim nasmihali – saj veste – otrokom in jim ponujali prgišča lešnikov ali že kaj, ampak otroci se niso zmenili za naše dlani in potem se je vedno en otrok skrival za kako žensko in oči te ženske so žgale v nas.

In kaj bi dal, da bi tukaj res kaj žgalo, kajti, mama, ne vem, če si to že slišala, ampak mrzla je ta Škotska! Sploh ne veš, kaj je mraz, dokler nisi čutil mrzlega zraka v teh krajih in v njihovih posteljah in v nočeh, tako da si goreče želiš žgočih pogledov ali česar koli drugega, samo da bi se lahko pogrel na tistih dolgih pohodih, ko si prepričan, da bo v naslednji vasi zagotovo tudi zate ogenj – ognjišče, ob katerem se boš lahko pogrel – ampak ne – vsakič naletiš samo na mrzel vlažen zrak in oči žensk.

Tako da smo se začeli spraševati, kakšna neki je to dežela, v kateri se vse, kar je v Angliji običajno –

poletje, pokrajina, pivo, prebivališče, postelja – na primer – na Škotskem – izkaže, da je narejeno iz vode – in tega se tu res naučiš – nič ni trdno. Gledaš v tla pred sabo in ugibaš in skočiš in nenadoma si do pasu v blatu, prepričan si, da bodo gozdna tla prenesla tvojo težo, prepričan si, da je v daljavi jezero, a se izkaže, da so tla blato, jezero pa skala. In kamor koli kreneš, se zmerom poškoduješ. Tako da lahko poveš, mama, vsem fantom, ki jih boš mogoče srečala, in ti bodo rekli, da jih bodo poslali na sever, da se nam pridružijo – samo to jim povej – eno samo stvar jim povej – moj sin pravi, da na Škotskem zmeraj dobro poglej, kam stopiš.

*

Dvorana je polna dragocenih grajskih predmetov. Vojaki prinašajo nove skrinje dragocenosti v dvorano.
EGHAM: Sovražim to deželo.

En komplet lesenih krožnikov.
OTROK VOJAK: En komplet lesenih krožnikov.
EGHAM: Bog, veš, ljudem v resnici nikoli ni namenil, da bi živeli tako visoko na severu. Ena tapiserija gozdne pokrajine.
OTROK VOJAK: Ena tapiserija gozdne pokrajine.
EGHAM: Vem, da naj ne bi poskušali ugibati o Božjih namenih, ampak že bežen pogled ti vse pove – če bi Bog ljudem namenil, da živijo tako visoko na severu, bi nam ustvaril dlako. Štirje sodi – nekakšnega piva.
OTROK VOJAK: Štirje sodi piva.
EGHAM: Škoti seveda so kosmati. Ena Biblija.
OTROK VOJAK: Ena Biblija.

EGHAM: To dejstvo pa ne razloži vsega. Očitno znajo v sebi razporediti vročino neke druge vrste. Štirje srebrni kelih. OTROK VOJAK: Štirje srebrni kelih. EGHAM: Zamera. To bo to. Komplet kup iz jelševine. OTROK VOJAK: Komplet kup iz jelševine. EGHAM: Zamero kuhajo. To jih greje. Celu takrat, ko je tak mraz, da meni jajca zakrcknejo ob rit. Njihov odpor do nas jih greje, te prasce. Nas pa ravno to spravlja ob pamet. Sovražijo nas, mi pa počnemo samo to, da je tem zahrbtnim prascem kosmatim nevhvaležnim še bolj prijetno. Sedem odevj, ki smrdijo po psih. OTROK VOJAK: Sedem odevj, ki smrdijo po psih. EGHAM: Jaz, veš, v bistvu sploh ne bi smel biti tukaj. Nekaj psov. OTROK VOJAK: Nekaj psov. EGHAM: Nekaj konj. OTROK VOJAK: Nekaj konj. EGHAM: Mišljeno je bilo, da bom menih. Štiri postelje. OTROK VOJAK: Štiri postelje. EGHAM: Mišljeno je bilo, da bom menih in da se bom predal Bogu na nekem otoku nekje. Dva ducata vreč moke. OTROK VOJAK: Dva ducata vreč moke. EGHAM: Mir in tišina in križni hodniki. Hrana z vrta opatije. Deset mehov vina. OTROK VOJAK: Deset mehov vina. EGHAM: Vino iz vinograda opatije. Ženske. En srebrn svečnik. OTROK VOJAK: En srebrn svečnik.

EGHAM: Mišljeno je bilo, da bom menih, ampak je moj oče vztrajal – pojdi na boj – na Škotskem je vojna – pojdi in nam pribori nekaj zemlje in grad.

Petnajst vreč ječmena.

OTROK VOJAK: Petnajst vreč ječmena.

EGHAM: Osemnajst vreč ovsa.

OTROK VOJAK: Osemnajst vreč ovsa.

EGHAM: V čem je smisel tega?

Jebemti, v čem je smisel tega?

Te vprašam.

Dečko?

OTROK VOJAK: Gospod?

EGHAM: Tebe sprašujem.

OTROK VOJAK: Kaj me sprašujete, gospod?

EGHAM: V čem je smisel tega, da si živ?

OTROK VOJAK: Ne vem, gospod.

EGHAM: Smisel življenja je, da ga preživiš – samo to je, potruditi se moraš, da izkusiš v življenju čim več in da pri tem ostaneš živ in izkoristiš čas, ki ga imaš, in da to počneš na najboljši možni način, ki ga spraviš skupaj, da bi ti bilo na tem potovanju čim bolj prijetno.

Da ostaneš živ in da ti je prijetno.

To dvoje je smisel življenja.

Je pa to dvoje tudi najtežje, če moraš celo kurčevo poletje preživeti na Škotskem in se vojskovati.

SIWARD: Egham.

EGHAM: Siward. Vrnili ste se.

SIWARD: Spet jamraš, Egham?

EGHAM: Ne, gospod. Samo – seznam delam.

SIWARD: Dečko – stopi ven in straži pri vratih.

Otrok vojak odide.

In – kako ti gre seznam?

EGHAM: Počasi se prebijam skozenj, gospod.

SIWARD: Kolikšna je vrednost do sedaj?

EGHAM: Pet polnih skrinj škotskih kovancev.

Šest velikih zlatih svečnikov.

Dvanajst srebrnih čaš. Dvanajst srebrnih krožnikov.

SIWARD: Samo dvanajst?

EGHAM: Da, gospod.

SIWARD: Mogoče jejo z lesenih.

EGHAM: Ali pa so drugo vse poskrili.

SIWARD: Kaj pa živali?

EGHAM: Konji, psi.

Krave, ovce, gosi, kokoši.

SIWARD: Koliko?

EGHAM: Ne vem. Kar nekaj.

SIWARD: Koliko natančno – koliko gosi? Koliko ovac?

Koliko kokoši?

EGHAM: Običajno število.

SIWARD: Številke, Egham.

EGHAM: Hočete, da preštejem živino?

SIWARD: Vse moramo prešteti, Egham.

Ne bomo kradli.

EGHAM: Vojska mora jesti.

SIWARD: Mi moramo jesti, Škoti pa prav tako.

EGHAM: Može je treba plačati in –

SIWARD: Može bomo plačali in jih nahranili, ampak

Škoti pa potrebujejo zakladnico.

EGHAM: Prav.

Ampak običajno, gospod, hočem reči – običajno

pride do delitve in –

Možje ne bodo dolgo zdržali ob hrani in vodi

brez spodbude.

SIWARD: Škoti mislijo, da smo tu za to, da jih bomo

pokorili. Naša naloga je, da jim dokažemo, da

se motijo. Ne žensk ne zlata ne bomo jemali

in ne bomo vzeli ene same živali več, kot jo

potrebujemo. Prepričati jih moramo, da nam

bodo zaupali. Razumeš?

EGHAM: Da, gospod.

SIWARD: Dobro.

Kako pa tvoja rama?

EGHAM: Boli me.

SIWARD: Še malo, pa se boš spet lahko boril.

EGHAM: Dvomi, gospod, zelo me boli.

SIWARD: Majhna rana je to, ki si jo dobil za dobro stvar.

Ponosno nosi svojo brazgotino, Egham.

Nekateri so izgubili več.

Ropot za odrom.

Pride Otrok vojak.

OTROK VOJAK: Gospod – oprostite – ampak noče – ne morem je –

Čakajte.

Boste počakali, no?

Ježus.

Oprostite.

Pride Gruach.

SIWARD: Gruach.

GRUACH: Ne počutim se prijetno.

SIWARD: Žal mi je, da to slišim.

GRUACH: Svoje obleke hočem. Svojo posteljo hočem.

In svoje ženske hočem.

SIWARD: Ravnokar sem se šele vrnil s poti, Gruach. Če gre za ureditev vaših prostorov, sem prepričan, da vam bo Egham lahko pomagal.

GRUACH: Jaz pa sem prepričana, da mi ne bo.

SIWARD: Kaj točno pa je narobe?

GRUACH: Svoje obleke hočem.

SIWARD: Poskrbel bom, da vam bodo prinesli

obleke.

GRUACH: Nočem oblek, ampak hočem svoje obleke.

Vse obleke so mi vzeli.

SIWARD: Kako mislite – »vzeli«?

GRUACH: Dve polni skrinji oblek sta izginili iz mojih prostorov.

SIWARD: In vi mislite, da so vam ju vzeli?

GRUACH: Menda nista dobili nog.

SIWARD: Kdo ju je vzeli?

GRUACH: Vaši možje.

SIWARD: Kaj bodo mojim možem vaše obleke?

GRUACH: Kraljičine obleke.

SIWARD: Kaj bodo mojim možem kraljičine obleke?

GRUACH: Ne vem. Kaj bodo vašim možem kraljičine obleke?

SIWARD: Žal mi je za te nevsječnosti. Vrnite se v svoje prostore, jaz pa bom ukazal nekaj možem, naj poiščejo pogrešane predmete.

GRUACH: Ne bo jim treba dolgo iskati. Ta skrinja, na kateri sedite. V tej skrinji so moje obleke.

Siward pogleda Eghama.

EGHAM: Odeje in zavese.

SIWARD: V tej skrinji so odeje in zavese.

GRUACH: V njej je moja garderoba.

...

Odprite jo.

Odprejo skrinjo. V njej so kraljičine obleke.

GRUACH: Ste jih nameravali obleči?

SIWARD: Kaj je to?

GRUACH: Je to angleška šega?

EGHAM: Zdaj se spomnim.

Eden od fantov – jo je prinesel dol – podobna je – drugim – podobnim skrinjam – ukazal bom enemu od fantov, naj jo odnese nazaj gor.

SIWARD: Pogrešate še kaj drugega?

GRUACH: En kelih.

SIWARD: Je to kak pomemben kelih?

GRUACH: Oče mi ga je podaril, ko sem se rodila.

Na njem so vgravirani simboli moje družine.

Tri kače, ki goltajo luno.

SIWARD: Imamo ta kelih?

EGHAM: Na seznamu ga ni, gospod.

SIWARD: Poskušali ga bomo najti.

GRUACH: In svojo posteljo hočem.

SIWARD: Saj imate posteljo.

GRUACH: Hočem svojo posteljo. Hočem bivati v *svojih* prostorih – ne v tisti sobi čisto na koncu stolpa, kamor ste me preselili.

In svoje ženske hočem.

SIWARD: In če bi imeli svoje obleke in tisti kelih in svoje prostore in svoje ženske in svojo posteljo –

bi se prijetno počutili?

GRUACH: Da.

EGHAM: Gospod – Malcolm je vztrajal, da se ji dodelijo sobe čisto na koncu.

SIWARD: Preselite jo.

Že mogoče, da ni več kraljica.

Še zmeraj pa je ženska – in to je še zmeraj njena hiša, mi pa gostje v njej.

Uredi to, Egham.

EGHAM: Da, gospod.

SIWARD: Ti – dečko – pojdi z njo in bodi njen stražar.

OTROK VOJAK: Da, gospod.

Gruach odide z Otrokom vojakom.

*

Velika dvorana.

Vojaki prinašajo zaklade.

Malcolm si ogleduje dragocenosti.

MALCOLM: Je to moje?

SIWARD: To pripada zakladnici.

MALCOLM: Moji zakladnici.

SIWARD: Škotski zakladnici.

MALCOLM: Moji.

Še zmeraj sem Škotska.

Ali pač?

SIWARD: Upam, da ste.

MALCOLM: Kako ste se imeli na potovanju?

SIWARD: Dobro.

MALCOLM: Kako so kaj naši poglavarji?

SIWARD: Vsak ima svoje tegobe.

MALCOLM: Nobenih presenečenj torej.

SIWARD: Ogromno nesoglasij bo treba razvozlati.

Toda če bomo vztrajali, sem prepričan, da lahko naredimo takšno sliko sveta, o kateri se bodo vsi strinjali, da je resnična.

MALCOLM: Naredite sliko izdajstva. O tej se bodo vsi strinjali.

SIWARD: Malcolm, vaš položaj je močan. Kraljica nima

tolikšne podpore, kot si morda domišlja. Nekateri vodje Morayskih klanov omenjajo kompromis.

MALCOLM: Niti besede jim ne verjemite, kar vam pravijo. Oni so muhe v njeni mreži. Na Škotskem nihče ničesar ne izreče, ne da bi ona vedela za to.

SIWARD: Če izreka kraljica skoznje svoje želje, potem jo primimo za besedo.

MALCOLM: Bogve, če bi hotela kaj pojedti.

SIWARD: Kaj?

MALCOLM: Bolno jeguljo.

Pokvarjeno kokoš.

Kaj spiti.

SIWARD: V našem interesu je, da ohranimo Gruach živo in da se dobro počuti.

MALCOLM: Vidim, da ste preselili njeno sobo.

SIWARD: Rekla je, da ji ni udobno.

MALCOLM: Pajkulja.

SIWARD: Pa to je smešno.

MALCOLM: A da je?

SIWARD: Gruach je edina oseba na Škotskem, ki ima moč, da zgladi ta spor. Zglajeni spor je pogoj za zglajeno kraljestvo.

MALCOLM: Zglajeno kraljestvo je kraljestvo, v katerem so vsi mrtvi.

SIWARD: V Angliji že ni tako.

MALCOLM: Čudovita Anglija.

Prav rad bi bil ostal v Angliji. Všeč mi je, kako govorijo v Angliji. Rad sem lovil v tistih prostranih hrastovih gozdovih. Všeč so mi bili psi in konji v Angliji. Všeč mi je bilo, da me v Angliji nihče ni hotel ubiti.

Zelo malo veselja zame je na Škotskem.

Vrnite mi Anglijo in naj kdo drug pobaše moj denar.

SIWARD: To ni vaš denar.

MALCOLM: Dim sem videl.

SIWARD: Dim?

MALCOLM: Včeraj. Dim iz Dunkelda.

Je prišlo do kakega incidenta?

Vemo kaj novega o fantu?

SIWARD: Ne. Ena od naših patrolj je naletela na dva od tiranovih poročnikov, ki sta se skrivala v skednju v vasi. Oborožena sta bila, in zdelo se je, da se pripravljata na napad iz zasede. Skedenj smo požgali. Mrtva sta.

MALCOLM: Kaj pa kmet?

SIWARD: Kateri kmet?

MALCOLM: Mož, ki je bil lastnik skednja.

SIWARD: On je na varnem.

MALCOLM: Dobro.

...

Je bil eden od mojih?

SIWARD: Ne vem.

MALCOLM: Mmm.

Edino da – če je bil eden od mojih – bi se bil najbrž moral žrtvovati zame, ko so prišli tiranovi možje – ni res? Ne pa, da jih je skrtil v svoj skedenj.

SIWARD: Najbrž so mu grozili. Najbrž ni imel izbire.

MALCOLM: Da.

Ampak vseeno.

Če si eden od mojih ... ti to nalaga določene obveznosti.

SIWARD: Star mož je to.

MALCOLM: Moji morajo zbudati vtis, da me branijo.

Zelo pomembno je, da se to vidi.

Če komu od mojih ne uspe, da bi me ubranil, jaz pa ga ne kaznujem, bo videti, da sem šibek.

SIWARD: Videti bo, da ste milostni.

MALCOLM: Mmm.

SIWARD: Kakor koli že, požig skednja je najbrž zanj dovolj huda kazen.

MALCOLM: Najbrž se vam zdimo zelo prepirljivo ljudstvo. Mi, Škoti.

SIWARD: Angleži se tudi pripravajo.

MALCOLM: Siward – jaz sem odrasel v Angliji – v tistih lepih hrastovih gozdovih, posejanih s sončnimi lisami – v Angliji, kjer so hoste polne divjih prašičev in jelenov in se mize šibijo pod pivom in

šunko – tu pa imamo same skale, barje, gozdove in jezera. Priklenjen sem na svoje ljudi. Če me kdo od mojih ne brani do smrti, mora – čeprav v resnici sovražim, da je tako – ampak tako pač je – tisti mož umreti.

SIWARD: Kaj pa, če mož ni eden vaših? Kaj če je iz drugega klana?

MALCOLM: Potem pa ni problema.

Če je iz drugega klana, se pričakuje, da bo poskril svoje može.

V tem primeru bi znalo biti dobro, da sem videti milosten.

...

Pa je iz drugega klana?

SIWARD: Kmet je, ki je živ in ima družino, ki bo zdaj lahko delala za vas in vam služila in plačevala davke in –

MALCOLM: Pa je moj?

SIWARD: Ne bom ubil človeka, ki je storil nekaj razumnega.

MALCOLM: Seveda ne.

Seveda ne. Prav imate.

Oprostite mi, Siward, morate mi odpustiti, včasih pozabim. Razmišljanje v tej deželi je tako polno pasti, da moraš nenehoma hoditi v zelo širokih krogih, zato včasih pozabim, da sploh obstaja drugačen način razmišljanja.

Brez ovinkov.

Storite, kar mislite, da je prav.

Storil bom vse, kar je v moji moči, da vam bom pomagal.

Siward odide.

Malcolm govori s peščico svojih mož.

MALCOLM: Donald.

DONALD: Častiti gospod.

MALCOLM: Pošlji na pot dva moža. Poiščite tistega človeka. Njega in njegovo družino ubijte, njegovo imetje pa razdelite med vaščane.

Malcolmovi možje vzamejo orožje in odidejo.

*
Gruachine ženske urejajo kraljičine nove prostore. Pride Egham.
 EGHAM: Se oproščam, milostljiva gospa.
 GRUACH: Egham. Kaj bi radi?
 EGHAM: Samo preveriti sem hotel, ali vam je zdaj udobno.
 GRUACH: Za zdaj.
 EGHAM: Imate vse, kar potrebujete – obleke – stvari?
 GRUACH: Da.
 EGHAM: Kelih, ki ste ga omenjali.
 Srebrni kelih.
 Našel sem ga.
Egham ji pokaže njen srebrni kelih.
 GRUACH: Kje je bil?
 EGHAM: Jaz sem ga vzel.
 Jaz sem vzel vaše obleke.
 Ne da bi jih nosil, ampak da bi jih dal vojakom, naj jih odnesejo svojim ženam in hčeram.
 Vse to sem vzel, ker smo zmagali.
 Saj razumete.
 Siward hoče mir.
 Jaz pa hočem denar.
 In samo to hočem, da boste vedeli, kakšno je moje stališče.
 GRUACH: Hvala.
 EGHAM: Hočem, da boste vedeli, da bom pošten z vami.
 GRUACH: Pošteni boste z mano – o tem, da ste nepošteni.
 EGHAM: Če bova oba vedela, kje stojiva. Mogoče lahko pomagava drug drugemu.
 Vem, da nočete, da smo tukaj.
 Nekateri od nas niti nočemo biti tukaj.
 Vseeno pa smo tukaj in zato – bi se morala nekako dogovoriti – da bo naše bivanje udobno, kolikor se da.

Egham ji da srebrni kelih.
 GRUACH: Pa Siward ve, da ste tukaj?
 EGHAM: Ne.
 Siwardova težava je v tem, da je dober človek.
 Z dobrimi ljudmi se je zelo težko pogajati.
 GRUACH: Vi niste dober človek.
 EGHAM: Ne.
 GRUACH: Kaj hočete?
 EGHAM: Hočem varen prehod za svoje može na tržnico, da bodo lahko kupovali in prodajali vse mogoče.
 Hočem, da nehate napadati moje spremstvo.
 GRUACH: Kaj mi ponujate v zameno?
 EGHAM: Kaj hočete v zameno?
 GRUACH: Ste pripravljeni izdati svojo stran?
 EGHAM: Odvisno, kaj mislite z besedo »izdati«.
 GRUACH: Malcolmovi moške iščejo mojega sina.
 Hočem, da ga odpeljete na varno k mojim ljudem v Glen Lyon.
 EGHAM: Vam ne bi bilo za svojega sina ljubše škotsko spremstvo?
 GRUACH: Nikomur ne morem zaupati.
 Bolje bo, če bo šel z angleško patroljo. Vaši moške nimajo nobenega razloga, da bi ga izdali, Malcolmovi pa nimajo nobenega razloga, da bi posumili. Odpeljite ga na varno, pa vam bodo moji ljudje pustili, da boste trgovali, ne da bi vas kdo napadal.
 EGHAM: Kje je vaš sin?
 GRUACH: Eden od mojih vas bo odpeljal k njemu.
 EGHAM: Kako ga bom prepoznal?
 GRUACH: Na telesu ima znamenje moje družine.
 Tri kače, ki goltajo luno.
Vrne mu kelih.
 GRUACH: Vaš je.
 Odnesite ga na tržnico.
 Dobro cenno boste iztržili zanj.
 Naj bo to za vas znak moje dobre volje.

*
Večer na grajskem dvorišču.
Angleška vojska kolje živino.
 — Mesar je rekel, da je grajsko čredo končno našel globoko v gozdu nekje.
 — Oh –
 — Daleč stran so jo poskrili, dokler je trajalo vojskovanje.
 — Kdo bi jim zameril.
 — Dokler ni bil njihov pastir ubit v bitki, zato ni nihče vedel, kje so krave. Človek bi pomislil, da bodo pustili pastirja skupaj s čredo, a ne?
 — Aha.
 — Kot je povedal mesar, je bilo vse skupaj bolj podobno temu, da so rekli – vsakogar od vas potrebujemo za boj – na, poba, tu imaš kopje – in še preden se je dvakrat obrnil, je ena od naših puščic že zadela pastirja – kmalu zatem pa so imeli še kup mrtvih žensk po kuhinji, dokler ni končno prišel naš mesar, ki je naletel na eno, ki je še imela jezik v gobcu in ji rekel – NO, PRASICA, POVEJ, KJE JE ZDAJ ŽIVINA? – napol mrtva ženska, kdor koli je že bila – pa seveda ni vedela – zato se je mesar zelo razhudil – SEVEDA VEŠ, PRASICA, ODPELJI ME TJA – ženska pa, bolj mrtva kot živa – ni znala angleško, da je bilo vse skupaj ena sama zmešnjava – na koncu pa samo še kazanje in kričanje – in je minilo več kot teden dni, da je mesar končno našel živino – povedati hočem pa to – da so krave ves čas veselo kolovratile po gozdu in se redile – smešno, ne?
 — Spet pa ne tako smešno.
 — Kaj pa se je zgodilo s tisto napol mrtvo žensko?
 — Ne vem.
 ...
 ...
 — Nobenih zgodb vam ne bom več pravil.
 — Zakaj ne?
 — Ker niste dobri poslušalci.

— Tečni ste.
 — Lačni.
 — Fukal bi rad.
 — Ni ravno, da stradamo.
 — Ni, če se ti drek zdi hrana.
 — Saj ni drek – to pa spet ne – samo zelo čudna hrana je to.
 — Krma za konje.
 — Oves.
 — Danes zvečer pa bo krava. S kravo ga ne moreš usrat.
 — Kaj pa vem.
 — Spečeš jo na ražnju, kaj pa drugega?
 Kako ga lahko userješ?
 — Boste že videli, da bo kaj narobe. To ne bo krava, ampak bo škotska krava z okusom po drekastih vodi.
 Zagotovo bo kaj. Ali pa bo imela koščke v mesu.
 — Škotski oves.
 — V njihovem ovsu je preveč kamenčkov.
 — Zagotovo bo kaj narobe.
Razburjenje.
Vojaki prinesejo na dvorišče ranjenega soborca.
 — Kaj pa je bilo?
 — Patroljirali smo.
 — V gozdu ob reki.
 — Napadli so nas.
 — Ogromno jih je bilo.
 — Čakali so nas.
 — Toma so zadeli.
 — Položite ga na tla.
 — Kam?
 — Kamor koli –
 — Samo ne v kri.
 — Ves je krvav, tako da ni važno.
 — Oooo bog, slabo mi bo.
 — Da vidim.
 — V nogo so ga.
 — Da vidim.
 — Mogoče se pa da še kaj.

— Še diha.
 — Poglej.
 — Kaj?
 — To poglej.
 — Ohhh.
 — Česa takega pa še nisem videl.
 — Prsni koš ima prerezan.
 — Pa še diha?
 — Diha.
 — Ohh, sranje.
 — Kaj pa naj zdaj?
 — Ubogi Tom.
Ranjenec zakriči.
 — MAMA!
Tišina.
 — Ubij ga.
 — Kaj.
 — Daj že.
 — DAJ ŽE!
Ubijejo ranjenega vojaka.
 — Kaj tako buljite?
 Počistite že.
 Počistite in koljite naprej.
Vojaki pospravijo truplo.
 — Ta dežela.
 — Kamni in usrana voda in za en drek hrana.
 — Da se vprašaš, zakaj smo tukaj.
 — Da se vprašaš, zakaj bi radi to deželo.
 — Da se vprašaš, komu, pizda, je res do tega.

*

Ženske v Gruachinih sobah pripravljajo napoj v kotlu.
Med mešanjem prepevajo.
Otrok vojak jih gleda.
 OTROK VOJAK: A je to res, da jeste otroke?
 GRUACH: Otroke?
 OTROK VOJAK: Pravijo, da jeste otroke.

GRUACH: Pravijo, da Škoti jejo otroke?
 OTROK VOJAK: Ah – ne – hotel sem –
 GRUACH: Kaj si hotel – ?
 OTROK VOJAK: Vprašal sem vas, ali je res, da vi jeste otroke?
 GRUACH: Jaz?
 OTROK VOJAK: Ja.
 GRUACH: To pravijo?
 OTROK VOJAK: Pravijo, da je vaš mož –
 GRUACH: Da je moj mož kaj?
 OTROK VOJAK: Pravijo, da je moril in da je, potem ko je umoril moške ...
 GRUACH: Ja?
 OTROK VOJAK: Kaznoval njihove žene in –
 če je bil kje kak otrok –
 GRUACH: Kaj?
 OTROK VOJAK: Pravijo, da ga je dal vam – in da ste ga vi pojedli.
 GRUACH: To pravijo?
 OTROK VOJAK: Ja.
 GRUACH: To, kar pravijo –
 OTROK VOJAK: Ja.
 GRUACH: Je res.
 OTROK VOJAK: O Jezus.
 GRUACH: Nisi še nikoli jedel otroškega mesa?
 OTROK VOJAK: Jaz –? Ne.
 GRUACH: Kaj v Angliji ne jeste otroškega mesa?
 OTROK VOJAK: Ne – vsaj v Kentu ne.
 GRUACH: Moral bi ga pokusiti.
 OTROK VOJAK: Raje ne.
 GRUACH: Slastno je.
 Zelo mehko.
 OTROK VOJAK: Pojejo pa lepo.
 Lepo pojejo, a ne?
 Vaše gospe.
 Prelepo.
 Kaj je to?
 ...
 Kakšna pesem je to?

GRUACH: To ni pesem.
 OTROK VOJAK: Kaj pa je?
 GRUACH: Urok.
 OTROK VOJAK: Za koga?
 GRUACH: Zate.
 OTROK VOJAK: Oh.
 GRUACH: Popij, pa se boš spremenil v ptiča.
 OTROK VOJAK: Prav.
 GRUACH: Odléti domov.
Gruach ponudi čašo vročega napoja Otroku vojaku.
 Kaj je narobe?
 Ne bi šel rad domov?
Pride Siward.
 SIWARD: Gruach.
 GRUACH: Siward?
 SIWARD: Ven.
 GRUACH: Kaj je?
 SIWARD: Eden od fantov je mrtev.
 Ven – ven iz teh prostorov – takoj.
 Dečko – spravi jo ven.
 GRUACH: Dečko – počakaj!
 Kaj se dogaja?
 SIWARD: Eden od fantov je mrtev.
 Tam zunaj – v prahu na grajskem dvorišču. Sredi živalskega drobovja in blata.
 Mlad fant. Mrtev.
 Ubili so ga možje, ki so oblečeni v vaše barve.
 GRUACH: V moje?
 SIWARD: Vedeli ste.
 GRUACH: Kaj sem vedela?
 SIWARD: Vi ste jih usmerili na našo patroljo.
 GRUACH: Kako pa?
 Siward, jaz sem tukaj jetnica. Kako naj bi vedela, kaj se dogaja v gozdu?
 SIWARD: Prosili ste me, naj vam preselim sobo.
 GRUACH: Ker sem hotela nazaj v svojo posteljo.
 Zato.
 SIWARD: S tega okna lahko vsakokrat vidite, ko se odpro grajska vrata in se z gradu odpravi patrolja

in vsakokrat lahko vidite, v katero smer so odjezdili.
 GRUACH: Dosti boljšega imam početi kot to, da bi vohunila za vašimi možmi.
 SIWARD: Videli ste jih, da so odšli in poslali znamenje.
 GRUACH: Kako?
 SIWARD: Ne vem – z odbojem zrcala. Z besedilom pesmi. Z oblekami, ki jih nosite ob oknu.
 Vse v tej deželi lahko nosi sporočilo.
 GRUACH: Siward –
 Zakaj bi to storila?
 Pod vašo zaščito sem.
 Trenutno ste vi edini, ki stoji med mano in smrtjo izpod rok enega od Malcolmovih morilcev.
 Popolna blaznost bi bila, če bi ravnala tako, da bi omajala vaše zaupanje vame.
 V tej deželi je vojna, ampak to je vojna med Malcolmom in mano.
 Anglija me absolutno ne zanima.
 SIWARD: Nekdo, oblečen v vaše barve, je ubil enega od mojih fantov.
 GRUACH: Priznajte mi vendar pamet, ki pritiče kraljici, Siward. Če bi hotela, da ubijejo angleškega fanta – česar nočem, ampak recimo, da bi hotela – se vam ne zdi, da bi ukazala svojim ženskam, naj svojemu petju dodajo navodilo – »Storite to – in ko boste to storili – glejte, da boste oblečeni v Malcolmove barve«?
 Jasno, da ste zdaj jezni, Siward, vso pravico imate, da ste jezni, saj so vas prevarali.
 Ampak ne jaz.
 Raje se vprašajte: kdo bo imel korist od tega, če boste jezni name? Kdo bi hotel, da bi se tako razjezili name, da bi me najraje ubili? Kdo?
 SIWARD: Eden od mojih fantov je mrtev.
 GRUACH: Vem.
 Vem.
Siwardova jeza se je razkadila. Grožnja je minila.
 SIWARD: Sem sem bil poslan, da vzpostavim mir in

trudim se, da bi to nalogo opravil najbolje, kot znam.

GRUACH: Vem.

SIWARD: Zdaj pa je eden od mojih fantov mrtev.

Smrt vsakega fanta me prizadene.

Smrt vsakega fanta, ki pade na kateri koli strani, me prizadene.

GRUACH: Vem.

SIWARD: Res veste?

GRUACH: Res.

Pavza.

SIWARD: Žal mi je.

Ne bi vas bil smel zmotiti.

Prosim ... odpustite mi, ker sem vdrl k vam.

Siward hoče oditi.

GRUACH: Siward.

Ostanite.

Govorite.

SIWARD: Ne – najbolje bo, da grem.

GRUACH: Zakaj?

Z vsemi drugimi na Škotskem ste že govorili.

Govorite z mano.

Ženske so pogrele vino.

Pijte.

Gruach zajame vino z zajemalko.

Natoči ga v čašo.

Ponudi jo Siwardu.

OTROK VOJAK: Gospod!

SIWARD: Kaj je!

OTROK VOJAK: Gospod – ta napitek je uročen.

Spremenil vas bo v ptiča.

SIWARD: Kaj blebetaš?

OTROK VOJAK: Sama mi je povedala.

GRUACH: To je čarobni napoj.

Otroke jem.

Pije vino.

GRUACH: Mmm.

Kri.

Pijačo ponudi Siwardu.

SIWARD: Pojdi, dečko.

Poišči Eghama. Reci mu, naj pošlje patroljo v vas in ugotovi, če je kdo videl zasedo ali kar koli. Reci mu, da mi bo moral pozneje poročati.

Pojdi.

Otrok vojak odide.

Siward vzame pijačo.

SIWARD: V katerega ptiča pa?

GRUACH: Kaj mislite, v katerega?

SIWARD: Mislim, da v sokola.

GRUACH: Jaz pa mislim, da v kukavico.

Ki si ustvari dom v gnezdu druge ptice.

Siward pije.

Preveri, ali se ni že spremenil v ptiča.

SIWARD: Še sem tukaj.

GRUACH: Za zdaj.

Sedite.

Sita sem, da sem čarovnica. Sita sem kraljic in poveljnikov. Sita sem tega, da tičim v tej sobi.

Siward, nobene družbe, vredne tega imena, nimam več v Dunsinanu. Vi ste gost v mojih prostorih. Pretvarjajva se za trenutek, da nisva sovražnika, temveč sva samo to, kar sva videti. Moški in ženska, ki pijeta vino.

Moški in ženska, ki pijeta vino.

In se pogovarjata.

Nič več od tega.

Siward sede na posteljo.

Gruach sede zraven njega.

GRUACH: Je kaj narobe?

SIWARD: Ne.

GRUACH: Bi kaj radi?

SIWARD: Ne.

GRUACH: Kaj?

SIWARD: Ta postelja.

Te tapiserije.

Te ženske.

Vsega tega nisem vajen.

GRUACH: Saj ste vendar lord Northumberlandski.

Gotovo vam je znano udobje v vašem gradu.

SIWARD: Moj grad je prazen.

GRUACH: Nimate nobene ženske v njem?

SIWARD: Ne.

GRUACH: Taki ste kot moj mož.

SIWARD: Res?

GRUACH: On je bil vojak.

Rad je imel šotore in kresove in bojišča.

Ni maral dvorov ali kraljev.

SIWARD: Vi pa jih.

GRUACH: Jaz sem rada kraljica.

Zakaj se smejeje?

SIWARD: Iskreni ste.

GRUACH: Ste pričakovali kaj drugega?

SIWARD: Ne.

GRUACH: Dajte mi roko.

SIWARD: Zakaj?

GRUACH: Da vam bom brala z dlani.

SIWARD: Zakaj?

GRUACH: Mojo deželo ste zavzeli.

Hočem videti vašo prihodnost.

Siward okleva.

SIWARD: Te listine so državna tajna.

Najprej mi vi pokažite svojo.

GRUACH: Ničesar nimam skrivati.

Ponudi mu dlani.

Kaj vidite?

SIWARD: Ne vem.

Kar koli je, zapisano je v jeziku, ki ga ne znam brati.

GRUACH: Poskusite.

SIWARD: Bel.

Sneg.

GRUACH: Zdaj pa jaz.

Siward ji ponudi svoje dlani.

Gruach jih vzame v roko.

SIWARD: Kaj?

GRUACH: Bojevanje.

SIWARD: Kaj še?

GRUACH: Nič drugega.

Pavza.

SIWARD: Nežen dotik imate.

GRUACH: Vas to preseneča?

SIWARD: Ne.

GRUACH: Ste fantazirali o mojem dotiku?

SIWARD: Da.

GRUACH: Fantazirali ste o mojem dotiku, in zdaj se vas dotikam.

SIWARD: Najbrž bi morala biti previdna.

GRUACH: Zakaj?

SIWARD: Kaj bi rekli vaši ljudje, če bi vas zdaj videli?

Kako sedite na roki Anglije kot krotka ptica.

GRUACH: Katera ptica?

SIWARD: Sokol.

GRUACH: Sokoli niso nikoli krotki.

Sokoli si pač znajo zelo previdno izbirati zavezništva.

SIWARD: Gruach,

so vaši možje ubili mojega vojaka?

GRUACH: Ne.

SIWARD: Ste jim vi ukazali?

GRUACH: Moji možje vedo, kaj hočem, ne da bi morala to izraziti z besedami.

SIWARD: Kaj hočete zdaj?

GRUACH: Mislim, da veste, kaj.

Siward jo hoče poljubiti.

Gruach se mu prepusti.

Poljubita se.

Odmakneta se.

GRUACH: Običajno tako ravnate s svojimi sovražniki?

SIWARD: Nisem še srečal sovražnika, kot ste vi.

GRUACH: Kot sem jaz?

SIWARD: Neustavljivega.

GRUACH: Neubranljivega.

SIWARD: Oboje.

GRUACH: Ahh!

Spreten govorec ste, Siward, vsaka čast, ampak zame je to –

da bi zapeljala moškega v angleščini – kot bi plesala v lesenih coklih.

SIWARD: Ste me zapeljevali?

GRUACH: Zdi se, da ja.

Spet se poljubita.

In spet se odtegneta drug od drugega.

GRUACH: Ni treba, da sva sovražnika, Siward. Saj ste sami rekli, da med nama ni nobenega nesoglasja. Malcolm je šibek in podkupljiv človek. Nikakršen kralj ni. Zakaj ne bi imela Anglija raje zaveznice v meni? Združite svojo moč z mojo.

SIWARD: Kako?

GRUACH: Vi nimate ženske, Siward.

Vi nimate doma.

Poročite se z mano.

SIWARD: Mogoče ste pa res čarovnica.

GRUACH: Čarovnica nisem, sem pa kraljica Škotske.

Če se poročite z mano, boste lahko kralj.

SIWARD: Pa je to mogoče?

GRUACH: Res ne čutite moje sape na svoji roki?

SIWARD: JO.

GRUACH: Živa sva.

Vse je mogoče.

Vse.

Gruach poljubi Siwarda.

On ji vrne poljub.

Ženske zagnejo posteljni baldahin.

Ženske prepevajo.

*

Lokostrelca prožita puščice v tapiserijo.

— Direkt v joško bom zadel to babo.

— V joško, misliš, da jo boš?

— Mislim, da ja.

— No prav.

— Ljubi Bog, daj, da bi zadel to babo v joško, potem pa ... daj še to, da bi zvečer tudi zagrabil kakšno joško.

Lokostrelec sproži puščico.

Drugi lokostrelec ga gleda.

— Direkt v joško.

Hvala ti, Bog.

— Čigavo joško?

— Kako to misliš »čigavo joško«?

— Čigavo joško bi zvečer rad zagrabil? Te zanima joška, ni važno, čigava, ali kakšna prav posebej?

— Ne vem, kaj mi govoriš, Edward.

— Na primer. Bog bi ti seveda lahko rekel: na, tukaj imaš klopa, ki te bo zvečer ugriznil v tvojo joško, Tom, da se boš moral popraskati po svoji zanikrni kosmati joški, zraven si boš pa mislil »preklet klop hudičev«, ampak Bog bo pa rekel – no, vidiš, Tom, zdaj pa imaš joško, ki si jo hotel zagrabit – jaz sem izpolnil svoj del dogovora.

— Po mojem ga pa ni.

— Po mojem ga pa je.

— Po mojem ima Bog – globlje – višje reči ima v mislih kot pa – mislim, da Bog že ve, kaj mislim, ko ga prosim, da bi zagrabil joško – po mojem že.

— Da Boga nekaj prosiš, je predržno. Nobene stvari ti ne bo olajšal.

— Da bi me hotel okoli prinesiti, do tega mu pa najbrž tudi ni.

— Ne?

— Ne.

— On je dopustil, da si se znašel tukaj.

V tem zapizdovju od dežele.

— Pa kaj.

Po mojem Bog razume, da je več kot umestno, če že moram čepeti v tem zapizdovju, da ga prosim, naj mi vse skupaj olajša s kakšno joško, ki bi jo lahko zagrabil.

— Joške joške joške.

— Kaj?

— Vse to govorjenje? Pa imaš kakšno – je kakšna baba na vidiku?

— Ne.

— Kaj pa v glavi, imaš kakšno?

— Recimo.

— Katero?

— Kokošarico.

— Jezus mili.

— Vem.

— Ampak zdaj mi je vse jasno. Se pravi, da ... ti prosiš Boga – če ti bo pustil, da boš zvečer šlatal kokošarico.

— In on je ravnokar rekel ja.

— A da je? Poglej – malo boš moral pojasniti. Tič od tistega lovca. Točno vanj bom pomeril, da ga bom zadel v tiča. Ljubi Bog – če bom zadel lovca v tiča, naj to pomeni, da bo Tom lahko kokošarico zagrabil za joško, če pa bom zgrešil, pa naj to pomeni, da bo zagrabil za joško koga drugega – sebe, na primer.

— Prav.

Drugi lokostrelec ustrelji.

— Stegno.

— Sranje.

— Oprosti.

— To je pa precejšnje razočaranje.

— Vseeno pa – počakaj malo – nimaš razloga, da ne bi upal, da boš zagrabil za joško kakšno drugo fejest babo –

— Najbrž res ne.

— In pa tudi – v tem, kar nam Bog sporoča, ni nič takega, kar bi pomenilo, da ne boš zagrabil kokošarice za rit.

— Vem, ampak –

— Dogodki današnjega večera vsebujejo toliko možnosti, kot je zvezd na nebu.

— Vseeno.

Ves teden sem buljil samo v njene joške..

— Zdaj sem pa jaz na vrsti, da si nekaj zaželim. Kam naj pomerim?

— Ta malemu v obraz.

— Ta malemu v obraz. Prav.

— Direkt v usta.

— Ljubi Bog, če zadenem ta malega v obraz in v usta, daj, da bom ...

— Kaj?

— Daj, da bom kokošarico zagrabil za joško.

— Ti prasec.

Drugi lokostrelec izstrelji puščico. Zadene otroka v usta.

— Bog nam pošilja zelo jasno sporočilo, prijatelj moj.

— Zdaj pa ti.

Prvi lokostrelec dvigne lok.

— Kam meriš?

— Kristusa v klobuk.

— In za kaj ga prosiš?

— Za pravico.

Lokostrelec pomeri.

Pride Egham.

Puščica meri naravnost v Eghama.

EGHAM: Jezus!

— Oprostite, gospod.

EGHAM: Lahko bi me vsaj – morali bi me – posvariti s klicem.

— Oprostite.

EGHAM: Na ves glas.

— Oprostite.

EGHAM: To so samo puščice. Ne maram pa – odkar sem bil –

— Oprostite, gospod.

EGHAM: Na – na, tu imaš denar od zadnjic. Zdaj imam pa novo nalogo zate.

— Gospod?

EGHAM: Zberi štiri može in poiščite dekle, ki skrbi za kokoši. Odpeljala vas bo k svojemu stricu. Pojdite z njo skozi gozd. Dekle pozna pot. Ko boste prišli tja, ti bo njen stric izročil v varstvo škotskega dečka. Vedel boš, da je pravi, ker ima vtetovirano znamenje – tri kače in luno. Dečka in starca spremite do začetka Glen Lyona. Pustite ju pri tisi v Fortingallu.

Glej, da boste do jutri nazaj, in pazi, da ne bo

nihče izvedel za vašo pot.
Tako kot vedno.
— Ja.
Kokošarica?
EGHAM: Ja.
— Smem jaz prevzeti to nalogo? Zelo rad bi jo opravil.
EGHAM: Ne – zate imam drugo nalogo.
— Katero?
EGHAM: Gnoj. Skidaj gnoj iz hlevov in ga naloži na voz.
Prodaj ga za čim več, kar boš lahko iztržil zanj.
Egham in drugi lokostrelec odideta.
— Gnoj?
Sranje.
Pravico hočem.
Prvi lokostrelec ustrelji. Zgreši.
Sranje, o Bog!
Kaj se je zgodilo s pravico!

*

Jutro.
Siward in Gruach sta skupaj v postelji.
Gruachine ženske nedaleč od postelje pripravljajo hrano.
SIWARD: Kaj govorijo?
GRUACH: Samo pogovarjajo se.
SIWARD: O čem?
GRUACH: O zajtrku.
SIWARD: Ne maram biti v družbi ljudi, ki se skrivaj pogovarjajo.
GRUACH: Lahko bi se naučil našega jezika.
SIWARD: Vašega jezika se je težko naučiti.
GRUACH: Tak nam je všeč.
SIWARD: Zakaj?
GRUACH: Vaša angleščina je mizarjevo orodje.
Siward.
Hello, goodbye, tisto drevo je zeleno,
preproste stvari.

Jezik vojaka, poslanega v svet, da ga zavzame z besedami.
Vedno hoče opisovati.
Vrzi besede ob drevo, in nazadnje me boš prisilil, da bom videla drevo, kakor ga ti vidiš.
Mi smo že zdavnaj opustili vero v opise.
Naš jezik je gozd.
SIWARD: Nauči me.
Gruach spregovori.
GRUACH: [Mogoče pa že govoriš naš jezik.
Govoriš naš jezik?]
SIWARD: Kaj si rekla?
GRUACH: Vprašala sem te, ali razumeš, kaj govorim.
SIWARD: Kako se reče »jak«.
GRUACH: [Ne.]
SIWARD: [Ne.]
GRUACH: Ja.
SIWARD: Še enkrat me vprašaj.
GRUACH: [Mogoče pa že govoriš naš jezik.
Govoriš naš jezik?]
SIWARD: [Ne.]
Gruachine ženske se zasmejejo.
Tvoje ženske se mi smejejo.
GRUACH: Oprosti.
SIWARD: Vidiš, da se smeješ. Smeješ se, tvoje ženske se mi pa režijo. Kdo od naju je zdaj v resnici osvajalec in kdo od naju je osvojeni?
GRUACH: Oh, ti si osvajalec.
SIWARD: A da sem?
GRUACH: Ti si zavzel mojo deželo.
S svojo močno vojsko.
Vzel si mi jo.
Opustošil si mojo deželo.
Jo požgal.
Posilil.
In zdaj sem tvoja ujetnica.
Da delaš z mano, kar hočeš.
Gruach in njene ženske se zarežijo.
SIWARD: Norčuješ se iz mene.

GRUACH: Zaupaj mojemu smehu, če ga slišiš, Siward. Samo s tistimi moškimi se smejem, ki so mi všeč.
SIWARD: Kaj pa, če ne slišim smeha?
GRUACH: Potem se ti smejem za hrbtom.
SIWARD: Poglavarji že prihajajo na skupščino.
Pripravljena morava biti.
GRUACH: Lahko počakajo.
SIWARD: Odití moram.
GRUACH: Od. Iti. Mo. Ram.
Tvoje besede topotajo kot debeluh na hoduljah.
Obstaja pa tudi ples slovesa – Siward.
Zakaj se ne bi naučil njegovih korakov?
SIWARD: Samo poglej se.
Čudovita ptica.
Kremplje si mi zasadila v zapestje.
GRUACH: Torej mi snemi vezi. In mi pusti, da najdem svoj plen.
Poljubita se.
SIWARD: Zdaj pa te moram odvreči.
Siward vstane iz postelje.
Obleče se.
*
Poglavarji klanov Škotske prihajajo s svojimi spremstvi na skupščino v Dunsinane. Izmenjajo si darila. Protokolu je zadoščeno.
MACDUFF: Tisto je Ross – oblečen je v barve Moraya – kar je pomemben znak, ker mu Morayski dolgo niso zaupali. Vidite, kako objema Golspieja?
Golspie je tudi z Morayem. Poglejte to – poljubi – smehljanje.
SIWARD: Prijatelja sta.
MACDUFF: Ne zaupata si.
SIWARD: Kaj?
MACDUFF: Če bi si zaupala, jima tega ne bi bilo treba kazati.
SIWARD: Ti to veš?
MACDUFF: Da.

SIWARD: Ampak – če se to tako zlahka vidi, potem –
MACDUFF: Razkazovanje čustev je namenjeno vam, ne meni. Zdaj pa pogledajte tja – tisto je Macneill.
Z otokov prihaja. Vidite, kako se drži nekoliko vstran. Poslani so bili v imenu Macleoda in gospostva z otokov.
SIWARD: Moral bi se mu predstaviti.
MACDUFF: Ne.
SIWARD: Ampak on je poslanik.
MACDUFF: Macneilla so poslali kot sla, kajti v resnici vsakdo ve, da je Coll – Macleodov brat – ostal z družino njegove žene blizu Stirlinga. Dejansko bi moral biti tukaj Coll, ampak je Macleod raje poslal Macneilla. To je zavrnitev.
SIWARD: Zavrnitev koga?
MACDUFF: Vas. Otoki hočejo s tem pokazati, da so zvesti Norveški, ne Angliji. Hočejo, da veste, kako nepomembni ste. To je njihovo sporočilo.
SIWARD: Ampak jaz nisem – ne razumem njihovega sporočila.
MACDUFF: Ni pomembno, da sporočilo pride na cilj, pač pa je pomembno, da je bilo poslano.
SIWARD: Kdaj bom jaz govoril?
MACDUFF: Na koncu vas bom poklical.
SIWARD: Kdo bo govoril prvi?
MACDUFF: Malcolm.
Skupščina je zbrana.
Pride Gruach.
Vse oči so uprte vanjo.
Usede se.
Malcolm vstane.
MALCOLM: Poglejte se.
Tesla.
Vsakič, ko bi se rad veselil obeta, da bom vladal tej deželi, se vame prikrade resnica, ki hipoma pogasi vse strastne plamene, ki so mi jih nemara uspeli zanetiti moji domoljubni občutki, in znova čutim v srcu hlad. Vsi vi ste tatovi. Tatovi in sinovi tatov. Rojeni iz vlačug. Ko to rečem, ne mislim

ničesar žaljivega – kolikor ni resnica žaljiva sama po sebi.

In to je dežela, kakršno ste ustvarili. Pred kratkim sem se vrnil vanjo.

Če boste mene okronali za kralja, vam obljubim eno samo stvar – popolno poštenost. V tem duhu vam ponujam naslednje. Vladal bom izključno v lastnem interesu. Kadar pa bom vzel v obzir vas, bo to izključno zato, da bom lahko natančno premeril, koliko vam lahko odvezamem, preden se boste odločili, da se boste nasilno spravili nadme. Občasno in samovoljno bom proti vam, proti temu ali onemu med vami, ravnal nasilno – to pa zato, da bom sploh lahko vzdrževal splošni red v deželi. Svojih misli ne bom usmerjal v to, da bi kakor koli izboljševal stanje v deželi ali življenjske pogoje navadnih ljudi. Ne bom izboljšal trgovine. Vojsko bom vzdrževal samo zato, da vas bom lahko pokoril po svoji volji. Kar zadeva tuje sile, se bom pokoril vsakršnemu ponižanju, da bi ohranil mir z Anglijo. Obstajajo pa tudi pozitivne plati.

Rad plešem.

In predstavljam si, da bom prirejal velike plese. Rad imam glasbo in petje, tako da se lahko že zdaj veselite, da vas čakajo večdnevne zabave, kadar vas bom obiskal v vaših številnih gradovih. In, kar je najbolj pomembno od vsega, niti ene minute v dolgih mrzlih nočeh si vam ne bo treba razbijati glave s tem, ali ste v moji milosti ali niste. Nihče od vas ni v moji milosti. Ne zdaj ne kadar koli.

MACDUFF: Zahvaljujemo se Malcolmu za njegove besede. Razumljivo je povedal svoje, in mi smo ga slišali. Zdaj vabim McAlpina iz Albe, da spregovori v imenu svojih ljudi.

SIWARD: S tem se jim pa ni prikupil.

MACDUFF: Vse je v redu.

Večina poglavarjev ne zna angleško.

Tisti pa, ki znajo, vedo, da se šali.

SIWARD: Zakaj bi se šalil o svojem kraljevanju?

MACDUFF: Zato, da vemo, da govori resnico.

SIWARD: Kaj je to – šala ali resnica?

MACDUFF: Oboje.

Ne skrbite.

McAlpin vstane, da bo spregovoril.

McALPIN: Poglavarji Škotske, tukaj zbrani, poznate moje stališče, zato mi ni treba ponavljati, kar vsi že vemo, in bom svoje besede raje namenil Angliji. Starega tirana ni več, njegova kraljica pa je še živa. Ta ženska ima roke umazane s krvjo naših ljudi brez števila. Ta ženska je uporabila vsa sredstva, ki jih ima na voljo, da bi zagospodovala naši deželi. Povabljeni smo bili sem na ta shod, nakar pa ne izvemo le tega, da je živa, ampak da je udobno nastanjena v Dunsinanu pod zaščito Anglije.

Govorim v imenu Appina in Sutherlanda in Taina in ljudi iz Angusa in iz kraljestva Fife. Prišli smo, da povemo tole – ustoličite Malcolm za kralja, in ga bomo sprejeli, nikdar pa na Škotskem ne more biti miru, dokler bo kraljica ostala v Dunsinanu.

MACDUFF: Zahvaljujemo se ti, McAlpin, ker si govoril v imenu svojih ljudi. Razumljivo si povedal, in mi smo te slišali. Zdaj kličem earla Morayskega, naj spregovori v imenu svojih ljudi.

SIWARD: Ta pa ne pušča dosti prostora za kompromis.

MACDUFF: Ogromno prostora je.

SIWARD: »Nikdar pa na Škotskem ne more biti miru, dokler bo kraljica ostala v Dunsinanu.«

To je povsem nedvoumno.

MACDUFF: Vse je odvisno od definicije besed.

SIWARD: Katerih besed?

MACDUFF: »Mir«, »kraljica«, »ostala« in »Dunsinan«.

MORAY: Poglejte nas. Kako smo se dali na voljo nekemu angleškemu poveljniku. Je to zdaj Škotska? Poskušajte si predstavljati, kako nas bodo videli naši otroci, ko se bodo v prihodnosti

sponinjali tega dne. Ponižani bodo. Sram bi nas moralo biti, ker klečimo pred okupatorjem, a kot se zdi, niti sramu ne premoremo več. Mi v Morayu nikoli ne bomo sprejeli Malcolm za svojega kralja. Kraljevo nasledstvo se deduje po kraljici na njenega sina. Kjer koli že je – naj se skriva v podzemni jami ali gradu – kraljičin sin je zakoniti kralj, in mi ga bomo branili do smrti.

MACDUFF: Hvala, Moray. Razumljivo si povedal, in mi smo te slišali. Zadnji govornik, ki ga kličem k besedi, je lord Siward, ki bo govoril v imenu Anglije.

SIWARD: Škotska je že dolga leta v vojni. Na obeh straneh so skupine z ranami, in vsaka od teh hoče, da so njene rane maščevane, in vsako povračilno dejanje je kaznovano z novim povračilnim dejanjem, in če zdaj ne boste storili ničesar, se bo vojna nadaljevala, dokler ne bo na Škotskem nikogar več med živimi in bodo ostale samo še gore in pusta dežela in zamere, ki visijo nad njo.

V minulih mesecih sem pripotoval v sleherni kot vaše dežele in se pogovarjal z vami. Vem, da so med vami takšni, ki ne morejo sprejeti kraljičinega sina za kralja. Vem, da so med vami takšni, ki ne bodo nikoli sprejeli Malcolm za kralja. Zato Anglija predlaga poroko.

Naj se kraljica poroči z Malcolmom.

Naj bo kraljičin sin Malcolmov dedič.

Naj se veliki vladarski hiši Škotske združita.

MACDUFF: Kaj pravi Malcolm na to?

MALCOLM: Malce sem ... osupel.

Ampak.

Očaran.

Anglija, bolj pronicljiva si, kot sem si mislil.

McALPIN: Bi Anglija priznala takšno ureditev?

SIWARD: Priznala bi jo.

McALPIN: Je taka ureditev Angliji najljubša?

SIWARD: Je.

MACDUFF: Kaj menijo o tem Morayski?

MORAY: Sestra?

Si vedela za ta predlog?

GRUACH: [Ne.]

MORAY: [Kaj naj rečem?]

Tišina.

MACDUFF: Predlog, ki smo ga predložili kraljici, je jasen.

Kaj pravite?

GRUACH: Sprejemem.

MACDUFF: Škotska se je odločila.

Začnimo s pripravami na poroko.

Glasba zaigra.

Gruach odide iz dvorane.

Siward gre za njo.

SIWARD: Nisem imel izbire.

GRUACH: Jaz tudi ne – se zdi.

SIWARD: Ta pot bo prinesla mir.

In zdaj – vsaj to – si spet kraljica.

GRUACH: Nikoli nisem bila nič drugega kot kraljica.

SIWARD: Ja.

GRUACH: Sram te je.

Ni res?

Zaradi tega je še huje.

SIWARD: Tako bo najbolje za Škotsko.

In ti to veš.

Sprejela si.

Saj si, a ne?

GRUACH: Sprejela sem svojo usodo.

SIWARD: Dobro.

Želim si, da bi bilo drugače.

GRUACH: Jaz tudi.

Pavza.

SIWARD: Ta pesem, ki jo pojejo.

Kaj je to?

GRUACH: Svatbena pesem.

SIWARD: O čem govori?

GRUACH: Nevestine sorodnike kliče.

Da bo poroka, jim pravi.

Da nevesta potrebuje družice, jim pravi.
Naj pridejo, jih kliče.
V velikem številu.

*

*Gruach je pripravljena za poroko.
Velika dvorana je okrašena za slavlje.*

GRUACH: Dečko –

OTROK VOJAK: Da, gospa.

GRUACH: Povej jim, da sem pripravljena.

OTROK VOJAK: Da, gospa.

Otrok vojak krene.

GRUACH: Dečko.

OTROK VOJAK: Da, gospa.

GRUACH: Kakšna sem?

Otrok vojak malce pomisli.

OTROK VOJAK: Čarobna.

GRUACH: Dobro.

Učiš se.

Dvorana.

Plemiči in ženske plešejo svečani ples.

Malcolm prosi Gruach za ples.

Gruach pleše z njim.

Siward ju gleda.

Plesa je konec.

Aplavz.

Vrata dvorane se odprejo.

EGHAM: Gospod – težave imamo, gospod.

Škotski vojaki pridejo v dvorano z dvignjenim orožjem.

Vsi so okrvavljeni.

MACDUFF: Kje so stražarji?

EGHAM: Mrtvi, gospod.

SIWARD: Kaj pa tile hočejo?

GRUACH: Ti so moji.

Pome so prišli.

Gruach gre proti njim in odide iz dvorane.

Škotski vojaki napadejo množico.

Množica se brani.

Ogenj in pokol v dvorani.

Nihče ni videl, kako so kraljičini možje prišli v Dunsinane.

Vrata so se potihoma odprla in pozneje smo ugotovili, da so

vsem našim stražarjem prerezali grla – ampak ni važno, kako so njeni možje prišli v grad, najbolj skrivnosten je bil njen

odhod,

kako mirno je šla proti njim – k svojim okrvavljenim možem –

in naj je bil njihov prihod rezultat čarovnije ali

izdajstva

ali kombinacije obojega – ko se je velika dvorana napolnila

z ognjem in krvjo, je ena sama misel napolnila prostor kot dim.

Ona je vedela – vedela je – vedela je.

Siward si nadene oklep.

Tri JESEN

Angleške sile se vrnejo v Dunsinane.

Velika dvorana v njem je zdaj vojaški tabor.

Ogenj, nekaj hrane in priložnost za počitek.

Angleži s sabo pripeljejo voz.

Na vozu je truplo.

Potem ko smo pokopali Toma in Johna, ki je bil kuhar, in Henryja in Harryja in Dana, ki je bil sokolar, smo spet krenili iskat kraljico in njenega sina, da bi ju pripeljali nazaj v Dunsinane.

Štiri tedne smo prečesavali hribe, da bi ju našli, in mama,

ti še nisi videla hribov, kakršni so ti – nikoli –

razen če si že bila ali v peklu ali pa na Škotskem.

Ne bi rekel, da si že bila v peklu ali pa na Škotskem.

Ti hribi se bočijo kot velike sive stene pod nemogočimi koti,

tako so strmi, da rastlinje kar polzi z njih – ali pa stojijo pokonci kot

črne ladje sredi morja razmočenih vresišč – ali pa so videti kot hrbti živali, medveda, recimo, ali krave – orjaške krave,

ki leži na tleh – bolne krave, ki v krčih vsa zvita leži – a ne na polju sveže trave, kje pa – ampak na kupu – nagradenih in zvutih živali pod seboj leži – na kupu – na kupu živali.

In steze v teh hribih, mama, tako ozke so in mokre,

kot bi plezal po pečini z morja, se po njih vzpenjaš – le da so še ožje

in bolj spolzke – in te pečine se dvigajo eno miljo visoko in

spodaj ni obale,

temveč le črno vodovje ledenega jezera, kakršna imajo tukaj in v katerih ni živih bitij, na vršacih pa ni drugega kot sneg – poljane zamrznjenega snega – in oblaki, ki se skoraj nikoli ne dvignejo.

A to so kraji, kjer se skrivajo naši sovražniki in zato so to kraji, kjer jih mi iščemo – hodimo za našim poveljnikom, ki gre vedno pred nami – korakamo naravnost v meglo – ženket njegovega oklepa je včasih edino, kar slišimo, ko stopimo v temno dolino. Nimamo si dosti povedati in nič več si ne pojemo, kajti ti hribi vsak dan spremenijo v kazen.

Ampak Siward pravi, da moramo vztrajati, da bi razumeli to deželo, čeprav se nam ljudje tukaj vztrajno upirajo, in zato vedno najde mesto v višavah, da lahko reče: »Tam dol pa tam in tam in tam, tam se najbrž skrivajo.«

In potem se spustimo tja in tja in tja in pretaknemo vsako podzemno jamo ali kolibo, ki jo je odkril, in z dimom preženemo tiste, ki so v notri, če pa naletimo na odpor, ga stremo z nasiljem, mama – in zmeraj zmagamo.

Zmagamo, ker če ne zmagamo – izgubimo – in če izgubimo – kaj potem?

Angleži se vrnejo z bojne odprave.

Pride Egham.

EGHAM: Jutro, fantje.

— Jutro, gospod.

Egham zagleda voz.

EGHAM: O.
Mrtev?
— Da, gospod.
EGHAM: Kdo?
— Edward.
EGHAM: Edward?
— Lokostrelec Edward, gospod.
EGHAM: Sranje.
Kako pa?
— Krava ga je pohodila.
— Ponoči, gospod.
— V Glen Lyonu.
— Slišali smo, da se kraljičin sin skriva tam.
— Zato nas je Siward nagnal tja.
— Ponoči.
— Ko smo prišli tja.
— Smo počakali, da se je stemnilo in potem.
— Je rekel: »Obkolite vas.«
— Tako da smo se postavili na položaje v gozdu in na polju in čakali.
— Potiho.
— Edward se je tudi postavil na položaj.
— Se prihulil k tlom na polju.
— In čakal.
— Ponoči pa mu je krava.
— Stopila na nogo.
— Očitno mu jo je zlomila.
— Ogromna debela kosmata krava.
— Pk.
— Edward ni niti pisnil.
— Niti glasu.
— Vso noč sem bil tik ob njem.
— Nič.
— Zjutraj pa – Siward zavpije in mi napademo –
— Jih presenetimo.
— Vsi so še v postelji.
— Zmagamo.
— Z lahkoto.
— Pozneje naženemo vse moške na kup.

— In naženemo ženske in otroke na kup.
— In ga začnemo iskati.
— Siward stopi prednje.
— »Kje je kraljičin sin?«
— To je Siward.
— »Kateri od teh fantov je kraljičin sin?«
— Nihče ničesar ne reče.
— Tišina.
— Pa če jim povzročamo še toliko gorja.
— Nihče ničesar ne reče.
— Zato Siward potem reče, če nam ne boste povedali, kateri od teh fantov je – bomo odpeljali vse fante.
— Tako da –
— Se pravi –
— Se pravi, da ga moramo še iskati med njimi –
— Mučno delo je to – mučen dan je to –
— Ogenj in dim.
— Ni važno.
— Dan se prevesi globoko v popoldne, preden se končno odpravimo in takrat šele opazimo.
— Da ni Edwarda.
— Jaz sem ga našel.
— Jaz sem ga našel.
— Midva sva ga našla.
— Ves dan je ležal na polju.
— Naložili smo ga zadaj na voz, ampak je bil že prejšnji dan mrtev.
— Ubogi Edward.
— Niti pisnil ni, vso dolgo noč.
— Samo glas bi izpustil, pa bi nas oni slišali.
— Ampak od njega pa niti glasu.
— Niti glasu.
EGHAM: Zelo ga je moralo boleti.
— Zelo, gospod.
EGHAM: Ubogi Edward.
— Da, gospod.
EGHAM: Odpeljite ga na polje in pokopljite.
— Da, gospod.

— Naj pripeljemo ujetnike, gospod?
EGHAM: Pripeljite jih.
Angleški vojaki privedejo majhno skupino fantov v najstniških letih. Priklenjeni so na verigo, da ne bi pobegnili.
EGHAM: To so sami fantje.
— Siward je rekel, naj odpeljemo fante.
EGHAM: Kaj pa ste naredili z možmi?
— Zažgali smo jih.

*

Siwardovi prostori.
Siward si sname oklep, sezuje škornje in izmije saje z obraza.
Otrok vojak mu streže.
EGHAM: Zažgali ste jih?
SIWARD: Tako je.
EGHAM: Žive?
SIWARD: Da.
EGHAM: A tako.

...
Žive ste zažgali?

SIWARD: Da.
EGHAM: O.
SIWARD: Kaj?
EGHAM: Samo to pač, da je –
SIWARD: Kaj?
EGHAM: Da je –
SIWARD: Kaj?
EGHAM: To precej skandinavsko, a ni?
SIWARD: Vsak je imel priložnost, da spregovori.
Eden od fantov je kraljičin sin.
Če bi samo eden od njih spregovoril, bi bili lahko še vsi živi.
EGHAM: Da groziš ljudem ali jih ustrahuješ, to lahko razumem – celo to, da jih mučiš – pričakuješ pač, da to moraš storiti, ker je to smiseln – da ne rečem celo – učinkovit način, da kaj izveš –

informacije pa seveda rabiš – ampak da jih žive zažgeš?
S tem jih ubiješ.
SIWARD: Če jim že zagrozimo, moramo tisto tudi izpeljati.
EGHAM: Lahko bi jih pripeljali nazaj v Dunsinane. Od talcev je lahko še kakšna korist. Od trupel pa prav nobene.
SIWARD: To ni vojna za dosego bogastva, Egham.
EGHAM: Za dosego česa pa potlej?
SIWARD: Miru.
EGHAM: Že, ampak ali moramo biti za dosego miru res tako neizprosni?
SIWARD: Vsak dan nam enega ali dva od naših fantov pošljejo nazaj, naložena na voz in zaznamovana z ranami, ki so jih zadale *njene* puščice – in z urezninami, ki so jih zadali *njeni* noži. Ona je neizprosna. Zato moramo biti mi tudi.
EGHAM: Pa saj se ne bojujejo proti nam zaradi svoje kraljice. Zato se bojujejo proti nam, ker smo tukaj. Škoti se bodo bojevali proti vsakomur, ki se jim bo postavil na pot. Radi se bojujejo. V bistvu se oni – bojujejo proti nam tudi zato, ker jim poskušamo preprečiti, da se ne bi bojevali med sabo.
SIWARD: Angleži ali Škoti – ljudstvo zmeraj strne svoje vrste okoli tiste strani, za katero menijo, da je močnejša. Morajo začeti verjeti, da smo mi močnejši.
EGHAM: Mislite, da je od tega, da jih zažigamo, kakšna korist?
SIWARD: Jasno jim da vedeti, da smo odločni.
EGHAM: Odločni, da bomo kaj?
SIWARD: Odločni, da bomo zmagali.
EGHAM: Ta vojna pripada Malcolmmu in Macduffu. Naj sama storita, kar je treba, da bosta zavarovala svojo deželo za Škote, mi pa pustimo garnizijo na reki Forth, da bo varovala Northumbrio, vi in jaz pa se poberiva nazaj v Anglijo – vrnite se k svojim

rekam in vresiščem in kmetijam, meni pa pustite, da grem nazaj v Surrey, kjer je toplo in kjer imam njive in ženo.

SIWARD: Skoraj tako že govoriš, kot da bi ti bilo ljubše, če bomo poraženi.

EGHAM: Kdo je rekel »poraženi«? Nisem rekel »poraženi«. Ste vi rekli »poraženi«? Jaz nisem rekel »poraženi«. Rekel sem, da se »poberiva«.

SIWARD: »Poraženi« – »poberiva se« – v čem je razlika?

EGHAM: Ogromna razlika je.

SIWARD: Potem se bomo pobrali, ko bomo zmagali.

EGHAM: Zmagovati ni dejstvo, Siward – zmagovati je naša odločitev.

SIWARD: Egham – ven poglej. Kraljica je svobodna. Vsak dan nam pobija može. Iz zasede, v pokolih in z zvijačo. Se ti zdi to podobno zmagovanju?

EGHAM: Dalo bi se me prepričati.

SIWARD: Eden od tistih fantov je njen. Poišči ga.

*

Grajsko dvorišče.
Pride kokošarica.
Vojaki jo opazijo.
Kokošarica hodí med vrstami ujetnikov in jim daje kruha in vode.
Kokošarica molče nadaljuje mimo vseh ujetnikov.
Vojaki gledajo.
 – Kateri od njih misliš, da je?
 – Tisti z očmi.
 – Vsi imajo oči.
 – Tisti z očmi, ki gledajo naravnost vate.
 – Zakaj?
 – Poglej ga, kako nas gleda.
 Poln je –
 – Prezira?

– Ne.
 – Usmiljenja?
 – Ne –
 – Česa pa?
 – Kot da smo zelo daleč od njega.
 Zelo majhni.
 – O.
 – Mogoče pa samo slabo vidi.
 – Videz ne pomeni nič. Lahko bi vzel punco – katero koli punco – tole kokošarico na primer –
 – Samo za primer –
 – In jo oblekel v dolgo modro obleko – obleci tole kokošarico v kraljevsko modro obleko, pa boš potem videl, kako nas bo gledala –
 – Zaradi tega še ne bo princesa.
 – Izgledala pa bo kot princesa.
 – Že zdaj izgleda kot princesa.
 – Prav vidim jo – kako v soju ognja prečka grajsko dvorano –
 – Kdo?
 – Kokošarica.
 V modri obleki prečka grajsko dvorano.
 Lepa je.
 – Prelepa zate.
 – Mehke roke.
 – Kokošarica?
 – Kraljičin sin.
 – Ni nujno.
 – Po mojem ga bomo prepoznali po tem, ker bo imel take mehke roke, kot jih imaš, če se vse življenje dotikaš usnja in laboda in konj in masla in takih reči.
 – Mislim, da ne.
 – Mehkih.
 – Sin te kraljice masla že dolgo ni videl.
 – Sin te kraljice je bil dolgo v gozdu.
 – Jezdil je in se bojeval.
 – Roke sina te kraljice bodo takšne, kot so tvoje ali moje – raskave.

– Svilnati lasje.
 – Svilnati lasje?
 – Svilnati lasje.
 – Kaj pa zdaj blebeteš?
 – Po svilnatih laseh ga bomo spoznali.
 – Zakaj?
 – Tako pravijo pesmi.
 – Pesmi?
 – »Prišel princ je s svilnatimi laski, žlahtni.«
 – Katera pesem je to?
 – Ne vem točno, ampak –
 – Zapoj –
 – Ne. Ne pravim, da je to ta pesem. Pravim, da je kot pesem.
 – (*Zapoje.*) »Prišel princ je s svilnatimi laski, žlahtni.«
 – Nehaj.
 – »Segel z roko sem mu v sram, pod pasek.«
 – Ti nisem rekel, da –
 – »Mu mršil dlake, jajčk njegovih dični mu okrased.«
 – Dobro.
 Dovolj.
 – »Da skoraj sok njih topli sem zatipal, žmahtni.«
 – Nehaj!
 – Samo to pravim –
 – Princese imajo svilnate lase.
 Device imajo svilnate lase.
 Brhke dame imajo svilnate lase.
 Ne pa principi.
 Princi so drzni, čedni in okrutni.
 – Potem pa že ni nobeden od teh fantov.
 Tu ni nobenih drznih, čednih in okrutnih princev.
 Ti principi so majhni – majhni, mozoljasti in prestrašeni.
 – Še zmeraj mislim, da je tisti z očmi.
Eden od ujetnikov govori s kokošarico, medtem ko ga ta hrani.
 UJETNIK: [Hvala ti. Prijazna si.]
 KOKOŠARICA: [Če bom lahko, ti bom še prinesla hrane.]

UJETNIK: [Kaj bodo naredili z nami?]
 KOKOŠARICA: [Ne smem govoriti s tabo.
 Tepli me bodo, ker govorim].
 – Tiho!
 – Ej!
 – Nobenega govorjenja.
Vojak udari ujetnika, ki se je pogovarjal.
Dvigne roko, da bo udaril kokošarico.
 – Nikar.
Vojak ne udari kokošarice.
Kokošarica se nasmehne vojaku, ki je spregovoril.
Vojak ji vrne nasmeh.
 – Poglejte jo.
 V tisti modri obleki.
 Kako prečka grajsko dvorano.
 Svilnati lasje.
 Poglejte jo.
 Princeso.
Pride Egham.
Ogleduje si ujetnike.
 – S katerim hočete najprej govoriti, gospod?
 EGHAM: S tem.
 – S katerim?
 EGHAM: S tem, ki ima take oči.
Izberejo ujetnika.
 Slecí ga.
 ...
 DAJ ŽE.
Vojak začne slačiti fanta.
Fant se mu upira. Kriči – brani se.
Strah ga je.
Fanta ukrotijo.
Egham gleda fanta.
 Ni pravi.
 Brazgotine od bičanja ima po hrbtu.
 Princev nihče ne biča.
Egham si znova ogleduje ujetnike v vrsti.
 Ta.
Slečejo naslednjega fanta.

Upira se.
 Jezen je.
 Egham si ga ogleduje.
 Kost in koža.
 Noben princ ni tako shiran.
 ...
 Ta.
 Slečejo naslednjega fanta.
 Fanta z očmi.
 Miren je.
 Egham si ga ogleduje.
 Vojak ga zasuka.
 — Gospod –
 EGHAM: Kaj je?
 — Na gležnju, gospod.
 Egham pogleda.
 Fant je tetoviran.
 EGHAM: Tri kače, ki goltajo luno.
 ...
 Brez ene same praske.
 Kakšen fant je to, ki pri petnajstih nima niti praske?
 Kakšen fant je to, ki ni še nikoli padel z drevesa?
 Odklenite ga.
 Vojaki ločijo fanta od drugih ujetnikov.
 Samo poglej se.
 Kup kosti in prazne sape te je, pa nič drugega.
 Da bi te ubil, se mi zdi hladno.
 Vem, da ne razumeš mojih besed.
 Mogoče pa to lahko razbereš iz mojega glasu.
 Žal mi je.
 Ampak res si zelo zelo želim domov.
 ...
 Odpeljite ga k Siwardu.
 — Kaj pa naj z drugimi, gospod?
 EGHAM: Naložite jih na voz.
 Odpeljite jih v Perth.
 Prodajte jih za sužnje Dancem, ki so tam.
 Razdelite si zlato, ki ga boste dobili zanje.

To je vaša nagrada.
 Odidite.
 — Gospod.
 EGHAM: Kaj je?
 — Gospod ... ta je tudi tetoviran.
 EGHAM: Kaj?
 Egham pogleda. Fant je tetoviran.
 — Gospod ... ta tudi.
 — Gospod ... pa ta tudi.
 — Gospod ... zgleда, da so vsi tetovirani, gospod.
 EGHAM: Pizda!
 PIZDA!
 Egham udari fanta, ki ga je najprej izbral.
 Kateri od vas je kralj?
 Pizda, kateri od vas je kralj?
 Fant se zgrbi pod Eghamovimi udarci.
 *
 Velika dvorana.
 Malcolm gostí škotska klanska poglavarja s hrano in pijačo.
 Dekle poje pesem v gelščini, mogoče igra tudi harfo.
 Pride Siward.
 MALCOLM: Siward, vrnil si se.
 SIWARD: Poklical si me.
 MALCOLM: Pridi in se nam pridruži.
 SIWARD: Pričakoval sem zasebno avdienco.
 MALCOLM: Če pa imamo obisk.
 Poglavarja Kintyre in Lussa,
 pa kako od daleč sta prišla.
 Kaj ni lepa tale?
 Z Irskega je.
 Luss jo je pripeljal.
 On pozna moj okus.
 Spij kaj.
 SIWARD: Vrnil se bom, ko ne boš tako zaseden.
 Malcolm odslovi pevko.

MALCOLM: Na – nekaj vina vzemi.
 Lezi v mojo posteljo in pripravi novo pesem.
 O ljubezni.
 In glej, da bo imela veliko kitic.
 Poglavarjema predstavi Siwarda.
 Luss – Kintyre – to je naš poveljnik, Siward.
 LUSS: Čakala sva vas, da bi vas spoznala.
 KINTYRE: In zdaj ste tu.
 LUSS: In zdaj ste tu.
 KINTYRE: Sram naju je.
 LUSS: Nobenega darila nimava za vas.
 SIWARD: Nobenih daril ne pričakujem.
 LUSS: Ne.
 KINTYRE: To so nama povedali.
 LUSS: Vi ne pričakujete daril.
 KINTYRE: Mi pa pričakujemo, da jih dajemo.
 LUSS: Takšna je naša navada.
 KINTYRE: In stvar časti.
 LUSS: Moramo vam nekaj prinesiti.
 KINTYRE: Zlato. Ali pa meso. Žensko.
 LUSS: Tudi če ne marate darila, ki vam je podarjeno.
 KINTYRE: Ne vemo pa, kaj imate radi.
 SIWARD: Ni važno.
 LUSS: Ves ta čas ste že tukaj, pa še vedno ne vemo.
 KINTYRE: Vi, Angleži.
 LUSS: Vi svoje želje zadržite zase.
 KINTYRE: Malcolm ima rad ženske.
 LUSS: Kaj pa ima rada Anglija?
 KINTYRE: Kakšno darilo naj damo Angliji?
 LUSS: Vas lahko zdaj vprašamo?
 KINTYRE: Ker ste ravno tukaj.
 LUSS: Vas lahko vprašamo?
 KINTYRE: Imate kaj proti?
 LUSS: Ko ste ravno na Škotskem
 KINTYRE: Vas lahko vprašamo?
 LUSS in KINTYRE: Kaj hočete?
 SIWARD: Mir.
 KINTYRE: Mmm.
 LUSS: Aha.

KINTYRE: Mir.
 LUSS: Ste prepričani, da nočete dekleta?
 KINTYRE: Ali fanta?
 LUSS: Samo mir.
 KINTYRE: Zahtevno darilo je to.
 LUSS: Nimamo ga, da bi vam ga dali.
 KINTYRE: Svoje čase smo imeli mir, ampak ...
 LUSS: Ne zdaj.
 KINTYRE: Ne več.
 LUSS: No – če vam že nisva prinesla miru.
 KINTYRE: Vam ga mogoče lahko vsaj pustiva – tako, da odideva.
 LUSS: In vas pustiva v miru – hoče reči.
 KINTYRE: To je besedna igra.
 SIWARD: Sem razumel.
 KINTYRE: Naj bo to najino darilo.
 LUSS: Podarjava vam svoj odhod.
 SIWARD: Sprejemem.
 Hvala.
 Luss in Kintyre odideta.
 SIWARD: Nisem hotel končati tvoje zabave.
 MALCOLM: Ampak si jo.
 SIWARD: Se opravičujem.
 MALCOLM: Poglavarji so mi povedali, da si bil spet na poti.
 SIWARD: Ja.
 MALCOLM: Po dolgem in počez iščoč kraljico.
 SIWARD: Tokrat sem dosegel določen napredek.
 MALCOLM: Pravijo, da si brez milosti.
 SIWARD: Vstajo bom spodrezal pri glavi.
 MALCOLM: Zelo pretkana strategija je to.
 Oziroma bi bila, če bi bila kraljica v našem priporu.
 SIWARD: Tokrat smo naredili korak naprej.
 MALCOLM: Mmm.
 SIWARD: Egham je slišal, da se kraljičin sin skriva v Glen Lyonu. Vso dolino sem prečesal in zajel vse fante prave starosti.
 Egham jih ravno zdaj zaslišuje.
 Našli ga bomo.

MALCOLM: Zdaj pa se res zdi, da vojna napreduje – silovito.

SIWARD: Upam, da.

MALCOLM: Dobro.

SIWARD: Da.

MALCOLM: Samo to se sprašujem, če morda ne napreduje *preveč* silovito.

SIWARD: Kaj?

MALCOLM: Govoril sem s poglavarji.

Saj veš, kako govorijo.

Ena pritožba za drugo.

Jaz kar odplavam.

Se pa sprašujem.

Če se stvari ne odvijajo *predobro*.

SIWARD: Kako naj bi bilo *predobro*?

MALCOLM: Siward – moji poglavarji mi ne izrekajo zvestobe zaradi moralnih pomislekov, kaj šele iz ljubezni –

SIWARD: Zvestobo ti izrekajo, ker si zakoniti kralj.

MALCOLM: Mar ne bi bilo to lepo?

Pa ni tako.

Zvestobo mi izrekajo, ker sem šibek. Nič jih ne ogrožam. Močnejši kot sem, bolj se sprašujejo, ali ne bom nekega dne dovolj močan – da bi jih nadvladal. In že se sprašujejo, ali ni v njihovem interesu, da bi uravnotežili mojo moč tako, da bi podprli kraljico.

SIWARD: Poglavar v Glen Lyonu je bil na kraljičini strani.

Zdaj ve, da to ni bilo v njegovem interesu.

MALCOLM: Ker je pač mrtev. Da.

Ljubše bi mi bilo, Siward, če bi se malo brzdal.

SIWARD: Psa, ki goni jelena, ne obrzdaš.

Sploh pa ne, če se hočeš nasititi.

MALCOLM: Glen Lyon ni bil nevaren človek, Siward, on je bil strahopetec. Potihem je čakal, da bo videl, v katero smer bo krenila ta vojna. Ker pa si ga ubil – so zdaj njegovi sorodniki prisiljeni, da se

izrečejo, na čigavi strani so. In zdi se, da so se pridružili kraljici.

SIWARD: Bom pač še enkrat poslal svoje čete v tisto dolino in jo še enkrat požgal.

MALCOLM: Zakaj, za vruga, pa bi to storil?

SIWARD: Da potegnemo mejo.

MALCOLM: Nehaj.

SIWARD: Kaj?

MALCOLM: Samo to –

Siward, prosim.

Nehati moraš.

Nehaj s tem.

Ta nenehna

opredeljenost.

Med nami obstajajo vzorci zvestobe – in obstajajo zaveznitva – in prijatelji, ki pravijo, da so prijatelji, v resnici pa delujejo proti nam, in potem so tu še oni, ki pravijo, da so sovražniki, ampak nam potihem pomagajo – med nami obstajajo omrežja zavez – vežejo nas poroke in rojstva – vežejo nas natančno uravnoteženi rodbinski spori – spori, pri katerih je potrebna le najmanjša sapica napačno izgovorjene besedi, da se tehtnica prevesi v vojno – Med nami obstajajo vzorci.

In ti pa zdaj v ta krhki filigran vtikaš svojo pest.

SIWARD: Jaz sem vojak. Rad imam jasnost.

MALCOLM: Jasnost je nevarno blizu robotosti.

SIWARD: Prefinjenost pa je nevarno blizu pokvarjenosti.

MALCOLM: Vedi, da zelo pozorno poslušam besede, ki jih izbiraš.

SIWARD: Dobro.

Potem pa poslušaj še to.

Gabiš se mi.

Vino.

Udobje.

Petje.

Svila.

Medtem ko moji fantje umirajo v tvojo korist tam zunaj.

Ti si pokvarjen, Malcolm.

Plitek.

Šibek.

Valjaš se v lastni podkupljivosti.

Se zdi.

MALCOLM: Mmm.

...

Pa se ti kdaj vprašaš, Siward, če ni mogoče, da si jaz v resnici celo želim ustvarjati videz, da se valjam v podkupljivosti?

...

Se ti kdaj prikrade ta misel?

....

Ali pa je ta misel preveč prefinjena – preveč pokvarjena – ptica, da bi jo tvoja lesena angleška roka sploh lahko ujela?

...

Prinašajo mi vino – poglavarji – prinašajo mi ženske – mislijo si – da sem pokvarjen – da sem šibek – da se valjam v podkupljivosti – mislijo si – s tem kraljem bo lahko – nobenih težav nam ne bo povzročal – samo to hoče, da ga pustimo pri miru, da bo lahko užival v vinu in ženskah – kar naj bo kralj – bolje on kot kdo drugi – bolje on kot kdo močnejši – bolje on kot kdo z več – opredeljenosti.

Pustimo Malcolma – vsaj dokler ne pride mimo kdo boljši ...

...

Ampak noben boljši ne bo nikoli prišel mimo.

Bi rad vedel, zakaj ne?

Zato, ker se bodo vsi pobili med sabo, preden bodo ubili mene.

...

Moja šibkost je moja moč.

SIWARD: Že res, da bi bila to lahko prepričljiva strategija, Malcolm, če ne bi bilo res tudi to, da

ti *dejansko* hočeš, da te pustijo pri miru in lahko uživaš v vinu in ženskah – kajti ti *dejansko si* šibek. To ni videz – to je resnica.

MALCOLM: Najboljši način za ohranjanje privida, da je nekaj res, je to, da je tisto dejansko res.

SIWARD: Same besede so te, Malcolm. Kaj hočeš, da naredim? Naj odneham?

MALCOLM: Nočem, da prenehaš s svojim gorečim iskanjem kraljice, Siward.

Samo to te prosim, da bi svoj cilj zasledoval z bolj niansiranimi sredstvi.

SIWARD: Se opravičujem. Ne vem, kaj pomeni »z bolj niansiranimi sredstvi«.

MALCOLM: Odpokličti svoje može iz Dunsinana čez zimo.

Pusti svojim vojakom, da si opomorejo. Pusti mi, da bom nekaj časa šibek. Pusti kraljici, da bo začela delati napake. Če bodo poglavarji mislili, da lahko zmaga, bodo kmalu začeli kovati zaroto proti njej. Nekaj manjših vpadov in ubojev lahko izpeljemo. Naj preživijo to zimo v svetu negotovosti.

Ko pa bo prišla pomlad – boš videl, kako toplo nas bodo sprejeli nazaj.

SIWARD: Kaj pa naši zavezniki?

MALCOLM: Denar jim daj.

Ravno o tem sem se zdaj pogovarjal z Lussom in Kintyreom.

SIWARD: Poglavar bi moral izkazati spoštovanje kralju. Ne pa obratno.

MALCOLM: Res me spravljaš ob pamet, Siward.

Sprejeti moraš darila poglavarjev.

Kralj povrne darilo desetkratno.

Če ničesar ne vzameš, ničesar ne ponudiš.

SIWARD: Poznam to igro.

Sprijena je.

Ignoriral sem jo.

MALCOLM: Siward, tvoje vztrajanje, da je treba vladati s silo, mi zelo otežuje kraljevanje.

SIWARD: Če se ti zdi utrujajoče biti kralj, je tu cel kup poglavarjev, ki lahko prevzamejo tvoj položaj.

MALCOLM: Včasih se mi zdi utrujajoče že samo to, da sem živ. Poznaš koga, ki bi lahko prevzel moj položaj?

SIWARD: Pijan si.

MALCOLM: Še ti se opij.

Siwardu ponudi vino.

SIWARD: Ali pa bi šel raje nazaj v Anglijo?

MALCOLM: V prelepo Anglijo.

Ne.

Mogoče bi šel pa ti rad nazaj?

SIWARD: Zakaj?

MALCOLM: Ne vem.

Samo tako utrujen se mi zdiš.

Siward, na Škotskem si izgubil sina. Pazi, da ne boš tukaj izgubil tudi pameti.

SIWARD: Še zmeraj sem poveljnik.

MALCOLM: Jaz pa sem še zmeraj kralj.

SIWARD: Ne.

Ti nisi kralj, Malcolm. Ti nisi kralj na Škotskem.

Ti nisi kralj v Dunsinanu. Ti nisi kralj niti v tej sobi.

Kralji vladajo.

Kadar pa ti govoriš o kraljevanju, govoriš o tem, čigav prijatelj je kdo in kdo je kaj rekel in kaj pomenijo določene stvari in kakšna darila je treba podarjati ...

Kadar govoriš o problemih kraljevanja, zveni tako, kot bi ženska govorila o tem, kako težko je biti ženska.

Prav imaš, Malcolm, utrujen sem. Utrujen sem od »kaže, da« in utrujen sem od »zdi se«. Jaz imam samo kosti in meso in blato in barje in kovino.

Tisto je svet, v katerem je moja moč, in tisto je svet, v katerem se bom boril, in tisto je svet, v katerem bom zmagal.

MALCOLM: Mmm.

SIWARD: Zmagal bom.

*

Noč.

Grajsko dvorišče.

Ogenj.

Angleški vojaki prepevajo.

Petje jih spravi v dobro voljo.

— Viski.

— Viski.

— Viski.

— Od kod pa je?

— Od Eghama.

— Dobri stari Egham.

— Na Eghama!

— Kje ga je pa Egham dobil?

— Dva škotska plemiča sta prišla h kralju, in kuhar mi je povedal, da je eden od škotskih plemičev prinesel s seboj sod viskija.

— Egham ga je pa ukradel?

— Ne, Egham ga je kupil.

— Kaj pa je dal zanj?

— Že kaj.

— Pri Eghamu je zmeraj že kaj.

— Zvit je.

— Zmeraj ima prst v riti od koga, naš Egham.

— Ni važno, kje je, zmeraj najde koga, ki ima tisto, kar on hoče.

— In to tudi dobi.

— Postavi Eghama na sredo zasneženega polja.

— Na vrh teh hribov.

— Pa bo našel koga.

— Sneženega moža bo naredil.

— In mu pritrdil majhna zmrzljena jajca.

— In mu jih požgečkal.

— Sneženi mož pa mu bo dal vodo.

— Na Eghama!

— Mraz pa je.

— Mraz.

— Zima prihaja.

— V kaj bi zdaj streljali?

— V Georgeov čevelj.

— No prav. V Georgeov čevelj.

— Kaj dobiš, če ustreliš Georgea v čevelj?

— Tisti, ki ustrelil Georgea v čevelj, dobi zvečer kokošarico za pokavsat.

Prvi lokostrelec izstrelil puščico v čevelj.

Zgreši.

— Kurc.

— Edward bi gotovo zadel.

— Edward bi gotovo zadel in bi zvečer dobil kokošarico za pokavsat.

— Zdaj, ko Edwarda ni več, imaš vsaj kakšno šanso.

— Vseeno bi imel raje, da bi bil Edward tu.

Tretji lokostrelec ustrelil.

Zgreši.

— Ne da se mi več.

— Mraz naredi svoje.

— Viski bolj kot mraz.

— Viski naredi svoje.

Pride kokošarica.

Usede se v soj ognja.

Gleda vojake.

— Pomeri vanjo.

— Kaj?

— V kokošarico.

— Ne.

— Zakaj ne?

— Kaj pa, če jo zadenem?

— Ti ne bi zadel niti konja, ki ga jezdiš.

— Mater, da jo lahko zadenem.

— No, kam pa bi jo zadel?

— Točno med noge bi jo zadel.

Zadel bi jo v ustnice.

Zadel bi jo v joške.

Potegnil bi obleko z nje in zadel vsako ped njenega golega telesa.

Princesa.

— Poglej jo, kako sedi.

— Lačna izgleda.

— Revica.

— Nasmehnla se ti je.

— Ne, se mi ni.

— Ja, se ti je.

— Ne vidiš, da se ti smeje.

— Reci ji kaj.

— Ne morem.

— Zakaj ne?

— Ne znam njenega jezika.

— Nobenega jezika ti ni treba znati, če hočeš govoriti s punco.

— Mh?

— Za to ne rabiš besed.

— Besede so samo v napoto.

— Samo zvok je važen, kadar govoriš s puncami.

— Igrati se hoče.

— Ne vem, kaj naj naredim.

— Z lokom ustrelj.

— Kaj?

— Za štos.

— Za štos naj ustrelim z lokom?

Kako naj za štos ustrelim z lokom?

— Tako, da zanalašč zgrešiš.

— Za štos.

— Ja - zasmejala se bo. Prišežem. Smešno se ji bo zdelo.

— Si prepričan?

Prvi lokostrelec dvigne lok - za šalo pomeri v kokošarico.

Kokošarica dvigne roke - za šalo.

Dela se, da je prestrašena.

Nasmehne se.

— Sem ti rekel.

— Kaj pa zdaj?

— Ustrelj.

— Pa glej, da boš zgrešil.

— Kaj pa, če mi ne rata, da bi zgrešil in jo bom ustrelil?

— Ne boš je.

— Ko bi bil zdaj Edward tukaj.

— Daj že.
Prvi lokostrelec dvigne lok – za šalo.
Pomeri v kokošarico.
Kokošarica dvigne roke – za šalo.
Nasmehne se.
Lokostrelec ustrelji – kokošarica zakriči – puščica je zadela v steno.
Vojaki se zarežijo.
Kokošarica si opomore od strahu.
Nasmehne se.
Pobere puščico.
 — Pojdi k njej.
Kokošarica drži puščico v iztegnjeni roki.
 — Daj že.
 — Kaj čakaš?
 — No, prav.
 Že grem. Že grem.
Lokostrelec gre h kokošarici.
Stoji ob njej.
Pavza.
 — Samo poglej ga.
 — Ta ni še nikoli poljubil kakšne punce.
 — Ta ni še nikoli nič naredil.
 — Lejte.
 — Poljubila ga bo.
Kokošarica se premakne, kot da bo poljubila vojaka.
 — O bog, kako je lepa.
 — O bog, kaj bi dal, da bi bil na njegovem mestu.
Kokošarica izdere nož izpod svojih zgubanih oblačil.
Zakolje vojaka.
Enkrat, dvakrat in še enkrat.
Vojak pade na kolena.
 — Zakaj si to naredila?
Kokošarica hoče osvoboditi ujetnike.
Nekaterim prereže vrvi.
 KOKOŠARICA: [Vsí vi – na noge in na boj –
 Na boj proti zavojevalcem.
 Na boj.]

Vihti nož okoli sebe.
Odbije napad gruče angleških vojakov.
Boj.
Kaos.
 EGHAM: Kaj se dogaja? Kaj je zdaj to?
 — Ubila ga je!
 — Erica je ubila.
 EGHAM: Kdo?
 — Kokošarica.
 EGHAM: Ne?
 — Zgrabite jo!
Kokošarica je hitra – izmuzne se jim – nekatere rani z nožem. Končno jo stisnejo v kot.
 — Jo že imam, gospod.
 — Umaknite se, gospod.
 EGHAM: Ne.
 — Lahko jo udarim, gospod.
 EGHAM: Živo hočem.
 — Zakaj?
 — Oh –
 — Ja.
 EGHAM: Punca – odloži nož.
 Odloži ga.
 Odloži nož –
 Počasi.
Kokošarica uperi nož vase.
Zabode se.
Pade.
Umre.
 EGHAM: Čim prej se moramo pobrati iz te kurčeve dežele.
 *
Zora.
Ženske pojejo žalostinko.
Može odnesejo kokošaričino truplo.
Siward in Macduff gledata.
 SIWARD: Ne razumem tvojih ljudi. Ne obnašajo se

tako, kot se obnašajo ljudje, ki jih jaz razumem.
 Popolna uganka so mi.
 MACDUFF: Tu ni bilo vedno vojne, Siward.
 Nekoč so bile žetve in semnji in dvori in samostani. Ko sem bil mlad, si pogledal po dolini in poznal vsa imena v njej. Imena so izhajala iz barv ali iz dreves, ki so stala tam, ali pa so izšla iz lastnika hiše, ki je nekoč živel v njej. Rdeči hrib, brezov log, Alistairjeva hiša. Ko pa pride vojna, ne uniči le stvari, kot so žetve in samostani – vojna uniči tudi imena stvari. Na pokrajino vrže senco, ki je kot kragulj, in ko ta zagleda katero koli ime, pikira proti njemu in ga pobere s kremplji. Rdeči hrib postane hrib klanja. Brezov gaj postane gaj žalosti in Alistairjeva hiša postane kraj, kjer je nekoč stala Allyjeva hiša.
 Nič več ne vemo, kje smo.
 Mi nismo skrivnostno ljudstvo, Siward, samo izgubili smo se.
 SIWARD: Mogoče ima Egham prav. Mogoče bi res moral nazaj domov.
 MACDUFF: Jaz pa te potrebujem, da ostaneš in se boriš.
 SIWARD: Kako bi bilo, če bi jaz zapustil svojo lastno vojsko? In se znebil poveljevanja, kot bi snel oklep? Da bi neke noči vstal v temi in preprosto odkorakal iz Dunsinana. Da bi preprosto izginil v megli.
 Si lahko predstavljaš?
 MACDUFF: Lahko si predstavljam.
 SIWARD: Ti in jaz, Macduff – midva bi lahko zanetila bitko, potem pa bi odšla. Sredi boja bi se odkradla in vse pustila v prepričanju, da sva mrtva in da so volkovi odnesli najini trupli.
 Hodila bi in hodila, dokler ne bi našla nove dežele.
 MACDUFF: Moji otroci so mrtvi.
 Moja žena je mrtva.
 Ko sem prijezdil nazaj v svoj grad in zagledal črn dim, ki se je obešal nad dvorane, bi najraje takoj

odjezdil stran. Vedel sem, da se bodo, takoj ko bom vstopil skozi grajska vrata in zagledal, kar je ostalo, za mano zaprla vrata, ki se ne bodo nikoli več odprla.
 Vstopil sem.
 In videl.
 Zdaj bi lahko hodil in hodil, in to vse do konca časa, Siward, pa nikoli ne bi našel konca tiste sobe.
 Jaz ne morem oditi.
 Ti pa tudi ne.
Pride Egham.
 SIWARD: Egham – kaj je?
 EGHAM: Kraljičin sin.
 Našli smo ga.

*

Ječa v gradu.
Škotski deček – ves je okrvavljen.
Egham, Siward, Macduff in Otrok vojak stojijo nad njim.
Macduff prevaja priznanje škotskega dečka.
 MACDUFF: Jaz sem kraljičin sin. Skrival sem se po hribih blizu Glen Lyona v tamkajšnjih črnih gozdovih. V črnih gozdovih je krdelo vojakov in moja mama. V gozdovih načrtujemo napade na Angleže. Ženske moje mame so čaravnice. Ženske izrekajo uroke. Iz zeli delajo čare, ki jih mi popijemo, da nam dajo skrivno moč. Ko popijemo en napoj, nam puščice ne predrejo kože. Ko popijemo drugega, nas meči ne ranijo. Ko popijemo tretjega, postanemo nevidni na pobočjih. Takšne čare imamo, da lahko z njimi zastrupimo jezera. In takšne čare, ki prikličejo meglo. Takšne čare imamo, ki prikličejo sanje, od katerih angleški vojaki zbolijo. Moja mama me lahko spremeni v ptiča. Moja mama mi zna kri tako močno pogreti, da vas bo poparila.

Moja mama pozna uroke, ki bodo zrušili zidove tega gradu. Jutri bo nevihta. Moja mama jo bo priklicala. Začelo bo snežiti. Moja mama bo priklicala sneg.

To je moje priznanje.

SIWARD: Vprašaj ga, kako mu je ime.

MACDUFF: [Kako ti je ime, fant?]

ŠKOTSKI DEČEK: [Lulach.]

MACDUFF: Lulach.

SIWARD: Lulach.

Kako se reče »če je to res – podpiši priznanje«.

MACDUFF: Rečeš mu – [Fant, boš podpisal?]

SIWARD: Povej še enkrat.

MACDUFF: [Fant, boš podpisal?]

SIWARD: [Lulach – fant, boš podpisal?]

Škotskemu dečku dajo pero.

Priznanja niti ne pogleda.

Namesto podpisa naredi križ.

MACDUFF: Kaj boste naredili z njim?

EGHAM: Če ga bomo imeli za talca, bomo kraljico mogoče pripravili do tega, da se bo začela pogajati.

SIWARD: Ne.

Ta fant je njihova stvar.

Čas je, da naredimo konec.

Siward izdre meč, da bo ubil dečka.

Siward se obotavlja.

Dečka ne more ubiti.

ŠKOTSKI DEČEK: [Ne moreš me ubiti.]

SIWARD: Kaj je rekel?

MACDUFF: Pravi, da ga ne moreš ubiti.

OTROK VOJAK: Gospod.

Jaz ga lahko.

SIWARD: Ne.

Siward useka z mečem fanta po vratu.

ŠKOTSKI DEČEK: [Mama.]

Siward ga še enkrat useka.

ŠKOTSKI DEČEK: [Mama.]

SIWARD: Kaj govori?

MACDUFF: Mamo kliče.

Siward ga pokonča.

Škotski deček umre.

*

Velika dvorana.

Malcolm na prestolu.

Pride Siward.

SIWARD: Kraljičin sin je mrtev.

MALCOLM: So mi že povedali.

SIWARD: Ker je kraljičin sin mrtev, Morayski ne more več zahtevati prestola. Tudi podpora poveljarjev nima zanjo več nobene teže.

Njena vdaja je neizogibna.

Pripravil bom razglas.

MALCOLM: Da.

Da.

Stori to.

...

Siward.

Si ti ukazal, naj fantovo glavo nabijejo na kol?

SIWARD: Ja.

MALCOLM: Na kol na grajskem dvorišču?

SIWARD: Ja.

MALCOLM: Na tisti kol?

SIWARD: Ja.

MALCOLM: Raje jo snemite.

SIWARD: Zakaj?

MALCOLM: Ne zgleda dobro.

SIWARD: Ne razumem.

MALCOLM: Morayski ne priznavajo, da je mrtvi fant njen.

SIWARD: Kaj?

MALCOLM: Pravijo, da je kraljičin sin pobegnil iz Glen Lyona.

SIWARD: Nihče ni pobegnil iz Glen Lyona.

MALCOLM: Tako pravijo.

SIWARD: Kdo? Kdo to pravi?

MALCOLM: Ljudje.

SIWARD: Ljudje?

MALCOLM: Vsi.

SIWARD: Fant je priznal. Mrtev je. Glava je dokaz.

MALCOLM: Kar koli že je ta glava, Siward – nikakršen dokaz ni.

SIWARD: Nož je nož, vrat je vrat.

Mrtev je.

MALCOLM: Bolj verjetno se mi zdi, da si fantu z ubojem podaril večno življenje.

Vrnil se bo. Videli ga bodo na Orkneyju ali pa

v kaki dvorani na Norveškem, vrnil se bo s suženjstva na Irskem, ali pa ga bodo našli na naših otokih. Dokler bom na prestolu, me bo kraljičin sin strašil kot prikazen, vse do dne, ko bo pome prišla smrt, in tudi če bom umrl sam v svoji postelji, se bodo zmeraj našli ljudje, ki bodo rekli – kraljičin sin ga je ubil.

Škotska ne sprejema njegove smrti.

In ker si njegovo glavo nabil na kol, sem izpadel kot ... kmetavz v sobi, polni teologov.

SIWARD: Neki fant obstaja.

Je obstajal.

Neki fant je prišel iz njenega trebuha.

Po mojem je bil tisti fant ta fant.

In ta fant je mrtev.

MALCOLM: Mmm.

SIWARD: Malcolm, samo nekaj te bom vprašal in rad bi, da natanko razmisliš. Najdi najboljše besede, kar jih lahko – najbolj razumljive. Najdi besede, ki najbolj zrcalijo svet, kakršen je tam zunaj – zunaj dunsinanskih zidov.

Bo v tej deželi sploh kdaj mir?

MALCOLM: Na tak način, kot bi ti hotel, ne.

SIWARD: Ena beseda.

MALCOLM: Mmm.

SIWARD: ...

MALCOLM: Ti očitno misliš, da je mir naravno stanje, Siward, in da je konflikt prekinitve naravnega

stanja, resnica je pa ravno nasprotna. Mir je, kakršno je videti morje v popolnem brezvetrju – redek in čudovit trenutek – nekaj nemogočega – utrinek popolnosti, preden se veter znova dvigne. Nič bolj ne moreš vsiliti miru, kot ne moreš hoditi po gladini morja in teptati valov pod nogami.

Poglej.

Nad hribi, sivi oblaki.

Sneg prihaja.

Čas je, da pustimo vojski, naj utone v zimsko spanje.

Utrujen si, Siward.

Imenuj novega poveljnika.

Nič več bojevanja zdaj.

Snemi fantovo glavo s kola.

*

Grajsko dvorišče.

Vojaki snamejo fantovo glavo s kola.

Siward izroči Eghamu svoj oklep.

SIWARD: Zberi vojsko v Dunsinanu, da bo v njem prezimila. Pa saj sam veš, kaj moraš storiti. Dokler ne dobiš sporočila od našega kralja, odgovarjaš Malcolmmu. V zadevah vojne ti bo svetoval Macduff.

Zdaj si ti Anglija.

Pazi nanje.

MACDUFF: Določil sem četo svojih mož, da te bo spremljala.

SIWARD: Dečka bom vzel.

Nikogar drugega.

MACDUFF: Več jih boš potreboval za pot v Anglijo.

SIWARD: Ne grem v Anglijo.

EGHAM: Kam pa?

SIWARD: Kraljico grem iskat.

Siward in otrok vojak odideta iz Dunsinana iskat kraljico.

Siward si truplo škotskega dečka oprta na hrbet.

Angleška vojska začne pripravljati tabor za zimo.
Pade sneg.

Štiri ZIMA

Siward in Otrok vojak hodita po zasneženi pokrajini.
Novembra je zapadel prvi sneg in Siward je pustil svojo vojsko v Dunsinanu.
Vojska se ne more bojevati pozimi, mama – ne tukaj – ne tukaj,
kjer zamrznejo reke in zamrznejo črna jezera in velika razmočena barja.
Ne – led ni za bojevanje, da pa se po njem hoditi.
Kajti ko so tla zamrznjena, lahko vsaj hodiš po tej deželi,
ker veš, da bodo, kamor koli boš stopil – trdna tla pod tabo.
In tako sva šla s Siwardom iskat kraljico. Zdaj nič več vojak,
Siward – če bi ga videla, ne bi rekla, da je to vojak – bolj podoben beraču –
menih v črni halji in jaz z njim –
jaz, ki sem še zmeraj zelo podoben vojaku – ko sva ravno pri tem, mama –
mislim, da bi bila presenečena, če bi me zdaj videla, mama –
mojega mladega obraza ni več, moje telo pa je dvakrat večje, kot je bilo,
in mislim, da je čista resnica, če rečem, da se me možje zdaj izogibajo –
ko se jim približam, spustijo pogled proti tлом –
momljajo in zadržujejo dih – kot se spodobi, kadar vidiš vojaka.
Ni pa to slabo, takole prebiti zimo – da ves čas hodiš.
Mrzla dežela je to, ampak kadar ni v zraku megle – ne dežja – ne sivine – ne vlage – kar je presenetljivo pogosto –
takrat postane Škotska prostor beline na modrem ozadju –
modro nebo pred belimi gorami – živo modra pred belimi brezovimi debli –

in beli diagonalni križ na belem polju, ki je njihova zastava –
zastava, ki tu zdaj vihra, tako se zdi, z vsakega gradu.
Od vasi do vasi hodiva in slediva dimu govoric, na katere naletiva.
Ves čas hodiva in ves čas sprašujeva, hodiva in sprašujeva, hodiva in sprašujeva.
Na smrt sem utrujen, čeprav pa v resnici, mama – nisem utrujen od hoje.
Vsak večer najdeva to ali ono ognjišče – kak prostor, kamor se lahko zlekneva.
In Siward leži buden in jaz ležim buden in če slučajno zaprem oči,
čutim, da padam strmo navzdol v črno temo v sebi in vidim Edwarda ali Erica ali Toma in vse druge, mrtve, ali pa vidim svoj meč, kako vzame temu ali onemu roko, ali pa čutim bolesten strah,
da bom tudi sam zdaj zdaj umrl – in potem – tresk – kot voz, ki zapelje čez kolesnice, se sunkovito prebudim,
in izkaže se, da sem vpil. In potem me Siward pomiri,
in oba spet umolkneva – leže v jantarni svetlobi.
In v Siwarda se prikrade dvom in vame se prikrade strah
in že divja vseprek po moji glavi kot zbežljani konj vprašanje, ki ga nikoli ne smem izreči.
>Zakaj smo tu?< >Zakaj smo tu?< >Zakaj smo tu?<

*

Kapelica na otoku sredi zamrznjenega jezera. Po tleh je sneg.
Tri ženske, toplo oblečene, da kljubujejo mrazu, nabirajo suhljad.
Ena od njih doji otroka.
Ženske pojejo uspavanko v gelščini.
Siward in Otrok vojak hodita po ledu na otok.

Siward nosi na hrbtu dečkovo truplo.
SIWARD: Je kraljica tukaj?
Ženske nehajo nabirati suhljad.
Kraljico iščem.
Ženske molčijo.
J e tukaj?
Ženske molčijo,
Rekli so mi, da je to kraljičino jezero.
Rekli so mi, da je to njen otok.
Rekli so mi, da je to njena kapela.
Ženske molčijo.
Rekli so mi, da ste ve njene ženske?
Ženske molčijo.
Zakaj mi ne odgovorite?
Pride Gruach.
GRUACH: Ne znajo angleško.
Skoraj leto dni si že tu, pa se še vedno nisi naučil našega jezika.
SIWARD: Gruach.
GRUACH: Reci fantu, naj odloži orožje.
To je sveti kraj.
SIWARD: Ubogaj jo.
Otrok vojak položi orožje na tla.
Ena od žensk ga vzame.
SIWARD: Kje so tvoji možje?
GRUACH: Dovolj sem zastražena.
SIWARD: Pravkar sem prišel čez jezero.
Nihče me ni ustavil.
GRUACH: Vedeli smo, da prihajaš.
Svoje nakane širiš kot umazanijo, Siward.
Tebi se ne da izogniti.
Kaj hočeš?
SIWARD: Tvoj sin je mrtev.
Prinesel sem ti ga.
Prinesel sem ti ga, da ga boš lahko pokopala.
Odpelji ga na lono ...
Kjer so pokopani kralji.
Rekla si, da je taka vaša šega.
GRUACH: Kako je umrl?

SIWARD: Jaz sem ga ubil.

GRUACH: Lulach.

Nikoli ni bil drzen otrok.

Vsak zvok ga je preplašil.

Zelo oprezen kralj bi bil.

SIWARD: Žal mi je.

GRUACH: Zakaj si prišel sem, Siward?

SIWARD: Rad bi zgladil stvari med nama.

GRUACH: Davno si imel priložnost za to.

SIWARD: Napako sem naredil.

GRUACH: Napako?

Zavzel si mojo deželo.

Ponižal si me pred mojimi ljudmi.

Ubil si mojega sina.

Res nisi vedel, kaj počneš?

SIWARD: Vse, kar sem storil, sem storil v dobri veri, da bo tako najbolje za vse.

GRUACH: Kaj bi rad, da ti zdaj rečem, Siward?

Bi rad, da ti odpustim?

SIWARD: Ne.

GRUACH: Kaj pa potem? Si samo zato prehodil vso to pot v trdi zimi, da bi odprl usta in jih zaprl, si prišel za to, da bi odpel svoje opravičilo snegu?

SIWARD: Ne.

GRUACH: Zdaj bi te morala ubiti.

Nadte bi morala naščuvati svoje može in jim ukazati, naj te oderejo pred mojimi očimi.

To bi morala.

SIWARD: Zakaj pa tega ne storiš?

GRUACH: Zaradi časti.

SIWARD: Gruach.

Brez orožja prihajam.

Prišel sem se pogovoriti.

Pogovoriva se.

Moški in ženska tu v snegu – moški in ženska, ki morata dognati, kako bi najbolje uredila svoj svet.

GRUACH: Imaš kak predlog?

SIWARD: Ne.

Najprej hočem slišati tvoj predlog.

GRUACH: Vrni se domov.

SIWARD: Ne moreš me poraziti, Gruach, in jaz ne

morem poraziti tebe.

Ne morem se vrniti domov, ne da bi se poravnala.

Vojne to zimo je konec, spet pa bo prišla pomlad in nazadnje se bomo spet morali bojevati, če ne bomo našli poti, kako naj jo končamo.

Kakšni so tvoji pogoji?

GRUACH: Nobenih pogojev nimam.

SIWARD: Lulach je mrtev. Malcolm je neizpodbitni kralj. Morayski ne more več terjati prestola zase.

Za kaj bi se pa sploh še borila, Gruach?

Vem, da obstaja ples odhoda.

Narediva skupaj prve korake.

GRUACH: Da se ga izpodbiti.

SIWARD: Kaj?

GRUACH: Da se ga izpodbiti.

Pokliče k sebi eno od žensk.

Siwardu pokaže dojenčka.

Pobil si vse fante v Glen Lyonu.

Ženske pa si izpustil.

To je bila napaka.

Lulach je imel sina.

Ta otrok.

Ta otrok je zdaj kralj.

SIWARD: Ne.

Ne.

Gruach, kako dolgo boš nadaljevala s to blaznostjo? Bi res rada, da požgem sleherno vas in kmetijo in grad in polje v tej deželi, dokler ne bo Škotska spet en sam velik gozd? Se boš tudi potem še bojevala? Boš vpoklicala jelene in volkove, da se bodo vojskovali zate? Kako dolgo? Prinesi mir svoji deželi.

Prenehaj s tem.

GRUACH: Mir bo na Škotskem takrat, ko bo ta deček kralj.

SIWARD: Ne.

Dečko –

OTROK VOJAK: Gospod?

SIWARD: Vzemi otroka.

Otrok vojak ženski iztrga otroka.

Siward – ki je zdaj oborožen z nožem – se postavi med žensko in Otroka vojaka, ki ima v rokah dojenčka.

SIWARD: Oba sva izgubila sinova na Škotskem, Gruach.

Čas je, da storiva, kar je najbolje za najini ljudstvi.

Morayski ne mora več terjati prestola zase.

Sprijazni se, ali pa bom ubil tega otroka.

In končal vse to.

GRUACH: Ubij otroka, Siward. Škotska bo našla drugega otroka.

SIWARD: In potem bom ubil tebe.

GRUACH: Škotska bo našla drugo kraljico.

SIWARD: Kaj si ti, Gruach?

Čarovnica?

Ženska?

Led?

Led – ja – najbolj podobna si ledu.

Ne pa dovolj –

Predstavljam si vas – vas v dolini, recimo – in ta dolina je rodovitna in zelena in mlada in potem se nekega dne nanjo spusti oblak – Gruach – črn oblak, ki izsesa življenje iz tal, da ostanejo zamrznjena in brez upanja. To si ti, Gruach – ti si zima.

GRUACH: Ti pa poletje? Si posejal cvetje pod nogami?

Si prinesel življenje s seboj, ko si prišel na Škotsko?

SIWARD: To je bil moj namen.

GRUACH: Oh, kako zaljubljen si v svoje dobre namene.

Poglej se, kako se jih celo zdaj oklepaš.

Kot mrtvih dojenčkov na prsih.

SIWARD: Zadnjikrat te prosim –

Privoli v Malcolm, ali pa bom ubil tega otroka.

GRUACH: Ti si šibek, Siward.

Šibek poveljnik pod šibkim kraljem.

Nazadnje boš odšel domov.

Poražen in ponižan.

In ko boš doma v svojem praznem gradu, Siward, eden mojih pa bo znova na prestolu v Dunsinanu, takrat bom poslala krdelo mož, ki bodo vpadali v tvoj ljubljeni Northumberland in ti pobrali govedo in ženske in požgali vasi in pobili viteze. Dokler bom vladala, te bom trpinčila in ko bom umrla, bom v oporoki ukazala vsaki škotski kraljici, ki me bo nasledila, naj reče svojemu kralju, da mora z orožjem nad Anglijo in jo spet in spet in spet trpinčiti na veke vekov.

SIWARD: Privoli.

Vse je tiho.

OTROK VOJAK: Gospod.

...

Otrok, gospod.

Posral se je, gospod.

Otrok vojak poskuša potolažiti otroka.

Otrok zajoka.

Gospod, mislim, da je lačen.

...

Gospod, mislim, da je lačen.

...

Ali ga bova ubila, gospod?

...

Na živce mi gre, gospod.

...

Zakaj ga ne bi kar ubila?

...

Šššš ... Šššš ...

Šššš, mali.

Že dobro. Je že dobro, mali mož.

...

Naj ga zazibam, gospod?

Ga zazibam v naročju?

Otrok vojak poskuša potolažiti dojenčka.

Po mojem bi bilo najlaže, če bi ga ubila.

...

Zdi se mi, da bo utihnil, če ga zagugam.

...

Guga guga guga ...

Otrok neha jokati.

Gospod.

...

Gospod.

...

Kaj hočete, da naredim z njim, gospod?

SIWARD: Vrni ga njegovi materi.

Otrok vojak vrne otroka ženski, ki iztegne roke.

ŽENSKA: [Pridi k meni, pridi, ššš, ššš.]

Vzame otroka.

GRUACH: Dober človek si, Siward.

Laže bi bilo, če ne bi bil dober.

Dosti manj krvi bi bilo.

Siward spravi nož.

SIWARD: Dečko.

OTROK VOJAK: Gospod.

SIWARD: Pridi.

OTROK VOJAK: Kam, gospod?

SIWARD: Na pot.

OTROK VOJAK: Utrujen sem, gospod.

SIWARD: Na pot.

OTROK VOJAK: Pozno je.

SIWARD: Na pot.

OTROK VOJAK: Kam, gospod?

Siward se obrne in odide.

Hodi po snegu.

Izgine.

Otrok vojak izroči Gruach popotno torbo s fantovo glavo.

Obotavlja se.

GRUACH: Pojdi.

Otrok vojak hodi.

Vse je izginilo.

Samo še Otrok vojak in belina.

In nato samo še belina.

Jožef Ropoša

Boris Kerč

Matej Puc, Jana Zupančič, Jure Henigman

Primož Pirnat

Jure Henigman, Jana Zupančič

Matej Puc, Matic Lukšič, Jana Zupančič, Filip Samobor, Jure Henigman, Robert Korošec

Tosja Tič

Gaber K. Trseglav

Matic Lukšič, Robert Korošec, Filip Samobor

Ajda Smrekar

Tomislav Tomšič

Jure Henigman, Jaka Lah

Filip Samobor, Matic Lukšič, Robert Korošec, Tosja Tič, Ajda Smrekar, Tomislav Tomšič, Primož Pirnat, Jana Zupančič, Jožef Ropoša, Matej Puc, Jure Henigman, Gaber K. Tršeglav, Boris Kerč, Jaka Lah

David Greig

DUNSINANE

2010

Drama

First Slovene Production

Opening night 6 February 2016

Translator **TINA MAHKOTA**

Director **ALEKSANDAR POPOVSKI**

Dramaturg **EVA MAHKOVIC**

Set and costume designer **ANGELINA ATLAGIĆ**

Composer **SILENCE**

Language Consultant **MAJA CERAR**

Lighting designer **ANDREJ KOLEŽNIK**

Assistant to dramaturg **MOJCA PODLESEK**

Assistant to costume designer **IRIS KOVAČIČ**

Kendo training: Kendo & iaido club Shubukan

Stage manager **Sanda Žnidarčič**

Prompter **Nataša Ahtik Gregorin**

Technical director **Jože Logar**

Stage foreman **Janez Koleša**

Technical coordinator **Matej Sinjur**

Sound masters **Tomaž Božič** and **Gašper Zidanič**

Lighting masters **Andrej Koležnik** and **Aljoša Vizlar**

Hairstylist **Jelka Leben**

Wardrobe mistresses **Erna Nelc** and **Sara Kozan**

Property master **Borut Šrenk**

The set was made under the supervision of master **Vlado Janc** and costumes under the supervision of mistresses **Irena Tomažin** and **Branka Spruk** in the ateliers of the Ljubljana City Theatre. The set was painted by **Mišo Kokovnik**.

Cast

Siward **JURE HENIGMAN**

Gruach **JANA ZUPANČIČ**

Malcolm **MATEJ PUC**

Macduff **JAKA LAH**

Egham **PRIMOŽ PIRNAT**

Hungry English Soldier

ROBERT KOROŠEC as guest

Cold English Soldier **FILIP SAMOBOR** as guest

Doubtful English Soldier **MATIC LUKŠIČ** as guest

Boy Soldier **TOSJA TIČ** as guest

English General, Luss **GABER K. TRSEGLAV**

Dead Scottish Soldier, Dead English Soldier, Donald,

Kintyre **TOMISLAV TOMŠIČ** as guest

McAlpin **BORIS KERČ**

Moray **JOŽEF ROPOŠA**

Hen Girl, Girl on the island **AJDA SMREKAR**

Osborn, Lulach **JORDAN ARIH KRANJEC** as guest

David Greig, an internationally renowned Scottish playwright, begins *Dunsinane* where Shakespeare's *Macbeth* ends: at the moment of the English occupation of Scottish castle Dunsinane. The only difference is that the queen bearing the Scottish name Gruach is, contrary to all expectations, not dead, and that she does not have the slightest intention to give up the crown. Instead, she waits for the invaders in the castle together with her son Lulach. This surprises the English leader Siward, who came to Scotland with good intentions to establish peace among Scottish clans and enthrone the new Scottish king Malcolm. The mysterious and beautiful Gruach is a proud ruler who keeps her dignity despite deftly turning the situation to her advantage. It is a refined power game where everything is allowed. When Siward realises he has been deceived, his good intentions turn into blind hate and desire to win at all costs. The intervention of foreign soldiers causes even more violence, destruction of several villages, deaths of many and general devastation of the land.

Greig upgrades the historical framework of medieval Scotland by scenes that are typical of any war of any era. On one hand, we are captured by numerous astonishing turns, political machinations and unscrupulous deceptions. On the other, we follow the events from the perspective of ordinary soldiers who wonder about the meaning of all these doings and yearn for home and safety far away from this foreign and cold country that they cannot understand.

INFORMACIJE O PREDSTAVAH MGL DOBITE

- pri blagajni MGL v Gledališki pasaži med Čopovo in Nazorjevo ulico v Ljubljani, ki je odprta vsak delavnik od 12. do 18. ure in uro pred predstavo
- v mesečnem sporedu predstav, ki ga abonenti, imetniki osebne in poslovne kartice MGL in tudi vsi drugi, ki to želijo, prejmejo po pošti, prav tako pa je brezplačno na voljo pri blagajni MGL
- na spletni strani **www.mgl.si**
- s sporočili SMS Mestnega gledališča ljubljanskega
- v dnevnem časopisju
- na radiu
- na Facebooku, Twitterju in Instagramu